

50
18.06.2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

**КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ, БІЗНЕСУ ТА МАРКЕТИНГОВИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

СІНКЕВИЧ Владислава Олександрівна
(студентка групи ЗПВ-20-1)

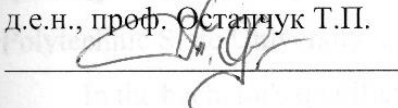


БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

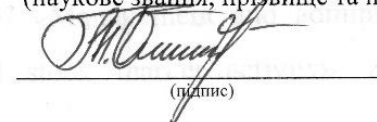
ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»
галузі знань 07«Управління та адміністрування» спеціальності
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»)

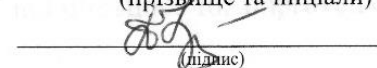
Допущено до захисту
протокол № 5
від 03.06.2024
зав. кафедри менеджменту,
бізнесу та маркетингових технологій
д.е.н., проф. Остапчук Т.П.



Керівник роботи:
ст. викл. Біляк Т.О.
(наукове звання, прізвище та ініціали)


(підпис)

Рецензент
к.е.н., доц. Поліщук І.Р.
(прізвище та ініціали)


(підпис)

Житомир, 2024

Анотація

Сінкевич В. О. Оцінка ймовірності банкрутства підприємства. Рукопис.

Бакалаврська кваліфікаційна робота представлена на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр», галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2024.

У бакалаврській кваліфікаційній роботі розглянуто особливості оцінки ймовірності банкрутства підприємства та визначено напрями удосконалення діяльності підприємства.

Ключові слова: банкрутство, ймовірність банкрутства, методи оцінки банкрутства, кризовий стан, антикризове управління.

Annotation

Sinkevich V. O. Assessment of the probability of bankruptcy of the enterprise. Manuscript.

The bachelor's qualification work is presented for obtaining the degree of higher education «bachelor», field of knowledge 07 «Management and administration» specialty 076 «Entrepreneurship, trade and stock market activity». Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, 2024.

In the bachelor's qualification work, the peculiarities of assessing the probability of bankruptcy of the enterprise are considered and directions for improvement of the enterprise's activity are determined.

Key words: bankruptcy, probability of bankruptcy, methods of bankruptcy assessment, crisis, anti-crisis management.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Економічна сутність банкрутства підприємства	6
1.2. Класифікація факторів та типів банкрутства підприємства	16
1.3. Моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємства	29
1.4. Нормативно правове забезпечення відносин у сфері банкрутства підприємства	42
Висновки до розділу 1	52
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ТА НАПРЯМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНИХ АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ АТ «УКРТЕЛЕКОМ».....	54
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	54
2.2. Діагностика фінансово-економічного стану АТ «Укртелеком»	62
2.3. Оцінка ймовірності банкрутства підприємства	78
2.4. Напрями визначення оптимальних антикризових заходів АТ «Укртелеком»	87
Висновки до розділу 2	96
ВИСНОВКИ.....	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	102
ДОДАТКИ.....	Помилка! Закладку не визначено.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах війни все більше підприємств України банкрутують або знаходяться на грані банкрутства. Велике значення в цій ситуації грає вміння керування підприємством, пошук проблемних місць та втілення антикризового управління. Тому актуальною є проблема гнучкості менеджменту та своєчасного реагування щодо ймовірності настання кризового стану на підприємстві. Сучасному підприємству необхідно адаптуватися до умов, що існують на ринку. Це призводить до зростання важливості розуміння та прийняття ефективних управлінських рішень. Управлінські рішення мають ґрунтуватися на аналізі, і однією з ключових складових цього аналізу є своєчасна діагностика рівня ймовірності банкрутства підприємства. Задача визначення ймовірності банкрутства підприємств залишається актуальною, оскільки достовірна й своєчасне виявлення негативних факторів впливу на діяльність компанії дає можливість розробити заходи, які направлені на підвищення ефективності використання фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема банкрутства підприємств визнана однією з найбільш обґрунтовано досліджуваних тем серед науковців. Економічні, фінансові та юридичні аспекти, пов'язані з банкрутством, отримали значну увагу та досліджені в науковій літературі досить ґрунтовно. Багато науковців займаються питанням діагностики банкрутства підприємств різних галузей, що зумовлено тим, що банкрутство певного суб'єкта господарювання призводить до порушення макроекономічної рівноваги, серед них: В. Бугай, С. Лоза, С. Жукевич, Н. Іванова. Особливості моделей діагностики ймовірності банкрутства вивчали також Т. Янковець, О. Шавурська. Тому актуальним є аналіз можливих загроз банкрутства підприємства та розробка стратегії для уникнення цих ризиків, подолання їх, а також підвищення загальної ефективності діяльності підприємства. Необхідно розуміти, що на даний момент не існує методик, які дозволяють прогнозувати настання банкрутства з максимальною достовірністю. У зв'язку з цим, сьогодні

фахівцями розробляється безліч моделей, необхідних для прогнозування ризику банкрутства підприємства.

Зазначене обумовило вибір теми, постановку мети та завдань бакалаврської кваліфікаційної роботи. Обрана тема повністю відповідає проблемам напряму підготовки за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Метою бакалаврської кваліфікаційної роботи є визначення ймовірності банкрутства вітчизняного підприємства, а саме АТ «Укртелеком», на основі зарубіжних та вітчизняних методик, надання рекомендацій щодо можливих стратегій для уникнення цього ризику, його подолання та підвищення ефективності діяльності.

Поставлена мета обумовила вирішення наступних **завдань**:

- визначити економічну сутність банкрутства підприємства;
- проаналізувати класифікацію факторів та типів банкрутства підприємства;
- охарактеризувати моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємства
- узагальнити нормативно правове забезпечення відносин у сфері банкрутства підприємства;
- надати організаційно-економічну характеристику підприємства;
- провести діагностику фінансово-економічного стану АТ «Укртелеком»;
- оцінити ймовірність банкрутства підприємства;
- запропоновувати напрями визначення оптимальних антикризових заходів АТ «Укртелеком».

Об’єктом дослідження у бакалаврській кваліфікаційній роботі є оцінка ймовірності банкрутства підприємства та напрями його попередження.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних прийомів та практичних особливостей оцінки ймовірності банкрутства підприємства та напрямів його попередження.

Методи дослідження. Теоретична і методологічна основи дослідження ґрунтуються на використанні основних положень економічної й фінансової

теорії, розробок науково-дослідних установ, вітчизняних та зарубіжних вчених із питань прогнозування банкрутства підприємств, а також діючі нині законодавчі та нормативні акти.

Дослідження в бакалаврській кваліфікаційній роботі проводилося згідно з методологією системного підходу до вивчення економічних процесів і явищ. У роботі використані наступні методи наукових досліджень: абстрактно-логічний (уточнення сутності категорії «банкрутство»); узагальнення (вивчення вітчизняного досвіду методичних підходів прогнозування банкрутства підприємств); розрахунково-конструктивний (методичний інструментарій прогнозування банкрутства досліджуваного підприємства); порівняння (співставлення результатів моделей прогнозування в динаміці за останні три роки); графічний (побудова діаграм); факторний аналіз (дослідження впливу окремих факторів на зміну рівня платоспроможності підприємства).

Інформаційна база. Теоретичну базу бакалаврської кваліфікаційної роботи становлять сукупність загальнонаукових та спеціальних прийомів та методів дослідження. Теоретичною основою дослідження є наукові праці класиків світової економічної і фінансової думки, теоретичні висновки, узагальнення і розробки сучасних зарубіжних та вітчизняних учених-економістів, провідних фахівців з питань сутності прогнозування банкрутства підприємств, що містяться у монографічній, спеціальній, періодичній літературі, матеріалах наукових та науково-практичних конференцій, а також власні дослідження та спостереження.

Практичне значення одержаних результатів. Реалізація наданих пропозицій сприятиме підвищенню ефективності господарювання підприємств.

Структура та обсяг бакалаврської кваліфікаційної роботи. Бакалаврська кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 107 сторінках друкованого тексту. Робота містить 21 таблицю та 11 рисунків. Список використаних джерел налічує 63 найменування. Робота містить 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність банкрутства підприємства

Впродовж останніх років чинник кризи відігравав найважливішу роль на підприємствах переважної більшості галузей національної економіки. Низька ефективність виробництва, відсутність дієвих стимулів для подальшого розвитку і підприємницької активності суб'єктів господарювання, неадекватний ринковим вимогам механізм управління фінансово-господарською діяльністю, цінові диспропорції і несприятливий вплив зовнішнього середовища стали для більшості підприємств причинами банкрутства. Тому, подолання кризового стану підприємства потребує у кожному конкретному випадку адекватного, унікального та комплексного застосування антикризового управління, яке б мало за мету мінімізацію ризику втрати контролю над ситуацією та її розвитку за стихійним, деструктивним сценарієм [11; 14].

В умовах кризи платоспроможності 2020-2021 року, посиленої негативними наслідками повномасштабного вторгнення 2022 року і дотепер, виникає необхідність дослідження процедур та стадій протидії банкрутству, оцінці перспектив та пріоритетів діяльності підприємств. Кризові явища характеризуються останні десять років більшим рівнем ризиків через зростаючий рівень конкуренції, глобалізацію ринків, що загрожує навіть найбільш платоспроможним та ефективним підприємствам. Кризові явища в економіці посилюються соціально-політичними проблемами, що зумовлює тиск на підприємства у можливості забезпечити стабільність доходів та підтримувати необхідний рівень платоспроможності.

Для розуміння економічної сутності поняття «банкрутство» спочатку розглянемо етимологію його походження в сучасній українській мові, а також трактування його в довідковій та науковій економічній і юридичній літературі.

Як зазначається в Етимологічному словнику української мови під ред. О. С. Мельничука, слово «банкрутство» має іноземне походження, проникло в українську мову через польську і російську, запозичене з французької та німецької мов (фр. «banqueroute» та нім. «bankrott» - банкрутство) та зводиться до італійської «banca rotta», що в перекладі означає «поламана лава» (контори банкрутів розбивали) [9; 15].

Різні підходи до розуміння сутності поняття «банкрутство» в довідковій, науковій економічній і юридичній літературі наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до розуміння сутності поняття «банкрутство» в довідковій, науковій економічній і юридичній літературі

Автор, джерело	Визначення
1	2
Економічний підхід	
Бачкір І. Г. [3]	Банкрутство - це нездатність боржника платити за своїми зобов'язаннями, повернути борги в зв'язку з відсутністю у нього коштів для оплати.
Волот О.І., Бабич І.М., Ткаченко О.О.. [9]	Банкрутство є неспроможністю продовження суб'єктом своєї підприємницької діяльності внаслідок її економічної нерентабельності, безприбутковості
Воронкова Т. Є., Рибальченко Н. П. [10]	Банкрутство - визнана судом неспроможність господарюючого суб'єкта виконувати свої зобов'язання та продовжувати підприємницьку діяльність внаслідок її економічної неефективності, що є негативним наслідком кризи, призводить до порушення фінансових відносин і ставить під загрозу подальше існування підприємства.
Посохов І. М. [31]	Банкрутство - це ринковий спосіб покарання підприємства за масштабні помилки в менеджменті
Жадан Т.А., Мелень О.В., Якименко-Терещенко Н.В. [15]	Банкрутство - це міра економічної та юридичної відповідальності господарюючого суб'єкта, виражена в припиненні його господарсько-фінансової діяльності за рішенням суду, у зв'язку з нездатністю задовольнити визнані правомірними вимоги кредиторів і виконати зобов'язання перед бюджетом через перевищення заборгованості над вартістю його майна.
Фінансовий підхід	
Радзивілюк В., Поляков Р. [40]	Банкрутство - встановлена в судовому порядку фінансова неспроможність підприємства, тобто нездатність підприємства задовольнити в установлені строки пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги та виконати зобов'язання перед бюджетом.
Руда Р.В. [43]	Банкрутство є узаконеним способом поглинання фірми кредиторами, якщо та не виконує свої зобов'язання
Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д. [44]	Банкрутство - абсолютна неплатоспроможність боржника, що є наслідком глибокої фінансової кризи, внаслідок якої підприємство не може задовольнити пред'явлені йому кредиторами вимоги

Продовження табл. 1.1

1	2
Юридичний підхід	
Янковець Т. М., Чернюк Ю. В. [62]	Банкрутство - це одна із юридичних підстав ліквідації підприємства, яка виявляється у неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити у встановлений для цього термін пред'явлені йому кредиторами вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом.
Ст. 209 Господарського кодексу України [12]	Банкрутство - це нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури
Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-III [18]	Банкрутство - визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури

Джерело: сформовано автором

Отже, як видно з табл. 1.1, банкрутство є достатньо складним поняттям, яке можна охарактеризувати з різних точок зору: економічної, фінансової, юридичної тощо. Так з економічної точки зору банкрутством є неспроможність або нездатність боржника платити за своїми зобов'язаннями перед кредиторами [57]. Тобто суб'єкт господарювання має стільки боргів і зобов'язань перед своїми кредиторами і бюджетом, що його майна (активів у ліквідній формі) не вистачає для задоволення їх вимог у визначені строки.

Отже розкриття економічного змісту поняття «банкрутство» характеризується неспроможністю або нездатністю боржника задовольнити вимоги кредиторів у повному обсязі. Ряд дослідників, серед яких зокрема Сушко В.І. та Павлюк Т.С. вважають, що «нездатність боржника платити за своїми зобов'язаннями» пов'язана з відсутністю у нього грошових коштів [53]. Погоджуючись з думкою Воронкової Т. Є., Рибальченко Н. П. [10], зазначимо, що банкрутами можуть бути і рентабельні підприємства, які мають грошові кошти.

Відсутність у підприємства грошових коштів і матеріальних цінностей при наявності боргів – це рідкісна ситуація, яка має місце при умові, якщо сума збитків дорівнює сумі власних і залучених коштів. Іноді в економічній літературі банкрутство розглядається як «спосіб покарання боржника» [9] або як «міра фінансової та юридичної відповідальності господарюючого суб'єкта»

[15]. Як зазначають Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д., історично критерієм оцінки стану банкрутства боржника було наявність неповерненого боргу. В той же час процес управління банкрутством був спрямований на примушення боржника до повернення боргу, а у випадку неможливості цього – на покарання боржника [44]. Таким чином, з'ясування причин виникнення банкрутства було підпорядковано лише одній меті – визначенню міри відповідальності і покаранню боржника, і аж ніяк не відновленню його платоспроможності і фінансовому оздоровленню – санації.

Розглядаючи банкрутство з позицій фінансового менеджменту, М.В. Савченко, О.В. Шкуренко звертають увагу на «реалізацію катастрофічних ризиків підприємства в процесі його фінансової діяльності», в результаті чого воно може виявитись «нездатним задовольнити у встановлені терміни пред'явлені з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом» [46]. Проте банкрутство може охоплювати не тільки фінансову діяльність підприємства, а й операційну та/або інвестиційну.

Юридичний аспект банкрутства з точки зору І. В. Минчинської полягає у «перерозподілі власності» [23], тобто маються на увазі майнові правовідносини між підприємством-боржником і кредиторами; І. Перестюк – в специфіці провадження справ про банкрутство, їх публічному характері, необхідністю охорони та захисту значної кількості протилежних за змістом інтересів учасників провадження цих справ [27, с. 112]; Радзивілюк В., Поляков Р. – у «знаходження балансу між інтересами кредитора, боржника, суспільства та держави шляхом застосування до боржника різноманітних передбачених законом процедур» [40, с. 147].

Цілком зрозумілими є інтереси кредиторів та боржника, перші з яких намагаються задовольнити власні вимоги, а другі – відновити свою платоспроможність. Інтерес держави полягає в тому, що у разі відновлення платоспроможності боржник знов почне сплачувати податки, збережуться робочі місця, а кредитори, отримавши задоволення власних вимог, самі не стануть банкрутами. Інтерес суспільства полягає у встановленні правової

основи для нормального функціонування ринкової економіки [44].

Аналіз чинного законодавства України з питань банкрутства засвідчив, що його термінологія окрім поняття «банкрутство» містить ще й таке поняття як «неплатоспроможність», під якою в Кодексі України з процедур банкрутства розуміється «неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур, передбачених цим Кодексом» [18].

Виходячи з цього визначення, можна сказати, що спочатку виникає неплатоспроможність боржника, а потім за наявності певних умов (неможливості відновлення платоспроможності та задоволення вимог кредиторів) – банкрутство. Отже, основною ознакою банкрутства є неплатоспроможність боржника. Таким чином, узагальнення та систематизація існуючих трактувань поняття «банкрутство» дозволяє запропонувати визначення цієї категорії, відповідно до якого під ним розуміється неспроможність суб'єкта господарювання відновити свою платоспроможність і виконати свої зобов'язання перед кредиторами та державою, строк яких наступив.

Вивчення хронології трактування поняття «банкрутство» дає змогу оцінити зміну позицій та підходів до розуміння його сутності. Відтак, ринковий підхід, запропонований Олександренко І. В. та Іщук Л. І. [25], доводить, що банкрутство є природнім механізмом очищення економіки від збиткових, неефективних підприємств (табл. 1.2).

Сукрушева Г. О., Папуцин В. М. [52] також дотримуються такої думки: по суті, це є природний механізм відбору найбільш ефективних підприємств, які володіють ресурсами для ведення діяльності в умовах кризи. Схожої думки дотримуються Воронкова Т. Є., Рибальченко Н. П. [10]: «В основі концепції банкрутства лежить просте правило вільного ринку: у конкурентному середовищі мають виживати ті підприємства, діяльність яких є ефективнішою і товари яких знаходять попит споживачів».

Таблиця 1.2

Хронологія трактування поняття «банкрутство»

Автор, рік	Трактування поняття	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
Олександренко І. В., Іщук Л. І. (2015) [25]	Регулятор ринкової економіки, завдання якого – відсіювання неефективних та неплатоспроможних, збиткових суб'єктів економічної діяльності	В понятті відображено економічну сутність банкрутства, його природу та показано, що банкрутство є природнім регулятором ринкової економіки	Поняття розглянуто з точки зору ринку, не враховує мікроекономічні аспекти банкрутства
Янковець Т. М., Чернюк Ю. В. (2016) [63]	Банкрутство розглядається як: 1) фінансова неспроможність та розорення, які зумовлюють неможливість підприємства розрахуватися за зобов'язаннями; 2) визнана в судовому порядку неспроможність відновити платоспроможність боржником через санацію, мирові угоди відповідно законодавству, використання процедури ліквідації	Визначено причини банкрутства (розорення, втрата платоспроможності), умови (судове рішення), методи визнання підприємства банкрутом (ліквідація)	В понятті відсутні першочергові нефінансові причини банкрутства (низький рівень антикризового управління, наприклад)
Сейсебаєва Н. Г., Топчанюк О. В. (2016) [9]	Банкрутство є кризовим станом, що потребує спеціальних методів управління, та виникає через зниження платоспроможності	Визначено головну причину – скорочення платоспроможності	Визначення узагальнено характеризує банкрутство, не пояснює причин та передумов
Сукрушева Г. О., Папуцин В. М. (2017) [48]	Закономірне явище ринкової економіки – неефективні, збиткові, неплатоспроможні підприємства припиняють власну діяльність. «Наслідок глибокої фінансової кризи підприємства, що приводить до відмови фінансувати основну поточну діяльність у зв'язку з відсутністю коштів, та відмова сплачувати за власними борговими зобов'язаннями, що є підставою для ліквідації підприємства»	Визначено причини (фінансова криза через брак коштів) та наслідки (неможливість фінансування діяльності, ліквідація) банкрутства	Відсутність умови визнання підприємства банкрутом (неможливість проведення санації, укладення мирових угод)
Воронкова Т. Є., Рибальченко Н. П.	Банкрутство – «це основоположна, правова	Поняття трактується з класичної точки зору	Поняття розглядається у широкому контексті

(2017) [10]	категорія економіки України», «неплатоспроможність боржника та непогашення зобов'язань»	через «неплатоспроможність»	як правова категорія
Скочилас С. М. (2018) [51]	«Банкрутство характеризує неспроможність підприємства задовільнити вимоги кредиторів щодо сплати за товари, роботи та послуги, а також забезпечити обов'язкові платежі в бюджет і позабюджетні фонди»	Визначено причини банкрутства – неможливість розрахуватися з кредиторами	Відсутнє пояснення наслідків неплатоспроможності
Кодекс України з процедур банкрутства (2019) [18]	«Банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури»	Поняття розуміється з класичної точки зору, враховує юридичні підстави банкрутства	Поняття не враховує ринкових механізмів та принципів ринкового середовища діяльності підприємства

Джерело: [4, с. 104-105]

Янковець Т. М., Чернюк Ю. В. [63] розглядають банкрутство з точки зору внутрішньої фінансової неспроможності розрахунку за борговими зобов'язаннями, умови, за якої підприємство визнається банкрутом (судове рішення, неможливість проведення санації, укладення мирових угод, потреба у процедурі ліквідації). Такий підхід чітко визначає інструменти подолання банкрутства, проте не враховує першопричини банкрутства. Для прикладу, такими причинами можуть бути неефективність антикризового менеджменту: відсутність управління дебіторською заборгованістю, моніторингу фінансового стану дебіторів, прогнозування ризиків, прогнозування доходів та витрат, грошових потоків, розуміння макроекономічних трендів тощо. Як зазначають Абрамова А. С., Духніч О. В. [1], «непідготовленість до раптових кризових умов чи будь-яких інших змін у економіці» зумовлює фінансовий крах підприємств.

Сукрушева Г. О., Папуцин В. М. [52] провели систематизацію поняття «банкрутство», що дозволяє сформулювати головні умови визнання підприємства банкрутом:

1. Юридичні підстави, зокрема визнання судом нездатності розрахуватися за борговими зобов'язаннями, що підтверджується документально.
2. Неможливість розрахуватися з кредиторами у визначені документально терміни.
3. Неможливість проведення санації чи мирових угод.
4. Потреба у проведенні ліквідації.
5. Неможливість антикризових заходів подолати фінансову неспроможність та визнання підприємством власної фінансової неспроможності.

Процес пізнання сутності та економічного змісту банкрутства підприємств триває досить довго. Дослідивши різні підходи науковців в економічній літературі до визначення банкрутства суб'єктів бізнесу та інших схожих понять, пов'язаних з ним, нами сформовано авторське визначення означеної категорії. Під банкрутством слід розуміти законні заходи в рамках судового процесу для задоволення в повному обсязі інтересів і вимог кредиторів у випадку ускладнень з виплатами, тобто неплатоспроможності підприємства.

Основними проблемами, які виникають в економіці під час процесу банкрутства підприємства, є [52]:

- скорочення попиту на продукцію виробників;
- зниження обсягів виробництва;
- зростання заборгованості постачальникам, державному бюджету та банкам;
- затримки з виплатою заробітної плати працівниками;
- непрогнозована зміна економічного середовища загалом.

Усе це призводить до втрати традиційних ринків збуту власної продукції,

соціально-економічної нестабільності, постійних змін правового поля, зміни системи політичного устрою та структури економіки загалом.

Водночас усі ці фінансово-економічні передумови та наслідки банкрутства означають не тільки збитки для їхніх власників, кредиторів, партнерів, споживачів, а й погіршують соціальний клімат.

Причинами банкрутства суб'єктів господарювання можуть бути дві групи факторів: зовнішні та внутрішні. Зовнішні, так звані об'єктивні відповідно до підприємства-банкрута:

- 1) раптове зменшення попиту на продукцію та як наслідок спад цін на неї;
- 2) зростання цін на сировину, матеріали, запасні частини, енергоресурси;
- 3) нестабільність політична та соціально-економічна в країні;
- 4) природні фактори впливу тощо [52].

Внутрішні так звані суб'єктивні фактори по відношенню до підприємств, які залежать безпосередньо від підприємства:

- 1) прогалини у політиці виробничо-технічного та економічного спрямування;
- 2) незрозуміла реакція на зміни в середовищі ринкового спрямування;
- 3) нерозумна організаційна структура управління суб'єктом бізнесу;
- 4) прорахунки при обранні напряму та стратегії розвитку підприємства, великих за масштабами інвестиційних проектів, об'єктів діяльності тощо.

Більш детальний перелік симптомів банкрутства наведено на рис. 1.1.

Детальний аналіз стосунків банкрутства, необхідність виокремлення регіональних характеристик, вивчення внутрішньої структури відносин фінансового характеру системи виробництва в нерозривному діалектичному взаємозв'язку з ієрархією правових норм потребують додаткової градації нормативно-правових актів за рівнем їх впливу на систему відносин, рівнем узгодженості з іншими правовими нормами, тривалістю дії у часі та глибиною наслідків, що досягаються.

Зменшення обсягів реалізації продукції
--



Рис. 1.1. Сутність можливих симптомів банкрутства підприємств

Джерело: [25]

Отже, вивчення сутності поняття «банкрутство» дає підстави стверджувати, що, на противагу класичному підходу до розуміння терміну, новий ринковий підхід, який зароджується в науковій літературі, розглядає поняття у широкому контексті як спосіб очищення економіки від неплатоспроможних, неефективних підприємств. Класичний підхід трактує поняття через неможливість розрахуватися з кредиторами своєчасно, що засвідчується документально через судові процедури визнання банкрутом.

Не зважаючи на різні причини банкрутства підприємств у все більш мінливих умовах зовнішнього середовища, в науковій літературі та законодавстві трактування поняття практично не змінилося, а юридичні підстави є головними передумовами визнання банкрутом.

В процесі узагальнення та систематизації існуючих трактувань поняття «банкрутство» виділено три підходи до його розуміння: економічний, фінансовий та юридичний. З економічної точки зору поняття «банкрутство»

характеризується як неспроможність або нездатність боржника задовольнити вимоги кредиторів у повному обсязі; фінансової – реалізацією катастрофічних ризиків в процесі фінансової, операційної та інвестиційної діяльності підприємства; юридичної – майновими правовідносинами між підприємством-боржником та його кредиторами, інтересами держави та суспільства.

1.2. Класифікація факторів та типів банкрутства підприємства

Для діагностики та прогнозування ймовірності банкрутства підприємства важливе значення мають причини або ризик-фактори його виникнення. Під ризик-факторами виникнення банкрутства розуміються численні умови (події), які можуть виникнути та спричинити неспроможність боржника виконати свої зобов'язання перед кредиторами.

Інститут банкрутства в довгостроковій перспективі стає механізмом здійснення структурних зрушень в економіці. На сучасному етапі розвитку економіки інститут банкрутства сприяє переливанню капіталу з реального сектора економіки, орієнтованого в основному на внутрішній попит, в експортно-орієнтовані виробництва і кредитно-фінансову систему. Можливості використання банкрутства для реформування підприємств та зміни «неефективного» власника є вельми обмеженими, його основне призначення - ліквідувати неефективні виробництва, перерозподілити активи, що використовуються нерационально, та знизити господарські ризики в економіці [26].

Необхідним є розгляд класифікації факторів, що впливають на платоспроможність підприємства і в подальшому стають причинами його банкрутства, які зображено на рисунку 1.2. Чинники, що призводять до неплатоспроможності та одночасно до неспроможності, розподіляються на дві групи: зовнішні та внутрішні.

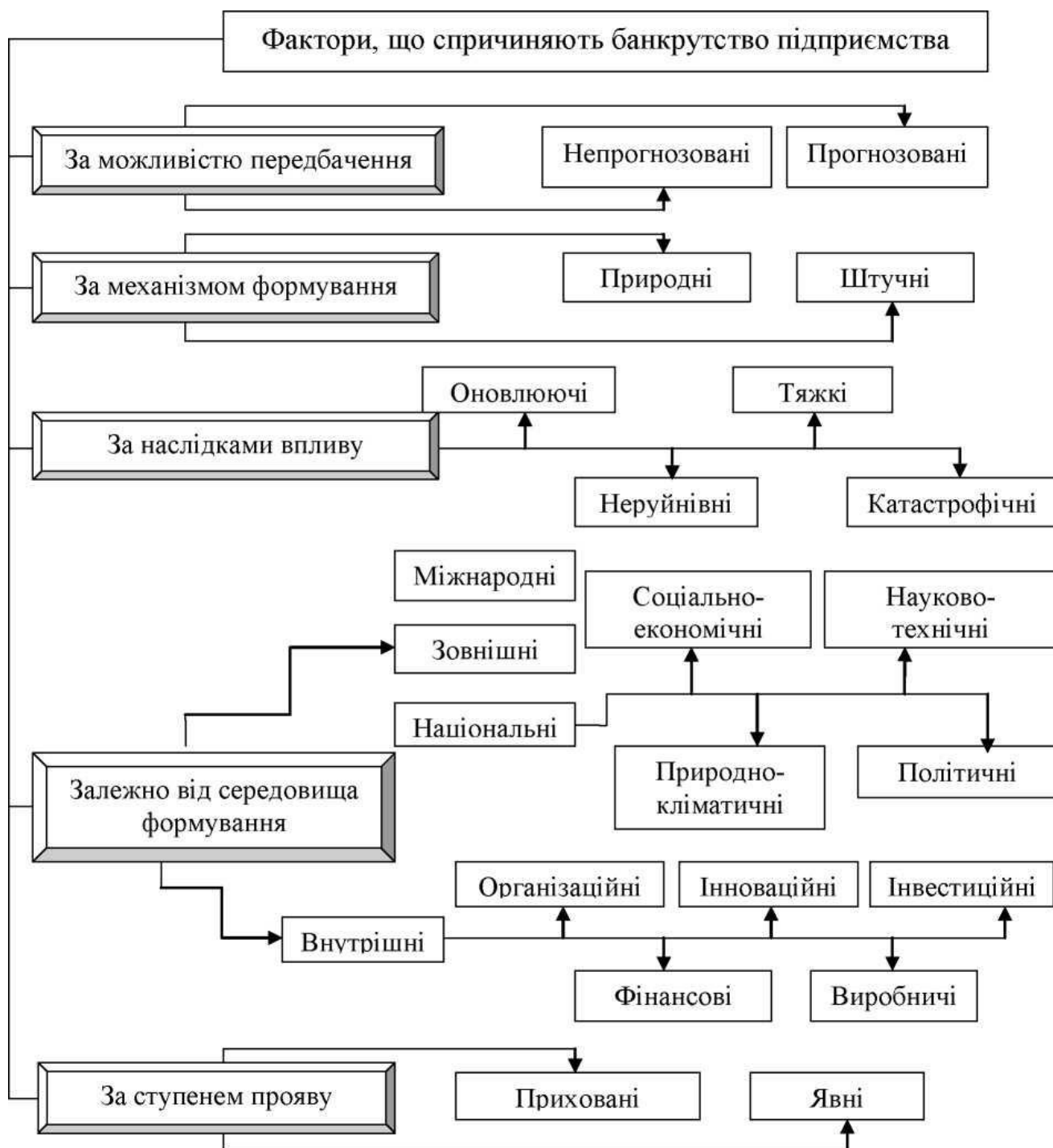


Рис. 1.2. Фактори, що спричиняють банкрутство підприємства
Джерело: досліджено автором на основі [13, 15]

Фактори зовнішнього середовища (макрорівень) значною мірою роблять менш стійкими рівновагу і стабільність окремих суб'єктів господарювання, цілих галузей, національної економіки в цілому [13].

Серед них варто виділити: фактори виробництва (кон'юнктура ринків матеріальних та сировинних ресурсів, кон'юнктура ринків засобів виробництва, кон'юнктура ринків трудових ресурсів; кон'юнктура ринків фінансових

ресурсів), фактори попиту (величина попиту, стабільність попиту, вимоги покупців до якості товарів підприємства, еластичність попиту, різноманітність споживачів товарів підприємства, економічний потенціал покупців), фактори конкурентного середовища (суперництво між існуючими конкуруючими підприємствами, конкурентні сили, що виникають через загрозу з боку товарів-замінників, конкурентні сили, конкурентні сили, що виникають через економічні можливості і торговельні здібності постачальників), діяльність законодавчих і виконавчих органів влади (податкова політика, грошово-кредитна політика, митна політика, правове середовище, політика цін і доходів), фактори випадковості (форс-мажорні обставини, зовнішня політика іноземних держав-партнерів по бізнесу та ін.), фактори законодавчої бази (різнолика законодавча база, погано налагоджений механізм виконання законів), фактори управління господарством (регулювання цін і тарифів на продукцію монополій, слабе конкурентне середовище в ряді галузей промисловості, не налагоджений механізм банкрутства), а також фактори соціальної сфери (бюрократизм, корупція, сильний вплив адміністративного ресурсу, наявність умов, що по суті закріплюють робочу силу на одному місці (реєстрація, відсутність житла і роботи в інших місцях).

У свою чергу діяльність окремого підприємства детермінована наявністю власних ресурсів, різке зниження або погіршення використання яких у процесі функціонування формує так звану групу внутрішніх факторів, що впливають на платоспроможність підприємства. Внутрішні фактори, що призводять підприємство до неплатоспроможності і як наслідок ведуть до банкрутства, слід розділити на спонтанні («продиктовані» ринком) та протиправні (навмисні) - дії зацікавлених осіб з метою отримання вигод [16].

Підгрупа спонтанного банкрутства групи внутрішніх факторів включає: технічні ресурси підприємства (засоби технічного оснащення, сировина, матеріали, напівфабрикати, енергія), технологічні ресурси підприємства (науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, технологія виготовлення товарів підприємства), просторові ресурси (виробничі та

невиробничі будівлі, споруди та інженерні комунікації), кадрові ресурси (працівники, що визначають цілі розвитку підприємства, працівники, які розробляють засоби досягнення цілей підприємства, працівники, що організують процес створення засобів досягнення цілей, працівники, які безпосередньо створюють засоби досягнення цілей підприємства, працівники, які обслуговують процес створення засобів досягнення цілей підприємства), ресурси управлінської структури підприємства (ступінь адекватності і час проходження управлінських впливів за рівнями ієрархії, ступінь автономії осіб, що приймають рішення, на кожному рівні ієрархії управління підприємством, ступінь гнучкості організаційної структури системи управління підприємством), організаційні ресурси (інформаційне забезпечення: виробництва, НДДКР, управління підприємством; науково-інформаційне обслуговування), фінансові ресурси (ступінь залежності від залучених джерел фінансування, рівень нерозподіленого прибутку підприємства), стратегічний потенціал підприємства (відповідність стратегічного потенціалу підприємства його цілям щодо формування конкурентної переваги на ринку), фактори фінансового стану підприємства (високий рівень зносу основних виробничих фондів, високі виробничі витрати, наявність заборгованості перед бюджетом та іншими суб'єктами господарювання, недофінансування виробництва) та фактори управління підприємством (низький рівень менеджменту, слабка маркетингова політика, відсутність фінансової стратегії розвитку) [23].

Підгрупа протиправних (навмисних) внутрішніх факторів характеризується тим, що на підприємстві протиправно створюються умови (дії чи бездіяльність) зацікавленими особами з навмисного створення (збільшення), приховування неплатоспроможності чи фіктивної неплатоспроможності з корисливою метою. Вплив цієї підгрупи факторів на підприємство є виключно негативним і завжди завдає збитків кредиторам, власникам чи державі.

До цієї підгрупи можна віднести наступні фактори протиправних банкрутств:

- наявність ринку замовних банкрутств у цілях переділу власності,

усунення конкурентів, придбання майна за заниженою ціною;

- наявність умислу в діях власника або керівника підприємства-боржника з метою отримання особистої вигоди в результаті прихованого, фіктивного чи навмисного банкрутства, а саме: вигоди майнового характеру, вигоди немайнового характеру (кар'єризм, протекціонізм, отримання взаємної послуги, бажання приховати некомпетентність) [26].

Ряд науковців ризик-фактори виникнення банкрутства по відношенню до суб'єкта господарювання поділяють на: об'єктивні, суб'єктивні та загальні; екзогенні та ендогенні; зовнішні та внутрішні тощо. Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д. [44] під об'єктивними ризик-факторами розуміють причини банкрутства, які не залежать від волі і дій окремих людей, компаній і урядів (стихійні лиха, інші несприятливі природні явища, закономірності економічного розвитку – циклічність і кризи); суб'єктивними – помилкові дії керівництва та персоналу підприємства; загальними – ті ризик-фактори, які обумовлені ризиком підприємництва, природою ринку та його стихійністю [45].

Волот О.І., Бабич І.М., Ткаченко О.О. [9] до екзогенних ризик-факторів виникнення банкрутства підприємства відносять втрати від стихійного лиха, демографічні, економічні, технологічні, соціокультурні, рівень фінансової дисципліни, а ендогенних – старе обладнання, стратегічні цілі підприємства, організація маркетингу, рівень витрат, зміни в ринковому середовищі, збільшення кількості браку у виробництві [10]. Тобто екзогенні ризик-фактори пов'язані з зовнішніми причинами, а ендогенні – внутрішніми.

Грунтовний аналіз зовнішніх (екзогенних) та внутрішніх (ендогенних) ризик-факторів виникнення банкрутства підприємства наведено у праці Сковчиляс С. В. [51], автор пропонує їх об'єднувати в групи: зовнішні – в економічні, політичні, демографічні, природні, а внутрішні – у виробничі, управлінські, планування, організації та контролю [14]. Іващенко А. І. [17] вважає зовнішні ризик-фактори найбільш небезпечними, оскільки майже неможливо уникнути їх, а наслідки їх впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства можуть бути руйнівними.

До зовнішніх ризик-факторів ними віднесено: економічні – темпи інфляції, ставки податків і банківських кредитів, курси валют, рівень доходів населення та ін.; політичні – дії та наміри центральної виконавчої та місцевої влади, їх ставленням до різних секторів економіки, регіонам країни та формам власності, наявність різних груп впливу в органах державної влади; ринкові – зміни в демографічній ситуації, життєві цикли виробів, рівень конкуренції тощо; технологічні – вплив науково-технологічного прогресу; соціокультурні – звичаї і традиції, ставлення людей до роботи, рівень добробуту і освіти населення, ставлення до приватного бізнесу та можливості самостійної підприємницької діяльності; міжнародні – глобалізація економіки, діяльність транснаціональних компаній, економічних і військово-політичних об'єднань [13].

Внутрішні ризик-фактори виникнення банкрутства підприємства на думку таких авторів як І. Домніна, Я. Сілова [14] зумовлені помилковими діями менеджменту. До основних внутрішніх ризик-факторів ними віднесено: організаційні недоліки при створенні суб'єкта підприємницької діяльності; розширення бізнесу; відсутність довгострокової концепції розвитку; низьку кваліфікацію управлінського персоналу; відсутність власного капіталу; неефективну виробничо-комерційну та інвестиційну діяльність; низький рівень використання техніки, технології та організації виробництва; неефективне використання ресурсів; нераціональний розподіл прибутку [14].

В країнах з розвинутою економікою 2/3 всіх банкрутств підприємств спричиняються під впливом саме цих ризик-факторів. Цікаву класифікацію причин виникнення банкрутства підприємств та організацій наводить Бачкір І. Г. [3; 4], виділяючи ознаки: спосіб закріплення; рівень керованості; період впливу; елементи, місце та рівень виникнення; механізм дії; етапи функціонування підприємства; масштаб; вид залучених ресурсів; етапи діяльності у певній сфері. Проте, незважаючи на деяку відмінність у переліку наведених ризик-факторів виникнення банкрутства (об'єктивні та суб'єктивні;

екзогенні та ендогенні; зовнішні та внутрішні), за свою суттю по відношенню до суб'єкта господарювання вони є зовнішніми та внутрішніми.

Узагальнюючи визначення зовнішніх та внутрішніх ризик-факторів виникнення банкрутства підприємства, наведених у працях [1-11], можна сказати, що зовнішні ризик-фактори – це події, які є зовнішніми по відношенню до суб'єкта господарювання, та ймовірність виникнення яких не пов'язана з формами та методами організації роботи на самому підприємстві, а внутрішні – це події, які є внутрішніми по відношенню до суб'єкта господарювання, та ймовірність виникнення яких безпосередньо залежить від прийняття управлінських рішень, форм та методів організації роботи на самому підприємстві, виконанням персоналом підприємства своїх функціональних обов'язків.

Наведені вище ризик-фактори виникнення банкрутства для більшості суб'єктів господарювання є загальними. Але будь-якому підприємству, окрім загальних, притаманні ще й специфічні, які пов'язані з особливостями виробництва того чи іншого виду продукції, реалізацією товарів чи наданням послуг, здійсненням певного виду економічної діяльності в тій чи іншій галузі, секторі економіки.

З урахуванням специфіки діяльності суб'єктів господарювання у табл. 1.3 виділено найбільш істотні зовнішні (прямого та опосередкованого впливу) та внутрішні ризик-фактори виникнення банкрутства.

Критичний аналіз виділених підходів дозволив запропонувати авторське визначення поняття «банкрутство», під яким розуміється неспроможність суб'єкта господарювання відновити свою платоспроможність і виконувати свої зобов'язання перед кредиторами та державою, строк яких наступив. У ході дослідження з'ясовано, що для діагностики та прогнозування ймовірності банкрутства підприємства важливе значення має встановлення причин або ризик-факторів його виникнення.

Таблиця 1.3

Ризик-фактори виникнення банкрутства суб'єктів господарювання

Ризик-фактори	Характеристика ризик-факторів
1	2
1. Зовнішні ризик фактори: <i>1.1 прямого впливу:</i>	
- попит	- сезонний характер; - зниження платоспроможного попиту населення
- конкуренції	- високий рівень конкуренції на ринку; - посилення монополізму; - неефективна цінова політика; - незадовільний стан основних засобів; - місце розташування закладів готельно-ресторанного бізнесу; - незадовільний рівень якості послуг/ продукції; - асортимент основних і додаткових послуг; - нерозвинутість інфраструктури; - негативний імідж
- споживачі	- підвищення вимог споживачів до якості і безпечності продукції і нематеріального (сервіс, гостинність, дружелюбність, ввічливість) характеру;
- постачальники	- рівень налагодженості взаємозв'язків з постачальниками матеріально-технічних ресурсів;
- нормативно-правові та інституційні	- недосконалість та мінливість законодавчої та нормативно-правової бази; - недосконалість державної регуляторної політики; - забюрократизованість дозвільних процедур при реєстрації та веденні бізнесу; - значна кількість перевірок різними контролюючими органами суб'єктів господарювання;
- міжнародні	- процеси глобалізації та євроінтеграції; - міждержавні угоди та міжнародні організації; - митно-тарифні та нетарифні бар'єри;
- політичні	- політична нестабільність в Україні; - воєнні дії в Україні; - відношення держави до власності, підприємництва тощо;
- економічні	- економічний спад; - спадна динаміка основних макроекономічних показників; - високий рівень інфляції, нестабільність валютного курсу; - непривабливий інвестиційний клімат; - недосконалість податкової системи; - зростання цін на паливно-енергетичні та матеріально-технічні ресурси; - низький платоспроможний попит населення; - вплив умов країни постійного проживання на витрати споживачів; - вплив умов країн тимчасового перебування або світових цін на процес споживання послуг тощо

Продовження табл. 1.3

1	2
- науково-технологічні	- поява новітніх інформаційних технологій: глобальні комп'ютерні системи резервування (booking.com, TripAdvisor, Top Hotels та ін.), інтегровані комунікаційні мережі, системи мультимедіа, інформаційні системи менеджменту та ін.; - розвиток техніки, обладнання, інструментів, процесів обробки та виготовлення продуктів, матеріалів
- географічні	- фізико-географічні (ландшафт, рослинний і тваринний світ, водні ресурси, рельєф); - економіко-географічні (економіко-географічне положення та загальноекономічний рівень розвитку країни (регіону, району); ступінь розвитку внутрішнього готельно-ресторанного бізнесу; ступінь урбанізації; наявність транспортної і соціальної інфраструктури; можливості країни (регіону, району) щодо підготовки кадрів для обслуговування готельно-ресторанного бізнесу)
- природно-екологічні	- абіотичні (кліматичні, едафічні, орографічні, хімічні, фізичні); - біотичні; - антропогенні
- соціально-культурні	- низький рівень доходів населення; - національні традиції та звички; - спосіб життя; - ставлення до відпочинку; - проблеми міжетнічних відносин; - соціальна відповідальність; - соціальний добробут; - вимоги контролю якості навколишнього середовища; - економія енергії
- демографічні	- щорічне скорочення чисельності населення України; - міграція населення; - вікова структура населення (зростання питомої ваги людей похилого віку)
2. Внутрішні ризик-фактори:	
- ресурсні	- дефіцит трудових, фінансових та матеріальних ресурсів; - обмеженість земельних ресурсів; - обмеженість та висока вартість паливно-енергетичних і матеріально-технічних ресурсів; - низька доступність кредитних ресурсів (високі відсоткові ставки за комерційними кредитами, складність процедур їх отримання); - щорічне скорочення висококваліфікованого наукового і кадрового потенціалу
- виробничі	- одночасність процесів виробництва і споживання; - обмежена можливість зберігання; - низький рівень кваліфікації персоналу
- економічні	- неефективність операційної, інвестиційної та фінансової діяльності; - неефективне використання ресурсів; - понаднормові залишки запасів; - уповільнення обігу капіталу; - зростання дебіторської та кредиторської заборгованостей; - дефіцит власних оборотних коштів; - збільшення витрат; - зниження показників рентабельності;

Продовження табл. 1.3

1	2
- інноваційні	- низький рівень впровадження інновацій: електронного управління; інформаційних технологій в просуванні на ринку; екологічних інноваційних технологій тощо
- організаційні	- низький рівень організації надання послуг; недосконалість організаційної структури управління; низький рівень організації маркетингу;

Джерело: [14; 25]

В результаті аналізу ризик-факторів виникнення банкрутства суб'єктів господарювання встановлено, що окрім загальних, будь-якому підприємству притаманні ще й специфічні, які пов'язані з особливостями виробництва того чи іншого виду продукції, реалізацією товарів чи наданням послуг, здійсненням певного виду економічної діяльності в тій чи іншій галузі, секторі економіки.

З урахуванням специфіки діяльності суб'єктів господарювання виділено найбільш істотні зовнішні (прямого та опосередкованого впливу) та внутрішні ризик-фактори виникнення банкрутства з подальшою їх деталізацією і конкретизацією.

До зовнішніх ризик-факторів прямого впливу віднесені: попит, конкуренцію, споживачів, постачальників, нормативно-правові та інституційні, галузеві; а опосередкованого – міжнародні, політичні, економічні, науково-технологічні, географічні, природно-екологічні, соціально-культурні, демографічні. До внутрішніх ризик-факторів виникнення банкрутства підприємств віднесені: ресурсні, виробничі, економічні, інноваційні, організаційні.

Залежно від того, які фактори (зовнішні чи внутрішні) стали корінною причиною неспроможності підприємства, в економіці розрізняють такі типи банкрутства [19]:

- специфічне банкрутство підприємства, яке функціонує у збалансованій економіці, що виникло з суб'єктивних причин, коли дане підприємство не змогло виконати взяті на себе зобов'язання;
- масове банкрутство підприємств, що функціонують в умовах кризового стану економіки, коли вони не здатні вирішувати економічні завдання в

перспективі.

До недавнього часу в Україні переважав другий тип банкрутства. Тому і причини неплатоспроможності підприємств в силу масовості явища були загальними, типовими, незалежно від форм їх власності, організаційно-правових форм та інших особливостей (рис. 1.3).

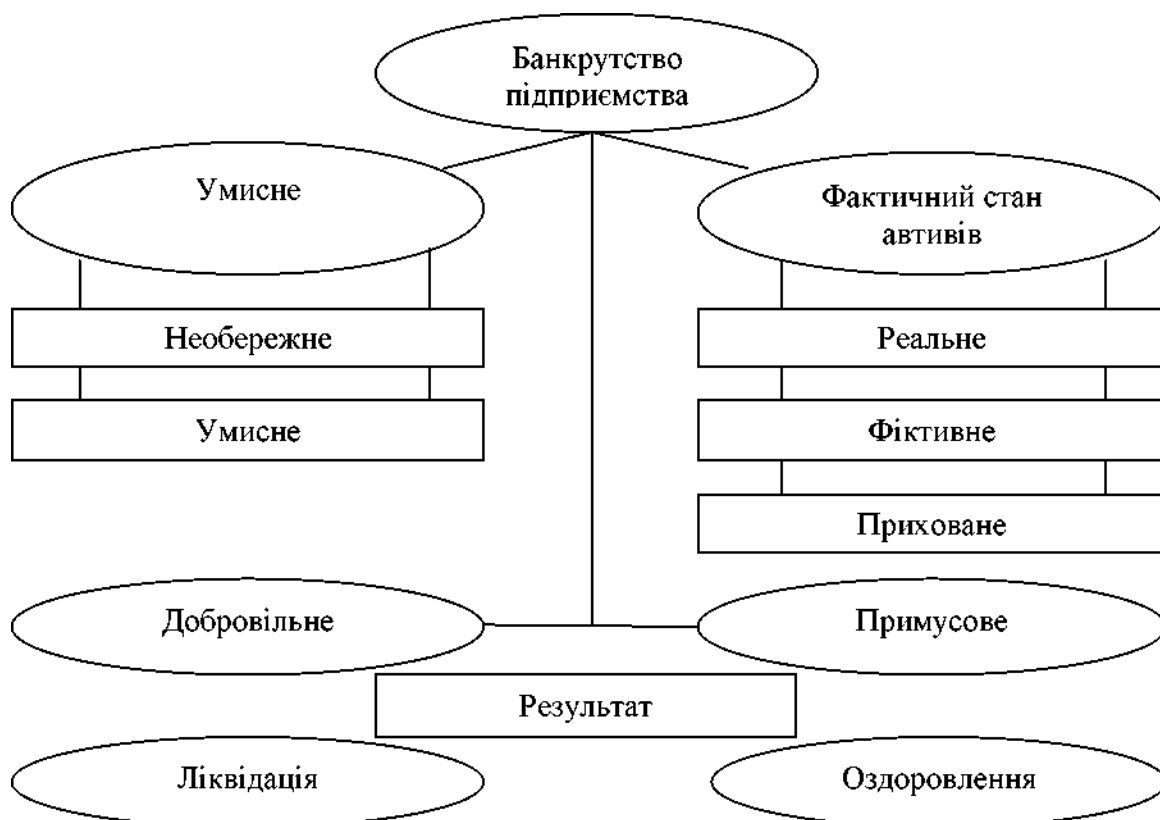


Рис. 1.3. Типова класифікація банкрутства

Джерело: сформовано на основі [25]

Ще одна класифікація, яка часто використовується у законодавчій і фінансовій практиці, виділяє наступні види банкрутства підприємств [26]:

- реальне банкрутство - характеризує повну нездатність підприємства відновити в майбутньому періоді свою фінансову стійкість і платоспроможність у силу реальних втрат капіталу, що використовується. Катастрофічний рівень втрат капіталу не дозволяє такому підприємству здійснювати ефективну господарську діяльність у майбутньому періоді, внаслідок чого воно оголошується банкрутом юридично;

- технічне банкрутство - характеризує стан неплатоспроможності підприємства, викликане суттєвим простроченням його дебіторської

заборгованості.

При цьому розмір дебіторської заборгованості перевищує розмір кредиторської заборгованості підприємства, а сума його активів значно перевершує обсяг його фінансових зобов'язань. Технічне банкрутство при ефективному антикризовому управлінні підприємством, зазвичай не призводить до юридичного банкрутства;

- умисне банкрутство - характеризує навмисне створення (або збільшення) неплатоспроможності підприємства його керівником або власником; завдання економічного збитку підприємству в особистих інтересах або в інтересах інших осіб; свідомо некомпетентне фінансове управління. Виявлені факти навмисного банкрутства переслідуються в кримінальному порядку;

- фіктивне банкрутство характеризує свідомо помилкове оголошення підприємством про його неспроможність з метою введення в оману кредиторів для одержання від них відстрочки (розстрочки) виконання своїх кредитних зобов'язань.

У будь-якій країні з ринковою економікою банкрутство є одним з інструментів природного процесу реструктуризації економіки. Однак в Україні банкрутство підприємств стало самостійним видом бізнесу, який спеціалізується на протиправних банкрутствах. Все більшого поширення набувають банкрутства, пов'язані з протиправним використанням інституту банкрутства.

Банкрутства, що мають місце в економіці України, слід розділяти на спонтанні (викликані спільним впливом зовнішніх та спонтанних внутрішніх факторів) і протиправні (ті, що викликані внутрішніми протиправними (навмисними) факторами) [28].

Слід зазначити, що для української дійсності спонтанне банкрутство більшою мірою визначається зовнішніми факторами - політичною і економічною нестабільністю, разрегульованістю фінансового механізму, інфляційними процесами і меншою мірою внутрішніми. Для протиправних

банкрутств у більшій мірі характерний вплив групи внутрішніх факторів, зокрема протиправних (навмисних). Інколи, ці фактори підсилюються зовнішніми та спонтанними внутрішніми факторами.

Протиправні банкрутства, в свою чергу, слід розділити на:

- кримінальні банкрутства - злочини, які полягають у навмисному доведенні підприємства до банкрутства. Доведення до банкрутства представляє собою факт доведення до банкрутства, тобто умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення громадянином-засновником (учасником) або службовою особою суб'єкта господарської діяльності дій, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб'єкта господарської діяльності, якщо це завдало великої матеріальної шкоди державі чи кредитору. Матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян;

- проступки у сфері банкрутства - це всі інші правопорушення в сфері банкрутства, не визнані злочинами. Вони характеризуються меншим ступенем суспільної небезпечності і включають:

- приховування стійкої фінансової неспроможності - умисне приховування стійкої фінансової неспроможності шляхом подання недостовірних відомостей, що завдає великої матеріальної шкоди кредиторів;

- незаконні дії у разі банкрутства - умисне приховування майна, відомостей про майно, передача майна в інше володіння або його відчуження чи знищення, а також фальсифікація, приховування або знищення документів, які відображають господарську чи фінансову діяльність, якщо ці дії вчинені в період провадження у справі про банкрутство і завдали великої матеріальної шкоди;

- фіктивне банкрутство - наперед неправдива офіційна заява про фінансову неспроможність виконання вимог з боку кредиторів і зобов'язань перед бюджетом, якщо такі дії завдали великої матеріальної шкоди кредиторам або державі [44].

Уточнення економічного змісту поняття «банкрутство» та виділені ризик-фактори виникнення банкрутства дозволять в реальних господарських ситуаціях своєчасно виявляти ці ризики, використовувати різні способи і методи впливу на них (ухилення, локалізація, дисипація та компенсація) з метою підвищення ефективності їх фінансово-господарської діяльності, відновлення платоспроможності шляхом санації.

1.3. Моделі оцінки ймовірності банкрутства підприємства

В умовах становлення ринкової економіки в Україні, коли майже всі суб'єкти бізнесу функціонують на межі банкрутства, вміння вчасно спрогнозувати банкрутство за допомогою проведення діагностики є однією з найважливіших складових науки виживання.

У даний час для економіки нашої країни досить типовим явищем стала криза неплатежів. Ця обставина робить економічно доцільною процедуру перерозподілу коштів і власності від неефективних суб'єктів господарювання до ефективних. Можливість реалізації цієї процедури виникає саме за результатами діагностики банкрутства. Крім того, у зв'язку з високим рівнем неплатоспроможності значної частини українських господарюючих суб'єктів, особливого значення набувають заходи щодо запобігання кризових ситуацій та стабілізації фінансового стану підприємства.

Однією з перших ознак симптому наближення банкрутства [44] – падіння прибутковості підприємства нижче вартості капіталу. При цьому відсотки за кредит і виплачені підприємством дивіденди перестають відповідати ринковим умовам господарювання. Вигідність вкладень у таке підприємство зменшується, у зв'язку зі спадом вартості акціонерного капіталу падає ціна акцій, збільшується ризик неповернення коштів, виникають труднощі з готівкою. При цьому, якщо кредитори не продовжують кредитні угоди, то

підприємство змушене буде виплачувати не лише відсотки, але й суму основного боргу, що приводить до кризи ліквідності.

Все це приводить до кризових явищ, обумовленими зміною структури балансу підприємства; виникають труднощі з готівкою та різке зменшення коштів на рахунках; відбувається збільшення кредиторської й дебіторської заборгованості, тощо. Подальші природні процеси приводять до банкрутства та можливої ліквідації підприємства.

На рис. 1.4 наведено класифікаційні ознаки поділу наявних підходів до оцінки та прогнозування вірогідності виникнення неспроможності суб'єкта господарювання відновити власну платоспроможність.

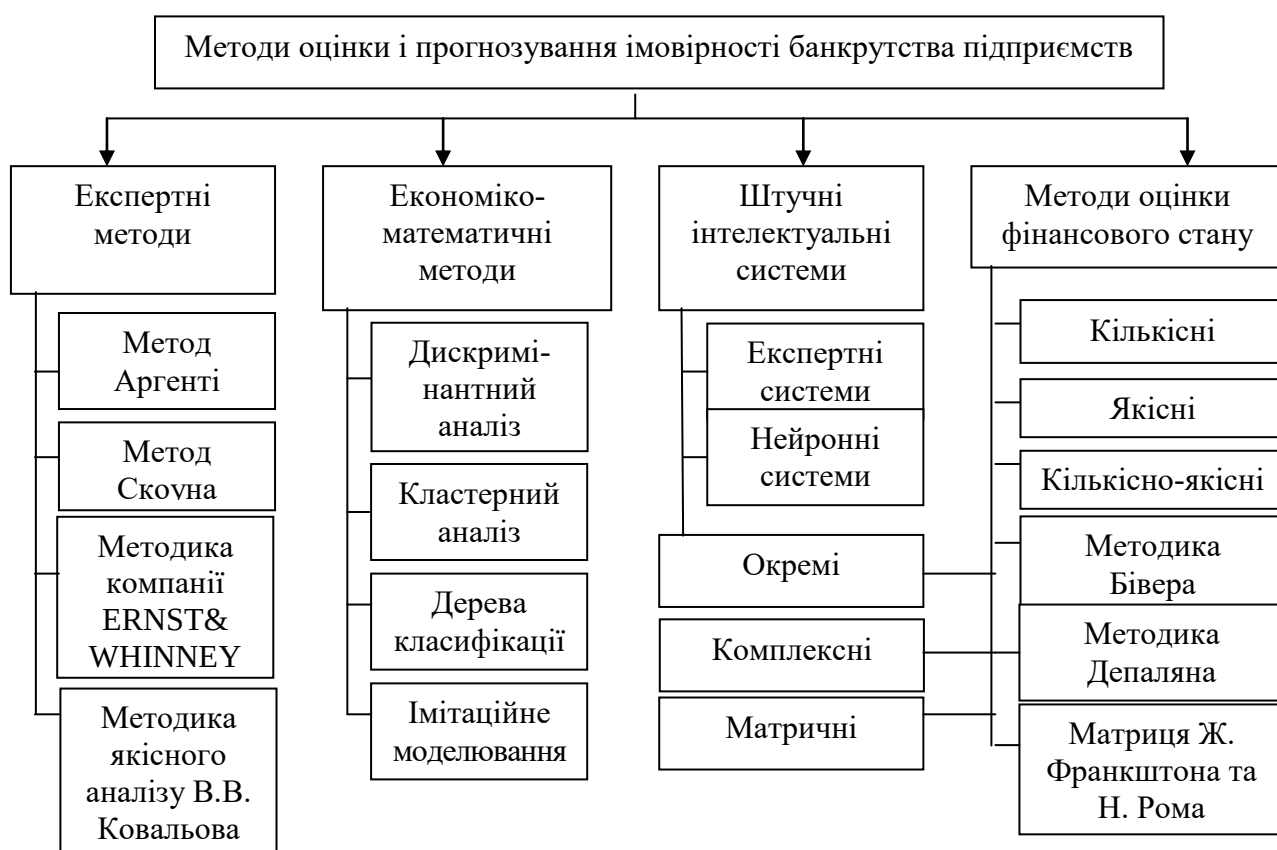


Рис. 1.4. Класифікаційні ознаки групування підходів до оцінки та прогнозування ймовірності настання неспроможності суб'єкта господарювання відновити власну платоспроможність (настання банкрутства)

Рис. 1.4 свідчить про те, що існує чотири основних підходи для оцінки й прогнозування ймовірності банкрутства підприємств:

- 1) експертні методи;

- 2) економіко-математичні методи;
- 3) штучні інтелектуальні системи;
- 4) методи оцінки фінансового стану.

Для прогнозування ризику банкрутства традиційно використовуються класичні статистичні методи. Структурна організація усіх відомих методів діагностики банкрутства проста та визначається наступними двома складовими. По-перше – відбір та вимір показників; по-друге – спосіб (метод, система) обробки показників та прийняття рішень відносно стану об'єкта діагностики. Основні відмінності між різними методами діагностики стану визначаються саме суттю та особливостями різних технологій формування діагностичного висновку відносно стану об'єкта (підприємство, що аналізується або відносять до групи потенційних банкрутів, або до групи компаній зі сприятливим фінансовим становищем [49]).

Усю сукупність технологій, які традиційно використовуються для виявлення банкрутства, по типу математичного підходу можна поділити на три класи: багатовимірний дискримінантний аналіз, кластерний та регресійний аналізи. Проведемо аналіз цих методів.

Одним із найважливіших інструментів системи раннього попередження та методом прогнозування банкрутства підприємств є дискримінантний аналіз. Відома технологія розв'язання цих задач заснована на наступному [47]. Кожний об'єкт діагностики характеризується сукупністю контрольованих параметрів. Чисельні значення цих параметрів для конкретного об'єкта підставляються в, так звану, дискримінантну функцію з обчисленням її значення. Далі, залежно від того, перевищує це значення поріг або ні, приймається одне з альтернативних рішень: імовірність банкрутства висока або низька. Характерні особливості багатовимірного дискримінантного аналізу пояснюють причини, за яких багато авторів наукових робіт із прогнозування банкрутства стверджують, що технологія дискримінантного аналізу (Альтмана, Таффлера та багатьох інших), яку використовують, не дозволяє отримати універсальні співвідношення для оцінювання фінансового стану підприємств. «Висновки

учених даного напрямку свідчать, що коефіцієнти подібних дискримінантних моделей різко змінюються і залежать від року та країни» [47].

На практиці точність прогнозів із використанням конкретних дискримінантних багатофакторних моделей суттєво залежить від того, що собою представляє оброблена при побудові моделей вибірка. При цьому важливим є [48]: який склад показників фінансового стану; який обсяг вибірки; якою є якісна структура тих частин вибірки, що містять підприємства-банкрути та підприємства, що функціонують успішно; чи належать підприємства, відібрані для аналізу, до однієї й тієї ж галузі виробництва; який рівень однорідності частин вибірки; який рівень репрезентативності вибірки.

Змістовно розглянемо найбільш відомі методики банкрутства.

Моделі Альтмана. Двофакторна модель має вигляд:

$$Z = -0,3877 - 1,0736 \cdot КПЛ + 0,579 \cdot ПК/П \quad (1.1)$$

де $КПЛ$ – коефіцієнт поточної ліквідності;

$ПК$ – позиковий капітал;

$П$ – пасиви.

Якщо $Z > 0$, то ймовірність банкрутства висока, якщо $Z < 0$ – низька. Точність цієї моделі становить – 65 %.

Більш точною є п'ятифакторна модель Альтмана, що розраховується для фірм, чії акції котируються на ринку:

$$Z = 1,2 \cdot x_1 + 1,4 \cdot x_2 + 3,3 \cdot x_3 + 0,6 \cdot x_4 + x_5, \quad (1.2)$$

де x_1 – оборотний капітал/сума активів; x_2 – нерозподілений прибуток/сума активів; x_3 – операційний прибуток/сума активів; x_4 – ринкова вартість акцій/заборгованість; x_5 – прибуток / сума активів.

Нормативи для Z : $Z \geq 2,99$ – ймовірність банкрутства до 10 %; $2,77 \leq Z < 2,99$ – низька ймовірність банкрутства – від 15 до 20 %; $1,81 \leq Z < 2,77$ – середня ймовірність – від 35 до 50 %; $Z < 1,81$ – висока ймовірність банкрутства – від 80 до 100 %.

Таким чином, індекс Альтмана являє собою функцію від певних показників, що характеризують економічний потенціал підприємства та результати його роботи за минулий період.

Крім того, введена п'ятифакторна модель для підприємств, чії акції не котируються на ринку:

$$Z = 0,7 \cdot x_1 + 0,8 \cdot x_2 + 3,1 \cdot x_3 + 0,4 \cdot x_4 + x_5, \quad (1.3)$$

де x_1 – співвідношення оборотного капіталу до суми активів підприємства; x_2 – нерозподілений прибуток до суми активів підприємства; x_3 – показник відображає ефективність операційної діяльності компанії; x_4 – співвідношення ринкової вартості власного капіталу до балансової вартості всіх зобов'язань; x_5 – характеризує рентабельність активів підприємства.

Нормативи для Z наступні: $Z \leq 1,23$ – високий ступінь банкрутства; $1,23 < Z < 2,89$ – середній; $Z \geq 2,89$ – низький ступінь банкрутства.

Моделі Альтмана можуть бути використані для діагностики ризику банкрутства і на більш тривалий термін ніж на один рік, але точність у цьому випадку буде знижуватися.

Модель У. Бівера [31]. Однією з перших спроб використовувати розрахункові коефіцієнти для прогнозування банкрутства вважається робота У. Бівера, який проаналізував 30 коефіцієнтів за п'ятирічний період по групі компаній, половина з яких збанкрутувала. З них було відібрано п'ять коефіцієнтів, які на думку У. Бівера, мають найбільшу значущість для прогнозування банкрутства: рентабельність активів; питома вага позикових коштів у пасивах; коефіцієнт поточної ліквідності; частка чистого оборотного капіталу в активах; коефіцієнт Бівера (відношення суми чистого прибутку й амортизації до позикових коштів) (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Критеріальні значення показників У. Бівера для діагностики банкрутства

Показник	Значення показників		
	сприятливе	5 років до банкрутства	1 рік до банкрутства
Коефіцієнт Бівера	0,4 – 0,45	0,17	- 0,15
Рентабельність активів, %	6 - 8	4	- 22

Фінансовий левиредж, %	< 37	< 50	< 80
Коефіцієнт покриття оборотних активів власними оборотними коштами	0,4	< 0,3	< 0,06
Коефіцієнт поточної ліквідності	< 3,2	< 2	< 1

Джерело: [31]

Отримані значення наведених показників порівнюються з їх нормативними значеннями, розрахованими У. Бівером, для трьох станів підприємства: для благополучних компаній, для компаній, які збанкрутували протягом року і для фірм, які стали банкрутами протягом п'яти років. Нижче наведена таблиця 1.5, що містить методику розрахунку показників У. Бівера та вказівки щодо місця розташування вихідних даних у стандартних формах фінансової звітності.

Таблиця 1.5.

Розрахункові показники діагностики банкрутства У. Бівера

Показник	Розрахунок
Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток + Амортизація) / (Довгострокові зобов'язання + Короткострокові зобов'язання)
Рентабельність активів, %	(Чистий прибуток / Активи) X 100 %
Фінансовий левиредж, %	(Довгострокові зобов'язання + Короткострокові зобов'язання) / Активи
Коефіцієнт покриття оборотних активів власними оборотними коштами	(Власний капітал - Необоротні активи) / Активи
Коефіцієнт поточної ліквідності	(Оборотні активи - - Запаси) / Поточні зобов'язання

Джерело: [31]

Модель Ж. Конана та М. Голдера [31]. Ж. Конан та М. Голдер, використовуючи метод Альтмана, побудували модель для розрахунку ймовірності затримки платежів, яка має наступний вигляд:

$$Z = -0,16 \cdot x_1 - 0,22 \cdot x_2 + 0,87 \cdot x_3 + 0,10 \cdot x_4 - 0,24 \cdot x_5, \quad (1.4)$$

де x_1 – співвідношення грошових коштів та дебіторської заборгованості до валюти балансу; x_2 – співвідношення власного капіталу та довгострокових пасивів до валюти балансу; x_3 – співвідношення витрат по обслуговуванню позик (або ціна позикового капіталу) до виручки від реалізації (після оподаткування); x_4 – співвідношення витрат на оплату праці до чистого

прибутку організації; x_5 – співвідношення балансового прибутку до позикового капіталу.

Імовірність затримки платежів фірмами, що мають різні значення показника Z , наведена у вигляді шкали:

Z	0,21	0,48	0,002	0,026	0,068	0,087	0,107	0,131	0,164
ймовірність затримки платежу, %	100	90	80	70	50	40	30	20	10

У співвідношенні Ж. Конана та М. Голдера домінуючу роль відіграє фактор X_3 - відношення фінансових витрат до виручки від реалізації, оскільки вплив цього фактора перевищує сукупний вплив усіх інших.

Модель Терещенко О. О. [49] дозволяє передбачити можливу фінансову неспроможність потенційного позичальника. Причому модель прогнозує не тільки ризики неповернення кредиту, але й будь-які інші відхилення при яких позика буде менш вигідною для кредитора, ніж було передбачено спочатку. Модель має вигляд:

$$Y = -2,043 - 5,24x_1 + 0,0053x_2 - 6,6507x_3 + 4,4009x_4 - 0,0791x_5 - 0,1020x_6, \quad (1.5)$$

де x_1 – питома вага високоліквідних активів у загальній вартості активів; x_2 – обертання високоліквідних активів; x_3 – обертання активів; x_4 – питома вага сукупних зобов'язань у капіталі; x_5 – питома вага основного капіталу вартості чистих активів; x_6 – коефіцієнт навантаження оборотних коштів в обсязі продажу.

Обчислене значення Y використовується для розрахунку

$$Z = 1 / [1 + e^{-Y}], \quad (1.6)$$

де e – 2,71828 число Ейлера [3; 4].

У випадку якщо $Z \geq 0,50$, то клієнта варто віднести до групи, що не виконає умов договору. У роботі використано дані декількох банків по 37 «задовільних» позиках та 37 «незадовільним» позикам. При цьому для розрахунку застосовані показники балансів фірм-позичальників за рік до отримання кредиту. Ця модель за рік до порушення умов договорів

кредитування правильно передбачила долю трьох з кожних чотирьох укладених договорів.

Узагальнену характеристику інших відомих аналогічних моделей наведено в таблиці 1.6.

Таблиця 1.6

Характеристика аналогічних моделей оцінки загрози банкрутства

Модель	Зміст моделі
1	2
Модель Таффлера	$Z = 0,53 \cdot x_1 + 0,13 \cdot x_2 + 0,18 \cdot x_3 + 0,16 \cdot x_4$ де x_1 – прибуток від реалізації / короткострокові зобов'язання; x_2 – оборотні активи/сума зобов'язань; x_3 – короткострокові зобов'язання/сума активів; x_4 – прибуток/суми активів. Якщо величина Z -рахунку більше 0,3, то у підприємства непогані довгострокові перспективи, якщо менше 0,2, то банкрутство більш ніж ймовірно.
Модель Панг – Тін, Чінг – Вена	$Z = -7,03 + 0,087 \cdot x_1 - 0,00000049 \cdot x_3 + 0,97 \cdot x_4,$ де x_1 – відношення сукупних зобов'язань до сукупних активів; x_2 – ставлення експлуатаційних витрат до виручки, x_3 – відношення від реалізації; чистого прибутку до виручки від реалізації; x_4 – відношення валового прибутку до чистого прибутку.
Модель Сандин, Парторато	$Z = 15,06 \cdot x_1 + 16,11 \cdot x_2 - 4,14,$ де x_1 – відношення сукупних зобов'язань до сукупних активів; x_2 – ставлення експлуатаційних витрат до виручки від реалізації.
Модель Масжинської	$Z = -7,03 + 0,087 \cdot x_1 - 0,00000049 \cdot x_3 + 0,97 \cdot x_4,$ де x_1 – відношення прибутку від операцій до сукупних зобов'язань; x_2 – відношення власного капіталу до сукупних зобов'язань; x_3 – відношення чистого прибутку та амортизації до сукупних зобов'язань; x_4 – відношення поточних активів до короткострокових зобов'язань.
Модель Гайдка - Стоса	$Z = 0,44 + 0,2009 \cdot x_1 + 0,0013 \cdot x_2 + 365 + 0,7609 \cdot x_3 + 0,959 \cdot x_4 - 0,3411 \cdot x_5,$ де x_1 – відношення виручки від реалізації до сукупних зобов'язань; x_2 – відношення короткострокових зобов'язань до експлуатаційних витрат; x_3 – відношення чистого прибутку до сукупних зобов'язань; x_4 – відношення валового прибутку до прибутку від реалізації; x_5 – відношення сукупних зобов'язань до сукупних активів.
Модель Прусака	$Z = 1,438 \cdot x_1 - 0,187 \cdot x_2 - 5,022 \cdot x_3 - 1,871,$ де x_1 – відношення чистого прибутку до сукупних зобов'язань; x_2 – відношення експлуатаційних витрат до короткострокових зобов'язань; x_3 – відношення прибутку від продажів до сукупних зобов'язань.
Модель Бандепадхая	$Z = -3,337 + 0,736 \cdot x_1 + 6,95 \cdot x_2 + 0,864 \cdot x_3 + 7,554 \cdot x_4 - 1,544 \cdot x_5,$ де x_1 – відношення різниці поточних активів і короткострокових зобов'язань до сукупних зобов'язань; x_2 – відношення грошових коштів до сукупних зобов'язань; x_3 – відношення сукупних зобов'язань до сукупних активів; x_4 – відношення прибутку від операцій до сукупних зобов'язань; x_5 – відношення виручки від реалізації до сукупних зобов'язань.

Продовження табл. 1.6

1	2
---	---

Модель Джима – Мітчелла	$Z = 1,057 + 0,014 \cdot x_1 - 0,039 \cdot x_2 - 0,32 \cdot x_3,$ де x_1 – відношення чистого прибутку до сукупних зобов'язань; x_2 – відношення власного капіталу до сукупних зобов'язань; x_3 – відношення довгострокових зобов'язань до власного капіталу.
Модель Галвао, Бессера, Абоу-Сеада	$Z = 0,217 \cdot x_1 + 0,378 \cdot x_2 + 0,466 \cdot x_3 + 0,1244 \cdot x_4,$ де x_1 – відношення різниці між поточними активами й короткостроковими зобов'язаннями до сукупних зобов'язань; x_2 – відношення чистого прибутку до сукупних зобов'язань; x_3 – відношення власного капіталу до сукупних зобов'язань; x_4 – відношення виручки від реалізації до сукупних зобов'язань.
Модель Гіноглоу – Агорастоса	$Z = -0,138 + 16,555 \cdot x_1 + 3,54 \cdot x_2 + 0,002 \cdot x_3 + 0,789 \cdot x_4,$ де x_1 – відношення чистого прибутку до сукупних зобов'язань; x_2 – відношення валового прибутку до сукупних зобов'язань; x_3 – відношення сукупних зобов'язань до власного капіталу; x_4 – відношення різниці між поточними активами й короткостроковими зобов'язаннями до сукупних зобов'язань.
Модель Ліса	Модель розроблена в 1972 році для підприємств Великої Британії дозволяє оцінити ймовірність банкрутства: $Z = 0,063 \cdot x_1 + 0,092 \cdot x_2 + 0,057 \cdot x_3 + 0,001 \cdot x_4,$ де x_1 – оборотний капітал / сума активів; x_2 – прибуток від реалізації / сума активів; x_3 – нерозподілений прибуток / сума активів; x_4 – ринкова вартість власного капіталу / позиковий капітал. У випадку якщо $Z < 0,037$ – ймовірність банкрутства висока; $Z \geq 0,037$ – ймовірність банкрутства невелика.
Модель Спрінгейта	$Z = 1,3 \cdot x_1 + 3,07 \cdot x_2 + 0,66 \cdot x_3 + 0,4 \cdot x_4,$ де x_1 – оборотний капітал / загальна вартість активів; x_2 – прибуток до сплати податків / загальна вартість активів; x_3 – прибуток до сплати податків / короткострокові зобов'язання; x_4 – обсяг продаж / загальна вартість активів. Якщо значення Z менше 0,862, то підприємство є потенційним банкрутом з ймовірністю 90 %. Якщо $Z < 0$, то підприємство – банкрут.
Модель Аргенті	Модель враховує не тільки економічні, а й соціальні причини банкрутства. Використовуються наступні припущення: - йде процес, що веде до банкрутства; - процес цей для свого завершення вимагає декількох років; - процес може бути розділений на три стадії: недоліки, помилки, симптоми. При розрахунку А-рахунки конкретної компанії необхідно ставити або кількість балів згідно Аргенті, або 0 – проміжні значення не допускаються. Кожному фактору на кожній стадії присвоюються певну кількість балів і розраховується агрегований показник.
Модель Джоу-Ха – Таехонга	$Z = 0,1062 \cdot x_1 - 0,0068 \cdot x_2 - 0,1139 \cdot x_3,$ де x_1 – відношення виплачених відсотків по кредитах до виручки від реалізації; x_2 – відношення операційного прибутку до сукупних зобов'язань; x_3 – відношення виручки від реалізації до короткострокової дебіторської заборгованості

Джерело [3; 4]

Слід зазначити, що використання вище наведених моделей в нашій країні вимагає певної обережності. Ці моделі не можуть бути безпосередньо застосовані для оцінки ризику банкрутства вітчизняних підприємств з багатьох причин: різні методики відображення інфляційних факторів; різна структура капіталу; відмінності в законодавчій базі; особливості української економіки. Зокрема, «переважна більшість українських компаній декларує низький прибуток чи навіть збитки, щоб уникнути податкових відрахувань. Проте банківський сектор кредитує такі компанії, знаючи специфіку ведення бізнесу на пострадянському просторі. Натомість у розвинутих економіках компанії надають перевагу більш дешевим позиковим засобам, розміщуючи свої акції на фондовому ринку, і для підвищення їхньої привабливості подеколи завищують показники прибутку. Отже, розроблена для розвинутої економіки модель передбачення банкрутства, де серед вхідних факторів є показник прибутковості, недієва для трансформаційної економіки» [3].

Зазначені обставини ініціювали появу серйозних досліджень проблеми оцінювання фінансової стійкості підприємств, проведених вітчизняними вченими. Серед них, перш за все, слід відзначити роботи О.А. Лісничук, Є.В. Виноградової [21], де акцентується увага на те, що «ризик банкрутства можна оцінити на основі оборотного капіталу, суми активів, зобов'язань, чистого прибутку, тощо. Для побудови дискримінантної моделі діагностики банкрутства необхідно відбирати із множини наявних показників ті, які надають можливість робити висновки щодо потенційної фінансової спроможності підприємства, тобто забезпечать точність класифікації. У процесі аналізу підбирають комбінацію показників, для кожного з яких розраховують ваговий коефіцієнт у дискримінантній функції. Величина окремих ваг визначає вплив різних показників на значення змінної, яка пояснюється. Що в інтегрованому вигляді характеризує фінансовий стан підприємства». У своїх роботах А. В. Матвійчук наголошує на важливості вибору показників дискримінантної моделі.

Як випливає із наведеної в таблиці інформації, найпоширеніший методичний підхід до оцінки ризиків неплатоспроможності полягає у розрахунку інтегрального показника фінансового стану на основі дискримінантного аналізу та логістичної регресії, як методів класифікації позичальників. Йдеться про комплекс методів та прийомів математичної статистики, з допомогою яких здійснюється класифікація аналізованих елементів залежно від значень обраної сукупності показників відповідно до побудованої шкали інтерпретації. Головне завдання багатофакторного дискримінантного аналізу в контексті оцінювання фінансового стану підприємств зводиться до побудови оптимальної дискримінантної моделі, за допомогою якої з достатньо високим рівнем імовірності можна здійснювати класифікацію підприємств за рівнем їх фінансового стану.

Дискримінантний аналіз як метод діагностики банкрутства включає дві фази:

- 1) фаза аналізу – побудова моделі розрахунку інтегрального показника фінансового стану та формулювання «ключів» інтерпретації;
- 2) фаза класифікації – розрахунок інтегрального показника для конкретного підприємства – об'єкта оцінки [3].

Зміст класифікаційних моделей (МДА) та логістичної регресії є виведення та інтерпретація значення однієї залежної (пояснюваної) змінної за допомогою значень багатьох незалежних (пояснювальних) змінних. В основі однофакторного (одновимірного) аналізу покладене сепаратне дослідження окремих показників (які є складовою певної системи показників) та класифікація підприємств за принципом дихотомії.

Віднесення підприємства до категорії «хворих» чи «здорових» здійснюється у розрізі окремих показників відповідно до емпірично побудованої шкали критичних (нормативних) значень досліджуваного показника. Загальний висновок про якість фінансового стану підприємства робиться на основі аналізу відповідності кожного із показників, які включені у спеціально підібрану систему, їх граничним значенням. Найбільш відомими

моделями однофакторного дискримінантного аналізу є системи показників Бівера та Вайбеля.

За результатами проведеного аналізу традиційних методів діагностики банкрутства визначені наступні принципові недоліки.

1. Точність методів дискримінантного та регресійного аналізів істотно залежить від репрезентативності вибірок реальних даних, на підставі статистичної обробки яких будуються дискримінантні рівняння. У той же час, отримання вибірок належного обсягу зі збереженням необхідної показності – на практиці важко реалізована задача.

2. Перераховані методи діагностики стану побудовані в припущенні, що вихідні дані для аналізу задані точно, або являють собою випадкові величини з відомими законами розподілу (як правило, вважають, що це розподіл - гауссовий). Ця гіпотеза не завжди відповідає дійсності. У зв'язку із цим вони конструктивно погано пристосовані для обробки статистичних даних в умовах реальної невизначеності.

Отже, сучасний стан економіки потребує формування спільного алгоритму прогнозування ймовірності настання банкрутства суб'єкта бізнесу через урахуванням вітчизняної, так і закордонної практики. У сучасній науковій літературі представлено численні думки щодо прогнозування вірогідності настання банкрутства суб'єкта бізнесу.

Актуальності набувають дослідження можливостей та ефективності застосування сучасних технологій ідентифікації фінансового стану підприємств, що використовують експертні системи діагностики.

Водночас, використання одних лише моделей для цілей діагностики банкрутства є недостатнім. Для цілей аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання щодо наявності ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства потрібно поряд із показником ймовірності дефолту, що розрахований на базі галузевої моделі, додатково аналізувати ряд кількісних та якісних індикаторів фінансово-господарського стану.

1.4. Нормативно правове забезпечення відносин у сфері банкрутства підприємства

Так як правове поле держави з питань банкрутства динамічно створюється і поновлюється, попереднім етапом вивчення банкрутства, у кожному випадку стає актуальним аналіз нормативних вимог щодо їх відповідності закону, узгодженості одна з одною, встановлення суперечностей тощо. Законодавством щодо оздоровлення і банкрутства є сукупність нормативно-правових актів, які регулюють цей сектор суспільних відносин та формують своєрідні правила гри (правове поле) для суб'єктів відносин (рис. 1.5).

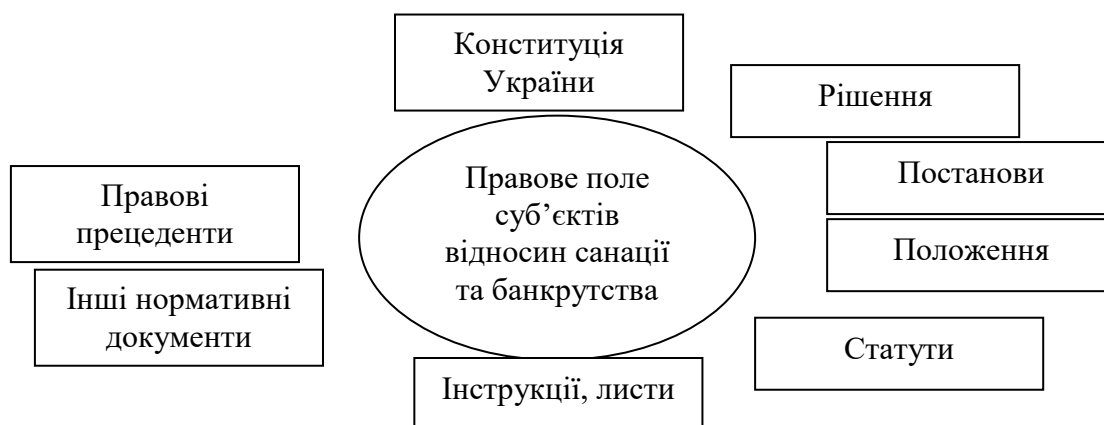


Рис. 1.5. Правове поле для вивчення питання банкрутства

У 2019 році в Україні прийнято Кодекс з процедури банкрутства [18], в якому визначено заходи протидії банкрутству (повідомлення про ознаки засновників, власників, надання фінансової допомоги, санація боржника для відновлення платоспроможності через організаційно-господарські, управлінські, інвестиційні, технічні, фінансово-економічні, правові заходи).

Наявне нормативно-правове забезпечення процедур банкрутства в Україні виявляє певні недоліки та неспроможність в повній мірі відповідати викликам економічної дійсності в умовах війни. Швидкі та динамічні зміни в бізнес-середовищі породжують проблеми у забезпеченні ефективності та прозорості процедур, а також у забезпеченні високого ступеня захисту прав інвесторів та відновлення фінансової стабільності підприємств. Завданням є виявлення та вирішення цих проблем для створення сучасної та адаптованої

системи банкрутства, що сприятиме сталому економічному розвитку та підтримці соціальної стабільності в Україні.

У зв'язку з повномасштабною воєнною агресією росії проти України, Україна опинилася в умовах дефіциту як державного бюджету та фінансової неспроможності частини суб'єктів господарювання. Тож, Україна стикається з викликами, пов'язаними з економічною нестабільністю, корупцією та складними умовами ведення бізнесу. В умовах війни, банкрутство стає частим явищем, яке може впливати на різні сектори економіки та соціальні групи.

Тож, належне нормативно-правове забезпечення процедури банкрутства може зберегти стійкість економіки з врахуванням викликів війни.

Варто зазначити, що банкрутство - це процес фінансового неспроможності підприємств або фізичних осіб виконувати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами. В умовах постійних змін у світовій економіці та внутрішніх факторів, таких як політична нестабільність чи економічні кризи, тема банкрутства стає особливо актуальною [23].

Нормативно-правове забезпечення процедур банкрутства в Україні не лише визначає ефективність фінансового відновлення підприємств, але й має важливе значення для сталого соціально-економічного розвитку країни.

Потрібно відзначити, що згідно з висловленням вченої І. Минчинської, величезна важливість приділяється належному нормативно-правовому забезпеченню процедур банкрутства:

- стабільність фінансової системи: визначає правила та процедури, які регулюють вирішення фінансових проблем підприємств. Ефективність цих процедур важлива для уникнення поширення фінансових криз та підтримки стабільності фінансової системи;
- захист прав кредиторів та інвесторів: забезпечує справедливий розподіл активів та захист прав тих, хто інвестував у підприємство чи надавав йому кредити. Це стимулює довіру до бізнесового середовища та привертає інвестиції;
- підтримка підприємництва та інновацій: можуть служити стимулом для

розвитку підприємництва, дозволяючи неуспішним підприємствам вийти з фінансових труднощів та продовжити свою діяльність або надавати можливість новим ініціативам виникати на ринку;

- соціальна стабільність: забезпечення адекватного регулювання банкрутства важливо для запобігання масовим звільненням працівників та збереження соціальної стабільності. Це може бути досягнуто шляхом раціонального вирішення питань щодо збереження робочих місць та соціального захисту працівників;

- позитивний вплив на імідж країни: чітке та ефективне нормативно-правове регулювання банкрутства може підвищити міжнародний імідж країни серед інвесторів та партнерів, що сприяє розвитку економіки [23].

Отже, ці аргументи вказують на те, що належне регулювання банкрутства в Україні має важливе значення для різноманітних аспектів економічного та соціального розвитку країни.

Слід зазначити, що процедури банкрутства в Україні визначені рядом нормативно-правових актів, кожен з яких відіграє важливу роль у регулюванні та вирішенні фінансових труднощів суб'єктів господарювання. Аналіз цих актів дозволяє виявити позитивні аспекти та недоліки, що можуть виникнути у процесі застосування [27].

Отже, огляд основних нормативно-правових актів та вказує на можливі недоліки, які можуть виникати при їхньому застосуванні в контексті процедур банкрутства в Україні.

Доречно наголосити, що Кодекс України з процедур банкрутства визначає правові засади проведення процедур банкрутства та регулює відносини між учасниками цих процедур, такими як боржник, кредитори, органи управління банкрутством та інші. Законодавство цього роду має ключове значення для стабільності економіки та бізнес-середовища.

Декілька аспектів, які можуть вказувати на значення Кодексу з процедур про банкрутство для соціально-економічного розвитку України:

- стимулювання ефективності бізнесу: шляхом надання можливостей для

реструктуризації боргів та відновлення діяльності підприємств, Кодекс може сприяти збереженню робочих місць та стимулюванню підприємницької активності;

- захист прав кредиторів: кодекс встановлює механізми для захисту прав кредиторів, що може підвищити довіру до фінансових відносин та привертати інвестиції;

- сприяння фінансовій стабільності: ефективні процедури банкрутства допомагають управляти фінансовими ризиками та уникнути системних криз;

- удосконалення правового середовища: забезпечення чітких та справедливих правил гри може залучити інвесторів та сприяти розвитку бізнес-спільноти;

- розвиток судової системи: процедури банкрутства можуть стимулювати розвиток судової системи та її здатність швидко та ефективно вирішувати економічні спори [27].

Необхідно підтримати думку вчених М. Савченка та О. Шкуренка [9], що Податковий кодекс України є одним із ключових законодавчих актів, що регулює систему оподаткування в Україні. Його значення для соціально-економічного розвитку країни важко переоцінити. Деякі аспекти, які визначають значення Податкового кодексу для України: збір ресурсів для бюджету, регулювання економічної активності, соціальна справедливість, привертання інвестицій, підтримка галузей та регіонів [9]. Отже, Податковий кодекс визначає економічний ландшафт та взаємовідносини між державою, підприємствами та громадянами. Ефективне його використання допомагає створити стабільне та стимулююче для розвитку податкове середовище в Україні [27].

Варто підкреслити, що Цивільний кодекс України [59] є не лише нормативним актом, але й фундаментальною правовою основою, що визначає та регулює цивільні відносини в нашій країні. Його значення для соціально-економічного розвитку України простежується через кілька важливих аспектів. Цей кодекс втілює стандарти економічної активності, надаючи підприємствам

та бізнес-спільноті можливість розвиватися в стабільному та передбачуваному правовому середовищі.

Варто наголосити, що Цивільний кодекс формує культуру правового спілкування, визначаючи засади взаємодії та визнання прав суб'єктів цивільних відносин. Він не просто регулює, а творить мистецтво правової взаємодії та відносин, де кожен учасник відчуває себе захищеним та визнаним [59].

Таким чином, Цивільний кодекс виступає не просто як правовий акт, а як ключовий елемент у розвитку економіки, сприяючи сталому соціально-економічному розвитку України та забезпечуючи правовий захист усіх учасників цивільних відносин

Таблиця 1.7

Нормативно-правове регулювання процедур банкрутства в Україні

Назва актах	Короткий опис	Недолік(и)
Кодекс України з процедур банкрутства [18]	визначає порядок проведення процедур банкрутства	не завжди ефективно вирішує проблеми швидкості розгляду справ та виконання рішень
Податковий кодекс України [29]	визначає податкові аспекти банкрутства	недостатнє врахування особливостей боржників під час податкових розрахунків
Цивільний кодекс України [59]	регулює правові відносини в рамках процедур банкрутства	вимагає додаткового уточнення щодо вирішення конфліктів між учасниками
«Про антимонопольний комітет» Закон України [33]	регулює аспекти конкуренції в економіці та впливає на конкурсні процедури	потребує більшої відкритості та ефективності у розслідуванні порушень
«Про захист економічної конкуренції» Закон України [36]	визначає заходи щодо захисту конкуренції та впливає на конкурентний аспект банкрутства	не завжди забезпечує ефективний контроль за порушеннями конкурентних правил
«Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» Закон України [37]	визначає правила фінансових послуг та регулювання ринків	деякі положення можуть бути недостатньо збалансованими, створюючи прогалини у регулюванні
«Про банки і банківську діяльність» Закон України [34]	регулює банківську діяльність в Україні	не завжди надає достатні інструменти для контролю за ризиками та протидії фінансовим кризам.

Джерело: [27]

Доречно підкреслити, що Закон України «Про антимонопольний комітет» [33], що це закон України, який визначає правові засади діяльності та повноваження антимонопольного органу в країні. Закон має велике значення

для соціально- економічного розвитку України, оскільки він спрямований на запобігання та регулювання монопольної діяльності, захист конкуренції, та створення умов для ефективного функціонування ринку. Це сприяє розвитку конкурентоспроможного бізнес-середовища, захисту прав споживачів та стимулюванню економічної активності в країні [27].

Доречно не погоджуватись з думкою вчених Д. Зятіна та А. Згама [16], що закони «Про захист економічної конкуренції» [36], «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [37] і «Про банки і банківську діяльність» [34] в Україні є ключовими правовими актами, які спільно визначають правила гри в економіці. Їхнє значення для соціально-економічного розвитку країни виявляється у забезпеченні конкурентоспроможного бізнес-середовища, створенні стійкої фінансової системи та сприянні розвитку економіки.

Крім того, ці закони спрямовані на захист конкуренції, запобігання монопольним практикам, створення умов для інновацій та розвитку бізнесу. Правила щодо фінансових послуг регулюються для забезпечення стабільності фінансової системи, захисту прав клієнтів та привертання інвестицій. Водночас, норми, що стосуються банківської діяльності, гарантують стабільність банківської системи, захист вкладників та підтримують кредитування, що сприяє економічному розвитку.

Таким чином, разом ці закони є невід'ємною частиною правового середовища, яке формує умови для росту бізнесу, приваблює інвестиції та сприяє сталому соціально-економічному розвитку України.

Доцільно зазначити, що нормативно-правове забезпечення процедур банкрутства в Україні грає ключову роль у створенні стабільного та прозорого економічного середовища. Основне значення цього законодавства для соціально- економічного розвитку України можна розкрити наступним чином:

- захист кредиторів і інвесторів: норми, що регулюють процедури банкрутства, визначають права та обов'язки кредиторів, сприяючи відкритості та справедливості у розподілі активів. Це розбудовує довіру в інвестиційному

середовищі та стимулює фінансові потоки;

- стимулювання підприємництва та інновацій: процедури банкрутства, які дозволяють компаніям реструктурувати свій борг чи припинити діяльність, створюють умови для збереження бізнесів та збереження робочих місць. Це може сприяти розвитку інновацій та підприємництва, бо підприємства відчують більшу безпеку та можливість випробувати нові напрямки;

- ефективне вирішення фінансових криз: забезпечення чітких та ефективних процедур банкрутства сприяє швидкому та ефективному вирішенню фінансових проблем компаній. Це дозволяє уникнути загострення економічних криз та сприяє швидкому відновленню стабільності в галузі;

- підтримка підприємств та збереження робочих місць: Нормативно-правове забезпечення процедур банкрутства передбачає механізми для збереження підприємств та робочих місць. Це важливо для соціальної стабільності та виключення негативних соціальних наслідків економічних труднощів;

- забезпечення правової стабільності: існування чіткої та справедливої системи процедур банкрутства створює правову стабільність, що є важливим фактором для привертання інвестицій та збереження довіри до економічного середовища [27].

Крім того, нормативно-правове забезпечення процедур банкрутства в Україні має вирішальне значення для створення розвинутої та стійкої економіки, яка сприяє росту бізнесу, інновацій та забезпеченню соціальної стабільності.

Підвищення ефективності і дієвості нормативно-правового забезпечення процедур банкрутства в Україні є нагальним питанням з огляду на величезні руйнування інфраструктури, постійні виклики для суб'єктів господарювання пов'язаних з необхідністю зміни логістичних шляхів і релокацією бізнесу.

Отже, нормативно-правове забезпечення процедур банкрутства в Україні визначає важливі аспекти для сталого соціально-економічного розвитку. Ефективність цих процедур підтримує економічну стабільність, захищає права

інвесторів та кредиторів, стимулює підприємництво та інновації, зберігає робочі місця та робить країну привабливою для інвестицій. Таке нормативно-правове середовище є ключовим фактором для розвитку стійкої економіки України.

Отже, наявність розвинутої та адаптованої до потреб війни системи нормативно-правового регулювання процедур банкрутства в Україні має стратегічне значення для розвитку стійкої економічної системи, забезпечує баланс інтересів учасників економічних відносин та сприяє соціальній та економічній стабільності країни

Санація є системою заходів, що попереджує банкрутство та є етапом, що може запобігти банкрутству, відповідно плану санації. План санації включає «розміри, порядок і строки погашення вимог кредиторів, які беруть участь у санації; заходи щодо виконання плану санації та нагляду за виконанням плану санації; обсяг повноважень керуючого санацією (у разі його призначення)» [27].

Ліквідаційний аналіз додається до плану для підтвердження потенційних вигід санації для кредиторів, що підтверджується фінансовим аналізом підприємства. План санації затверджується Господарським судом [40].

До боржника можуть застосовуватися процедури розпорядження майном, санації та ліквідації. Підставою для відкриття справи про банкрутство є заява боржника або кредитора у разі загрози неплатоспроможності. Для проведення санації або ліквідації призначається арбітражний керуючий (суб'єкт незалежної професійної діяльності) [40].

Кодекс з процедури банкрутства передбачає проведення процедури банкрутства, що включає процедури відкриття справи, розпорядження майном, санації, ліквідаційні процедури (наслідки визнання банкрутом, функції господарського суду, повноваження ліквідатора та звітність, ліквідаційну масу, продаж майна та черговість задоволення вимог кредиторів, звільнення працівників та зберігання документів), закриття провадження, інші процедури. Важливо відмітити, що у кодексі передбачено відновлення платоспроможності фізичної особи, реструктуризацію боржників [42].

У 2023 році процедура банкрутства в Україні зазнала вагомих змін з огляду на необхідність приведення законодавства у відповідність до стандартів ЄС та враховуючи виклики, зумовлені воєнним станом.

Верховна Рада ухвалила 2 закони, які впроваджують низку нововведень у процедурі банкрутства, спрямованих на її спрощення та автоматизацію, а також усувають чимало неузгодженостей та технічних недоліків у Кодексі України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ).

Зокрема, 15 квітня 2023 року набрали чинності зміни до КУзПБ, запроваджені законом №2971-IX. Крім того, 13 липня 2023 року Верховна Рада України ухвалила очікуваний закон про «військові банкрутства» №2911-IX. Зараз цей закон направлений на підпис Президенту України.

Закон № 2911-IX доповнює КУзПБ наступними тимчасовими положеннями, які діятимуть на час воєнного стану в Україні та протягом шести місяців з дня його припинення або скасування:

- можливість проведення зборів та комітету кредиторів дистанційно (у режимі відеоконференції та шляхом опитування);

- звільнення арбітражного керуючого від дисциплінарної відповідальності за невиконання обов'язків, передбачених КУзПБ, якщо їх виконання неможливе, у зв'язку з веденням бойових дій у районах за місцезнаходженням боржника, кредитора, майна боржника, місцезнаходженням офісу або місцем проживання чи перебування арбітражного керуючого;

- можливість продовження судом окремих процесуальних строків: проведення попереднього засідання суду, звернення у межах провадження у справі про банкрутство про визнання недійсними правочинів, вчинених боржником, дії мораторію на задоволення вимог кредиторів, оголошення про проведення першого, повторного та/або другого повторного аукціону, виконання плану санації чи реструктуризації боргів боржника, процедури розпорядження майном, ліквідації, реструктуризації боргів боржника та погашення боргів боржника;

- зупинення нарахування відсотків на зобов'язання боржника перед

кредиторами, що реструктуризовані згідно з планом санації чи планом реструктуризації боргів боржника. Штрафні санкції за невиконання боржником таких зобов'язань не нараховуються;

- можливість відкриття провадження у справі про банкрутство боржника без здійснення авансування винагороди арбітражному керуючому на депозитний рахунок суду;

- проведення обов'язкової оцінки шкоди та/або збитків, завданих боржнику внаслідок збройної агресії проти України в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

- незастосування солідарної відповідальності до органів управління боржника відповідно до ч. 6 ст. 34 КУЗПБ, якщо боржник не звернувся до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство внаслідок збройної агресії проти України, у тому числі через перебування єдиного майнового комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих російською федерацією територіях відповідно до переліку, затвердженого Мінреінтеграції;

- нова підстава для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора – якщо боржник до проведення підготовчого засідання доведе, що він внесений до електронного реєстру учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів), та має діючий контракт з державними замовниками у сфері оборони, або вимоги кредитора не задоволені внаслідок збройної агресії проти України, у тому числі через перебування єдиного майнового комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих російською федерацією територіях відповідно до переліку, затвердженого Мінреінтеграції.

Таким чином, проаналізувавши вищезазначене можна дійти висновків, щодо нормативно-правового забезпечення процедур банкрутства в Україні та їх вплив на соціально-економічний розвиток країни. Нормативно-правові акти, що регулюють процедури банкрутства, є критично важливими для створення ефективної та стійкої економічної системи, сприяючи вирішенню фінансових

труднощів підприємств та забезпечуючи їхню фінансову реабілітацію. Процедури банкрутства надають чіткі механізми для розподілу активів та захисту прав кредиторів, що сприяє підвищенню довіри інвесторів і створює сприятливі умови для залучення капіталу.

Висновки до розділу 1

В результаті узагальнення теоретичних основ оцінки ймовірності банкрутства підприємства можна зробити наступні висновки.

1. Можна сказати, що спочатку виникає неплатоспроможність боржника, а потім за наявності певних умов (неможливості відновлення платоспроможності та задоволення вимог кредиторів) – банкрутство. Отже, основною ознакою банкрутства є неплатоспроможність боржника. Узагальнення та систематизація існуючих понять «банкрутство» дозволяє запропонувати визначення цієї категорії, відповідно до якого під ним розуміється неспроможність суб'єкта господарювання відновити свою платоспроможність і виконати свої зобов'язання перед кредиторами та державою, строк яких наступив.

2. Узагальнюючи визначення зовнішніх та внутрішніх ризик-факторів виникнення банкрутства підприємства, можна сказати, що зовнішні ризик-фактори – це події, які є зовнішніми по відношенню до суб'єкта господарювання, та ймовірність виникнення яких не пов'язана з формами та методами організації роботи на самому підприємстві, а внутрішні – це події, які є внутрішніми по відношенню до суб'єкта господарювання, та ймовірність виникнення яких безпосередньо залежить від прийняття управлінських рішень, форм та методів організації роботи на самому підприємстві, виконанням персоналом підприємства своїх функціональних обов'язків.

3. Для оцінки ймовірності банкрутства застосовуються багато відомих моделей прогнозування банкрутства. Але жодна методика передбачення банкрутства не може бути універсальною через спеціалізацію на якомусь

одному виді кризи, тому за доцільне відстеження динаміки зміни головних кінцевих результатів діяльності підприємства. Крім того, сьогодні існують методики визначення ймовірності банкрутства із застосуванням сучасного інструментарію багатовимірного статистичного аналізу та урахуванням не тільки внутрішньофірмових показників, але і показників, що характеризують сферу діяльності підприємства, а також з урахуванням особливостей регіону.

4. Нормативно-правові акти, що регулюють процедури банкрутства, є критично важливими для створення ефективної та стійкої економічної системи, сприяючи вирішенню фінансових труднощів підприємств та забезпечуючи їхню фінансову реабілітацію. Процедури банкрутства надають чіткі механізми для розподілу активів та захисту прав кредиторів, що сприяє підвищенню довіри інвесторів і створює сприятливі умови для залучення капіталу.

Наявне нормативно-правове забезпечення процедур банкрутства в Україні виявляє певні недоліки та неспроможність в повній мірі відповідати викликам економічної дійсності в умовах війни. Швидкі та динамічні зміни в бізнес-середовищі породжують проблеми у забезпеченні ефективності та прозорості процедур, а також у забезпеченні високого ступеня захисту прав інвесторів та відновлення фінансової стабільності підприємств. Завданням є виявлення та вирішення цих проблем для створення сучасної та адаптованої системи банкрутства, що сприятиме сталому економічному розвитку та підтримці соціальної стабільності в Україні.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ТА НАПРЯМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНИХ АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ АТ «УКРТЕЛЕКОМ»

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Акціонерне товариство «Укртелеком» — найбільший оператор фіксованого зв'язку в Україні. Компанія надає широкий спектр електронних комунікаційних послуг в усіх регіонах країни. Уже багато років її справедливо вважають лідером серед провайдерів фіксованого інтернету.

Укртелеком має найбільше інтернет-покриття та найрозгалуженішу оптичну мережу.

Історія АТ «Укртелеком» від національного оператора електрозв'язку до провідної телекомунікаційної компанії наведено на рис. 2.1.



Рис. 2.1. Хронологія розвитку АТ «Укртелеком»

Джерело: інформація підприємства

Після проголошення незалежності України в серпні 1991 року мережа електрозв'язку колишнього СРСР на території України повністю перейшла під юрисдикцію Міністерства зв'язку України.

Підгалузь електрозв'язку в Україні, як і в усьому колишньому СРСР, значно відставала від розвинених країн як за рівнем технологій, так і за рівнем забезпечення попиту на послуги зв'язку. Магістральні лінії зв'язку майже всі були аналоговими, телекомунікаційне обладнання – застарілим. Зв'язок абонентів України із зарубіжними країнами здійснювався лише через комутаційні телефонні і телеграфні станції Москви.

У 1993 році було розроблено Концепцію розвитку телекомунікацій України, на базі якої Уряд затвердив Комплексну програму створення Єдиної національної системи зв'язку України. Для ефективнішого управління галуззю зв'язку було здійснено її реорганізацію. Міністерство зв'язку прийняло радикальне рішення про розподіл системи зв'язку на дві підгалузі — пошту та електрозв'язок — і створення на базі державних підприємств зв'язку двох об'єднань: Українського об'єднання поштового зв'язку «Укрпошта» і Українського об'єднання електрозв'язку «Укртелеком» (до 1994 року — «Укрелектрозв'язок»).

Таким чином, 15 грудня 1993 року зареєстровано Українське об'єднання електрозв'язку «Укрелектрозв'язок», на яке було покладено функції та повноваження національного оператора електрозв'язку в Україні.

На час створення об'єднання «Укртелеком» до його складу входили лише сім підприємств і організацій: Українське підприємство міжнародного та міжміського зв'язку і телебачення «Укртек», «Київський телеграф», Київська міська радіотрансляційна мережа, Центр інформаційних технологій, Державний Інститут по розвідуванню і проектуванню засобів та споруд зв'язку «Укрзв'язокпроект», Державний Інститут по проектуванню засобів та споруд зв'язку «Діпрозв'язок» і «Закарпаттелеком».

Наступним визначним кроком стало приєднання у січні 1995 року ще 22 обласних, Кримського республіканського і Севастопольського міського підприємств електрозв'язку.

Наприкінці 1995 року було створене і включене до складу об'єднання Українське державне підприємство супутникового зв'язку

«Укрзв'язокспутник».

У січні 1996 року до складу Укртелекому увійшов «Дніпротелеком».

Протягом 1994–1997 років Укртелеком став загальноновизнаним державним оператором електрозв'язку на національному та міжнародному рівнях. У складі об'єднання функціонувало 35 державних підприємств і організації зв'язку на правах юридичної особи з 738 філіями. Така структура ускладнювала роботу об'єднання та розвиток зв'язку в окремих регіонах. Тому було прийнято рішення про реорганізацію об'єднання «Укртелеком» в єдине державне підприємство.

5 січня 2000 року було зареєстровано відкрите акціонерне товариство «Укртелеком».

13 липня 2000 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про особливості приватизації відкритого акціонерного товариства «Укртелеком», а 16 листопада 2000 року Кабінет Міністрів України ухвалив рішення про початок приватизації Укртелекому.

У 2011 році відбулися зміни у складі власників компанії. ТОВ «ЕСУ», яке належить австрійському інвестиційному фонду EPIC, придбало 92,79 % акцій ПАТ «Укртелеком», ставши мажоритарним акціонером компанії.

У рамках виконання рішення Загальних зборів акціонерів, які відбулися 14 червня 2011 року, ПАТ «Укртелеком» заснувало ТОВ «ТриМоб», якому передано всю діяльність з надання послуг рухомого (мобільного) зв'язку.

Згідно з вимогами Закону України «Про акціонерні товариства» та на підставі рішення Загальних зборів акціонерів ПАТ «Укртелеком», що відбулися 14 червня 2011 р., відкрите акціонерне товариство «Укртелеком» з 17 червня 2011 р. змінило найменування на публічне акціонерне товариство «Укртелеком» (скорочене найменування – ПАТ «Укртелеком»). Державну реєстрацію змін до установчих документів ПАТ «Укртелеком» проведено згідно з вимогами чинного законодавства України.

З 01.01.2012 року послуги мобільного зв'язку стандарту UMTS, які раніше надавалися від імені ПАТ «Укртелеком», надаються оператором

«ТриМоб». ТОВ «ТриМоб» є окремою компанією, єдиним засновником та учасником якого є Укртелеком. До «ТриМобу» переведено всі матеріальні та нематеріальні активи, які використовуються для організації та надання послуг мобільного зв'язку, і необхідний кваліфікований персонал.

04 жовтня 2013 року АТ «Укртелеком» стало частиною бізнесів SCM. У результаті завершення операції купівлі 100% акцій компанії UA TELECOMINVEST LIMITED (Кіпр), якій належать корпоративні права ТОВ «ЕСУ» (володіла 92,79% акцій АТ «Укртелеком»), SCM стала мажоритарним акціонером компанії.

Початок масштабної технічної модернізації телекомунікаційної мережі АТ «Укртелеком», що дозволить надавати абонентам швидший доступ до інтернету за існуючою ADSL-технологією. Також з'являються нові продукти, серед яких швидкісний інтернет за технологією VDSL (до 50 Мбіт/с), цифрова телефонія, можливість проведення оптичного кабелю до квартири чи офісу та інтернет-доступ на швидкості до 1 Гбіт/с тощо.

Компанія продовжує реалізовувати низку проектів щодо розширення географії послуг, впровадження нових сервісів, підключення до інтернету навчальних, медичних, освітніх закладів, ОТГ.

АТ «Укртелеком» презентує масштабний проект щодо скорочення цифрового розриву між містом і селом, який передбачає будівництво оптичної інфраструктури для доступу до інтернет у 8 тисяч населених пунктах України. Маючи досвід будівництва і експлуатації мереж фіксованого інтернет-доступу за технологіями ADSL, VDSL, FTTB/C, FTTH, враховуючи інфраструктуру та ресурси для реалізації проекту по всій території країни, Укртелеком провів відповідні розрахунки.

У 2020 році ПАТ «Укртелеком» продовжив успішно втілювати стратегію трансформації та подальшого розвитку компанії шляхом підвищення операційної ефективності, розвитку та модернізації технічної інфраструктури.

Долаючи виклики року, Укртелеком, дотримуючись необхідних карантинних заходів, разом з європейськими партнерами, завершив

будівництво рекордної кількості волоконно-оптичних ліній зв'язку – майже 10 тисяч кілометрів.

Рішенням річних загальних зборів акціонерів ПАТ «Укртелеком», які відбулися 22.04.2021 р., було змінено повне найменування Товариства українською мовою з публічного акціонерного товариства «Укртелеком» на акціонерне товариство «Укртелеком» та скорочене найменування українською мовою з ПАТ «Укртелеком» на АТ «Укртелеком».

Укртелеком пропонує практично всі види сучасних електронних комунікаційних послуг (рис. 2.2).

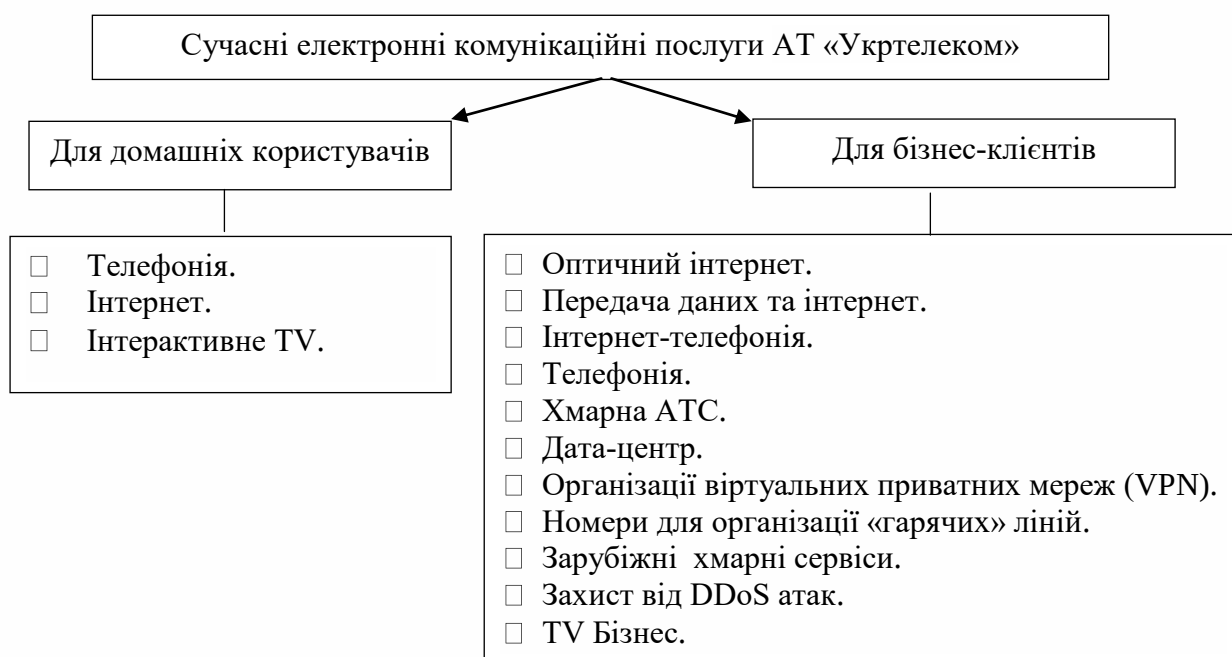


Рис. 2.2. Сучасні електронні комунікаційні послуги АТ «Укртелеком»

Джерело: сформовано автором за даними підприємства

Новим напрямком діяльності АТ «Укртелеком» стало відкриття станцій зарядки електромобілів у співпраці з мережею електричних зарядних станцій «IONITY». Проект стартував у 2020 році, коли на майданчиках АТ «Укртелекому» було встановлено 17 зарядних станцій.

З 1 січня 2021 року АТ «Укртелеком» розпочало власний проект з надання послуги заряджання електротранспорту на власних зарядних станціях UTrecharge. В межах пілотного проекту встановлено 50 таких станцій в Києві та передмісті – Ірпені, Ворзелі, Бучі, Вишгороді, Борисполі.

Модернізація продуктового портфеля



Рис. 2.3. Модернізація продуктового портфеля АТ «Укртелеком»

Джерело: інформація підприємства

АТ «Укртелеком» є однією з найбільших телекомунікаційних компаній в Україні. Їхня місія полягає в наданні високоякісних телекомунікаційних послуг, спрямованих на забезпечення зв'язку між людьми, бізнесом та урядовими структурами.

Основні аспекти місії АТ «Укртелеком» наведені на рис. 2.4.

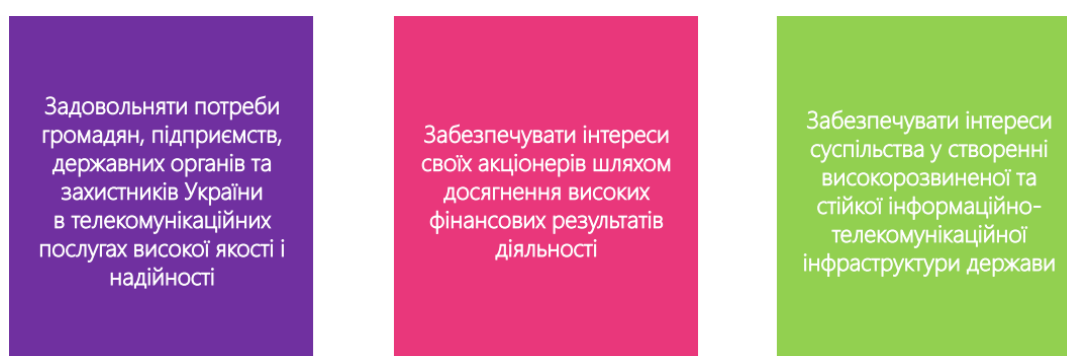


Рис. 2.4. Місія АТ «Укртелеком»

Джерело: інформація підприємства

Корпоративна культура АТ «Укртелеком» побудована на системі цінностей, яка визначає основні принципи та підходи в роботі компанії.

Основні цінності, на яких ґрунтується корпоративна культура АТ «Укртелеком», наведені на рис. 2.4.



Рис. 2.4. Корпоративна культура АТ «Укртелеком» побудована на системі цінностей КРАЩЕ

Джерело: інформація підприємства

Ця система цінностей допомагає АТ «Укртелеком» підтримувати високий рівень корпоративної культури, сприяє ефективній роботі компанії та забезпечує довіру та лояльність клієнтів.

АТ «Укртелеком» – учасник (акціонер) низки спільних підприємств та акціонерних товариств, що функціонують на телекомунікаційному ринку.

Також слід зазначити, що АТ «Укртелеком» входить до складу групи компаній АТ «СКМ» (Компанія «Систем Кепітал Менеджмент»). Генеральним директором АТ «Укртелеком» є Курмаз Ю.П.

Адреса головного офісу АТ «Укртелеком»: Україна, Київ, бульвар Т. Шевченка, 18.

З метою підвищення керованості бізнесом обласні філії об'єднані в 5 макрорегіонів, в кожному з яких визначено провідну філію.

Структура управління АТ «Укртелеком» наведена на рис. 2.5.

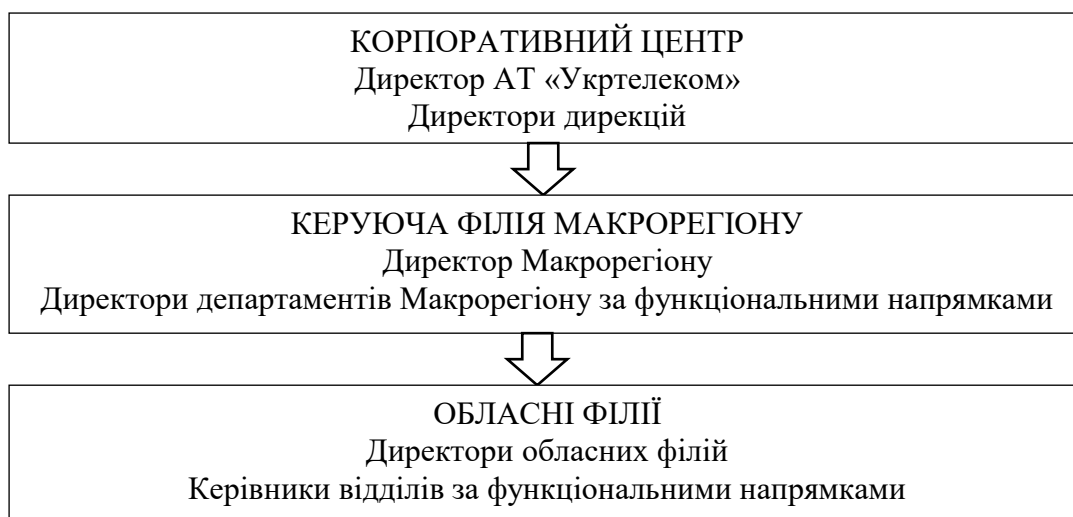


Рис. 2.5. Структура управління АТ «Укртелеком»

Джерело: інформація підприємства

Управління АТ «Укртелеком» здійснюють наступні органи: Загальні збори акціонерів, Наглядова Рада та Директор. Загальні збори акціонерів є вищим органом компанії і можуть вирішувати будь-які питання щодо її діяльності. Наглядова Рада є органом, що здійснює захист прав акціонерів, і в межах компетенції, визначеної Статутом, Положенням про Наглядову Раду та законодавством України, контролює та регулює діяльність Директора. Єдиним виконавчим органом Компанії є Директор, який є керівником Компанії. Директор здійснює управління поточною діяльністю Компанії та діє від імені та в інтересах Компанії без довіреності, згідно з наданими йому Статутом повноваженнями.

З метою зменшення негативного впливу воєнних дій на операційну діяльність АТ «Укртелеком» та задля забезпечення сталості надання сервісів після початку повномасштабної війни компанія побудувала нову структуру технологічної мережі з високим рівнем резервування ключових магістральних ліній та обладнання ядра мережі.

Зокрема, було побудовано третій вузол ядра мережі, організовано додаткові магістральні канали з використанням інфраструктури інших операторів, збільшено ємність власних каналів та досягнуто потрібного резервування мереж всередині областей. Також було збільшено зовнішню

ємність інтернет-каналів через ключових європейських операторів.

З початку повномасштабної війни ІТ-інфраструктура АТ «Укртелеком» є постійним об'єктом кібер-атак. Проте завдячуючи введеному в промислову експлуатацію на початку 2022 року оперативному центру кібер-безпеки (SOC), компанія неодноразово продемонструвала свою здатність своєчасно та ефективно реагувати на кібер-інциденти. Загалом критична інфраструктура та національна мережа компанії продовжує працювати стабільно.

Станом на кінець березня 2024 року сталий інтернет-доступ забезпечений у 87% населених пунктів національного покриття Укртелекому (на неокупованих територіях).

Компанія реалізує соціальні й гуманітарні проекти, використовуючи власні будівлі в західній частині України для облаштування співробітників із їхніми сім'ями, які переміщалися з місць проведення бойових дій.

Подальший розвиток військової та економічної ситуації в Україні передбачити вкрай складно, й вищезгадані обставини можуть мати подальший негативний вплив на економіку України та бізнес АТ «Укртелеком», характер та наслідки якого на поточний момент визначити неможливо. Керівництво вживає належні заходи для підтримки стабільної роботи АТ «Укртелеком», необхідні за існуючих обставин.

2.2. Діагностика фінансово-економічного стану АТ «Укртелеком»

Враховуючи складну фінансову ситуацію в країні, постійні зовнішні чинники, які негативно впливають на розвиток бізнесу та нестабільна ситуація на фронті, фінансові показники компанії мають не досить стабільну ситуацію, але АТ «Укртелеком» намагається будь якими методами стримувати негативний ефект та невілювати зовнішні та внутрішні загрози. Для фінансово-господарської характеристики АТ «Укртелеком» наведемо основні показники його діяльності у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Основні економічні показники діяльності АТ «Укртелеком» у 2021-2023 роках

Показники	Роки			Відхилення 2023 р. від 2021 р.	
	2021	2022	2023	+/-	%
1. Чистий дохід, тис. грн.	5392821	4394064	4164529	-1228292	-22,78
2. Валовий прибуток, тис. грн.	1265433	566765	845226	-420207	-33,21
3. Операційний прибуток, тис. грн.	932357	-1994174	329188	-603169	-64,69
4. Чистий прибуток, тис. грн.	681076	-2422198	58128	-622948	-91,47
5. Середньооблікова чисельність працівників, осіб.	12934	10539	8112	-4822	-37,28
6. Середньорічна вартість: - необоротних активів, тис. грн.	12926064	12108069	10625030	-2301034	-17,80
- в т.ч. основних засобів, тис. грн.	8789268	9366885	7604986	-1184282	-13,47
- оборотних активів, тис. грн.	2485203	2373553	2239592	-245611	-9,88
7. Фондовіддача	0,61	0,47	0,55	-0,07	-10,75
8. Фондомісткість	1,63	2,13	1,83	0,20	12,05
9. Фондоозброєність, тис. грн./особу.	679,55	888,78	937,50	257,95	37,96
10. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,17	1,85	1,86	-0,31	-14,31
11. Продуктивність праці, тис. грн./особу.	416,95	416,93	513,38	96,43	23,13
12. Середньомісячна заробітна плата одного працівника, грн.	9965,43	11431,32	19964,85	9999,42	100,34
13. Рентабельність господарської діяльності, %	12,63	-55,12	1,40	-11,23	x

Джерело: розраховано автором за даними фінансової звітності підприємства

Дані табл. 2.1. свідчать, що чистий дохід АТ «Укртелеком» знизився на 1228292 тис. грн., або на 22,78% у 2023 році порівняно з 2021 роком. Це свідчить про зменшення доходів, що може бути пов'язане зі зниженням попиту на послуги або іншими економічними факторами, такими як окупація територій.

У 2022 році АТ «Укртелеком» здійснювала свою діяльність на нерегульованому ринку. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра, та надання послуг поштового зв'язку (НКЕК), яка була регулятором на ринку електронних комунікацій України, протягом 2022 року встановлювала тарифи лише на послуги надання в користування каналів електрозв'язку та на послуги

термінації трафіка. Невизначеність політичного, економічного, податкового та правового середовища в Україні впливали та можуть продовжувати впливати на прибутковість АТ «Укртелеком» та на спроможність компанії відшкодувати балансову вартість її довгострокових активів. З 1 січня 2022 року вступив в силу новий Закон України «Про електронні комунікації», згідно з яким, зокрема, відмінено регулювання тарифів на місцевий телефонний зв'язок та транзит трафіка. НКЕК також протягом 2022 року здійснювала державне регулювання тарифів на надання в користування каналів електрозв'язку операторів телекомунікацій, які займають монопольне (домінуюче) становище на ринку цих послуг (до Компанії не застосовувались); розрахункових тарифів за послуги термінації трафіку до телекомунікаційних мереж операторів телекомунікацій з істотною ринковою перевагою на певному ринку послуг пропуску трафіку або операторів телекомунікацій, що займають монопольне (домінуюче) становище на ринку електронних комунікаційних послуг; тарифів надання в користування кабельної каналізації електрозв'язку надавачів мереж або послуг електронних комунікацій.

Протягом березня-грудня 2022 року окремі території Харківської області, значні території Донецької та Запорізької областей та більша частина територій Луганської, Херсонської областей були тимчасово окуповані російською армією. У зв'язку з цим АТ «Укртелеком» фактично втратила впродовж квітня 2022 року у 198 населених пунктах Луганської, 69 населених пунктах Донецької, 220 населених пунктах Запорізької та 122 населених пунктах Харківської областей, в червні 2022 року у 276 населених пунктах Херсонської області, у липні у 29 населених пунктах Донецької області та 1 у Луганській області, а пізніше у грудні 2022 року у 25 населених пунктах Донецької області можливість доступу до активів та зупинила ведення господарської діяльності. Разом з тим, у вересні – листопаді 2022 року у результаті успішного контрнаступу ЗСУ у Харківській та Херсонській областях вдалося звільнити значну частину цих областей. АТ «Укртелеком» працює над відновленням діяльності на цих територіях, зокрема, за період з вересня по грудень 2022 року

– у 85 населених пунктах Харківської області, у 18 населених пунктах Херсонської області та 23 населених пунктах Донецької області. Працівники Компанії постійно проводять відновлювальні роботи та усувають наслідки пошкоджень кабельних мереж та аварійних знеструмлень обладнання внаслідок руйнувань, завданих російською армією. Станом на червень 2024 року тривають масовані ракетні та авіаудари по критичній інфраструктурі країни, включаючи активи АТ «Укртелеком».

Все це також вплинуло на те, що валовий прибуток також зменшився на 420207 тис. грн., або на 33,21%, що свідчить про зниження ефективності використання ресурсів та збільшення витрат на виробництво послуг.

У 2023 році порівняно з 2021 роком операційний прибуток значно знизився на 603169 тис. грн., або на 64,69%, що вказує на проблеми в операційній діяльності компанії, особливо в 2022 році, коли був значний збиток.

Чистий прибуток компанії значно знизився на 622948 тис. грн., або на 91,47%, що свідчить про серйозні фінансові труднощі, особливо в 2022 році.

Середньооблікова чисельність працівників зменшилася на 4822 осіб, або на 37,28%. Зокрема, втрата можливості доступу до активів зумовлена веденням активних бойових дій на цих територіях, присутністю ворожих військ, відсутністю зв'язку працівниками через припинення роботи телекомунікаційних мереж операторів, у тому числі мережі АТ «Укртелеком», відсутністю доступу в працівників компанії до корпоративних інформаційних систем (електронна пошта, автоматизовані системи, тощо). Через такі обставини АТ «Укртелеком» позбавлена можливості контролювати діяльність своїх працівників, комунікувати з ними та, як наслідок, забезпечувати працівників роботою у вказаних населених пунктах.

Це призвело до того, що відбулося зменшення середньорічної вартості необоротних активів на 17,80%. Зниження фондівіддачі на 10,75% свідчить про зменшення ефективності використання основних засобів. Зростання фондомісткості на 12,05% свідчить про збільшення витрат на основні засоби

Необоротні активи, в т.ч.:	13743506	84,86	10475750	81,02	10772446	84,18	-2971060	-21,62	-0,69
Нематеріальні активи	185538	1,15	276551	2,14	317407	2,48	131869	71,07	1,33
Основні засоби	8946075	55,24	7537403	58,29	7672843	59,96	-1273232	-14,23	4,72

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Оборотні активи, в т.ч.:	2450672	15,13	2454201	18,98	2024983	15,82	-425689	-17,37	0,69
Запаси	201102	1,24	168319	1,30	113492	0,89	-87610	-43,56	-0,35
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	311210	1,92	254215	1,97	213099	1,67	-98111	-31,53	-0,26
Інша поточна дебіторська заборгованість	1318127	8,14	952965	7,37	979482	7,65	-338645	-25,69	-0,49
Грошові кошти та їх еквіваленти	313861	1,94	796675	6,16	482370	3,77	168509	53,69	1,83
Інші оборотні активи	117446	0,73	111970	0,87	93445	0,73	-24001	-20,44	0,00
Разом	16194671	100	12930434	100	12797454	100	-3397217	-20,98	0,00
ПАСИВИ									
Власний капітал, в т.ч.:	11913809	73,57	8831810	68,30	9134215	71,38	-2779594	-23,33	-2,19
Статутний капітал	4681562	28,91	4681562	36,21	4681562	36,58	0	0,00	7,67
Додатковий капітал	4732329	29,22	-7597449	-58,76	-7501831	-58,62	-12234160	-258,52	-87,84
Нерозподілений прибуток	11913809	73,57	8831810	68,30	9134215	71,38	-2779594	-23,33	-2,19
Довгострокові зобов'язання	2532604	15,64	2162996	16,73	1837444	14,36	-695160	-27,45	-1,28
Поточні зобов'язання в т.ч.:	1748258	10,80	1935628	14,97	1825795	14,27	77537	4,44	3,47
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	545498	3,37	131534	1,02	336043	2,63	-209455	-38,40	-0,74
Поточні зобов'язання за розрахунками	228444	1,41	263787	2,04	238308	1,86	9864	4,32	0,45
Інші поточні зобов'язання	203065	1,25	205558	1,59	203656	1,59	591	0,29	0,34
Разом	16194671	100	12930434	100	12797454	100	-3397217	-20,98	0,00

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

З розрахунків табл. 2.2 видно негативну динаміку зменшення активів балансу АТ «Укртелеком» станом на 2023 р. Всього активи за 2023 р. відповідно до Балансу підприємства, складають: 1279754 тис. грн. Їх загальний обсяг зменшується на 3397217 тис. грн. порівнюючи з 2021 роком, що дорівнює 21% падіння. Проаналізуємо детальніше, за рахунок чого відбуваються дані зміни.

Зменшення необоротних активів АТ «Укртелеком» у 2023 році в порівнянні з 2021 роком на 2971060 тис. грн., або на 21,62% свідчить про списання активів через втрату. Незважаючи на це, частка необоротних активів у загальній структурі активів залишилася практично незмінною.

Зростання нематеріальних активів на 131 869 тис. грн., або на 71,07% вказує на значні інвестиції в нематеріальні ресурси, такі як програмне забезпечення, патенти тощо.

Зменшення основних засобів АТ «Укртелеком» у 2023 році в порівнянні з 2021 роком на 1 273 232 тис. грн., або на 14,23% вказує на списання активів. Однак їхня частка у загальних активах зросла на 4,72 п.с.

Оборотні активи зменшилися на 425 689 тис. грн., або на 17,37%, що може вказувати на зниження обсягу запасів та дебіторської заборгованості.

Зниження запасів АТ «Укртелеком» у 2023 році в порівнянні з 2021 роком на 43,56% свідчить про зменшення товарно-матеріальних цінностей на складі.

Зменшення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 31,53% може вказувати на поліпшення збору боргів або зниження обсягів продажів на умовах відстрочення платежу.

Зниження іншої поточної дебіторської заборгованості АТ «Укртелеком» у 2023 році в порівнянні з 2021 роком на 25,69% вказує на зменшення короткострокових боргів перед компанією.

У 2023 році в порівнянні з 2021 роком зростання грошових коштів та їх еквівалентів АТ «Укртелеком» на 168 509 тис. грн., або на 53,69% свідчить про поліпшення ліквідності компанії. Зменшення інших оборотних активів на

20,44% свідчить про зниження інших короткострокових активів.

Отже, за період з 2021 до 2023 року спостерігається зменшення загальної вартості активів АТ «Укртелеком» на 20,98%. Основні зміни включають:

1. Зменшення необоротних активів на 21,62%, що свідчить про можливий продаж або списання активів. Водночас, збільшення частки нематеріальних активів вказує на інвестиції у нематеріальні ресурси.

2. Зниження оборотних активів на 17,37%, що може бути пов'язано зі зменшенням запасів, дебіторської заборгованості та інших поточних активів.

3. Зростання грошових коштів та їх еквівалентів на 53,69% свідчить про поліпшення ліквідності компанії, що є позитивним аспектом.

Загалом, АТ «Укртелеком» зазнала значних змін у структурі своїх активів, що може відображати її стратегію оптимізації та адаптації до ринкових умов.

З розрахунків також спостерігаємо зменшення обсягу пасивів АТ «Укртелеком», негативна динаміка зменшення прослідковується у співвідношенні 2023 р. та 2021 р. Всього пасиви за 2023 р. відповідно до Балансу підприємства, складають: 12797454 тис. грн.

Зменшення власного капіталу АТ «Укртелеком» у 2023 році в порівнянні з 2021 роком на 2 779 594 тис. грн., або на 23,33% свідчить про значні фінансові втрати, які можуть бути пов'язані з негативним фінансовим результатом.

Статутний капітал АТ «Укртелеком» залишився незмінним протягом трьох років, його частка у власному капіталі зросла на 7,67 п.с.

У 2023 році в порівнянні з 2021 роком зміни у додатковому капіталі АТ «Укртелеком» свідчать про значні фінансові коригування та втрати на 12234160 тис. грн., або в 2,6 рази, що суттєво вплинуло на структуру власного капіталу – зменшення на 87,84 п.с.

Нерозподілений прибуток зменшився на 2779594 тис. грн., або на 23,33%, що вказує на значні фінансові втрати протягом аналізованого періоду.

У 2023 році в порівнянні з 2021 роком зменшення довгострокових зобов'язань на 695160 тис. грн., або на 27,45% свідчить про скорочення

зобов'язань компанії у довгостроковій перспективі.

Поточні зобов'язання зросли на 77537 тис. грн., на 4,44%, що може вказувати на збільшення короткострокових боргів або кредитів.

Зменшення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 209455 тис. грн., або на 38,40% свідчить про покращення управління боргами або зменшення обсягів закупівель.

У 2023 році в порівнянні з 2021 роком поточні зобов'язання за розрахунками зросли на 9864 тис. грн., або на 4,32%, що вказує на збільшення короткострокових фінансових зобов'язань АТ «Укртелеком».

Незначне зростання інших поточних зобов'язань на 591 тис. грн., або на 0,29% свідчить про стабільність у цій категорії зобов'язань.

Отже, за період з 2021 до 2023 року власний капітал АТ «Укртелеком» зазнав значних змін, зменшившись на 23,33%. Основні зміни включають значні коригування у додатковому капіталі та стабільність статутного капіталу і зменшення нерозподіленого прибутку. Зобов'язання компанії також змінилися, зокрема зменшилися довгострокові зобов'язання на 27,45% та збільшилися поточні зобов'язання на 4,44%.

Фінансові результати визначаються співставленням доходів та витрат діяльності підприємства. Результатом перевищення доходів над витратами прибуток. Якщо витрати перевищують доходи, то така діяльність збитковою. Кінцевим фінансовим результатом чистий прибуток чи збиток. Механізм формування фінансових результатів діяльності АТ «Укртелеком» у 2021-2023 рр. наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Механізм формування фінансових результатів діяльності АТ «Укртелеком» за період 2021-2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023р.	Відхилення 2023 р. до 2021 р.	
				+, -	%
1	2	3	4	5	6
Чистий доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	5392821	4394064	4164529	-1228292	-22,78

Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	4127388	3827299	3319303	-808085	-19,58
Валовий прибуток (збиток)	1265433	566765	845226	-420207	-33,21
Інші операційні доходи	1131444	953127	843071	-288373	-25,49
Адміністративні витрати	962992	879212	871397	-91595	-9,51
Витрати на збут	374606	272448	277817	-96789	-25,84
Інші операційні витрати	126922	2362406	209895	82973	65,37
Фінансові результати від операційної діяльності	932357	-1994174	329188	-603169	-64,69

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5	6
Фінансові витрати	533374	611141	370180	-163194	-30,60
Фінансові результати до оподаткування	766751	-2852167	49688	-717063	-93,52
Чистий прибуток (збиток)	681076	-2422198	58128	-622948	-91,47

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

Аналіз механізму формування фінансових результатів діяльності АТ «Укртелеком» за період 2021-2023 роки свідчить про наступне.

Зниження чистого доходу АТ «Укртелеком» у 2023 році в порівнянні з 2021 роком з 5392821 тис. грн. до 4164529 тис. грн., або на 1228292 тис. грн., або на 22,78% вказує на зменшення обсягів реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) протягом аналізованого періоду.

Собівартість реалізованої продукції АТ «Укртелеком» зменшилася на 808085 тис. грн., або 19,58% і склала 3319303 тис. грн. у 2023 році, що може свідчити про ефективне управління витратами або зниження обсягів виробництва.

Зниження валового прибутку на 420207 тис. грн., або на 33,21% відображає зменшення прибутковості основної діяльності АТ «Укртелеком».

До інших операційних доходів належать: доходи від реалізації іноземної валюти, інших оборотних активів (крім фінансових інвестицій); від операційної оренди активів; від операційної курсової різниці за операціями в іноземній валюті, суми штрафів, пені, неустойок та інших санкцій за порушення господарських договорів, які одержано від боржників, або коли є рішення суду, арбітражного суду про їх стягнення; доходи від списання кредиторської заборгованості, щодо якої минув строк позовної давності; відшкодування

раніше списаних активів (надходження боргів, списаних як безнадійні); суми одержаних грантів і субсидій, інші доходи від операційної діяльності. Зниження інших операційних доходів на 288373 тис. грн., або на 25,49% може вказувати на зменшення доходів від неосновної діяльності АТ «Укртелеком».

Адміністративні витрати у 2023 році зменшилися на 91595 тис. грн., на 9,51%, що свідчить про певне скорочення адміністративних витрат АТ «Укртелеком».

Зниження витрат на збут на 96789 тис. грн., або на 25,84% у 2023 році вказує на зменшення витрат, пов'язаних з реалізацією продукції АТ «Укртелеком».

Збільшення інших операційних витрат на 82973 тис. грн., або на 65,37% свідчить про зростання витрат на неосновну діяльність у 2023 році порівняно з 2021 роком АТ «Укртелеком».

Зниження фінансових результатів від операційної діяльності на 603169 тис. грн., або на 64,69% вказує на значне погіршення операційної ефективності компанії АТ «Укртелеком».

Зниження фінансових витрат на 163194 тис. грн., або на 30,60% може свідчити про зменшення заборгованості або зниження витрат на обслуговування боргу АТ «Укртелеком».

Зниження фінансових результатів до оподаткування на 717063 тис. грн., або на 93,52% вказує на значне погіршення фінансового стану компанії АТ «Укртелеком».

Зниження чистого прибутку на 622948 тис. грн., або на 91,47% свідчить про значні фінансові втрати компанії АТ «Укртелеком».

Аналіз фінансових показників АТ «Укртелеком» за період 2021-2023 роки свідчить про значне погіршення фінансового стану компанії. Зменшення чистого доходу на 22,78% супроводжується зниженням валового прибутку та значними збитками в 2022 році. Незважаючи на певне скорочення витрат, зокрема адміністративних та витрат на збут, загальні фінансові результати АТ «Укртелеком» залишаються негативними. Це вказує на необхідність

подальшого аналізу та коригування стратегії управління компанією для стабілізації фінансового стану.

Динаміка та структура операційних витрат АТ «Укртелеком» у 2021-2023 роках наведена у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка та структура операційних витрат АТ «Укртелеком» у 2021-2023 роках

Елементи витрат	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення 2023 р. до 2021 р.		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+, –	%	п.с.
Матеріальні затрати	907150	16,06	997072	13,58	965364	20,63	58214	6,42	4,58
Витрати на оплату праці	1943458	34,40	1546714	21,07	1445696	30,90	-497762	-25,61	-3,50
Відрахування на соціальні заходи	392707	6,95	311650	4,25	286357	6,12	-106350	-27,08	-0,83
Амортизація	1045308	18,50	1238712	16,87	862071	18,43	-183237	-17,53	-0,08
Інші операційні витрати	1360743	24,09	3247217	44,23	1118924	23,92	-241819	-17,77	-0,17
Разом	5649366	100	7341365	100,00	4678412	100	-970954	-17,19	0,00

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

Операційні витрати АТ «Укртелеком» за період 2021-2023 років зазнали значних змін як в абсолютних значеннях, так і у структурі витрат.

Загальні операційні витрати зменшилися на 970954 тис. грн., або на 17,19% у 2023 році порівняно з 2021 роком.

Матеріальні витрати АТ «Укртелеком» у 2023 році збільшилися на 58214 тис. грн. в порівнянні з 2021 роком, або на 6,42%, їх частка в загальних витратах зросла на 4,58 п.с., що може свідчити про зростання витрат на матеріальні ресурси.

Витрати на оплату праці АТ «Укртелеком» зменшилися на 497762 тис. грн., або на 25,61% у 2023 році порівняно з 2021 роком, що може вказувати на скорочення чисельності персоналу або зменшення заробітних плат.

Відрахування на соціальні заходи зменшилися на 106350 тис. грн., або на 27,08% у 2023 році порівняно з 2021 роком, що відповідає зменшенню витрат на оплату праці.

У 2023 році порівняно з 2021 роком амортизаційні витрати зменшилися на 183237 тис. грн., або на 17,53%, що може свідчити про зменшення вартості основних засобів або їх списання.

Інші операційні витрати у 2023 році порівняно з 2021 роком АТ «Укртелеком» зменшилися на 241819 тис. грн., або на 17,77%, що вказує на зменшення витрат, пов'язаних з неосновною діяльністю компанії.

Отже, загальні витрати АТ «Укртелеком» зменшилися на 17,19%, що є позитивним сигналом про зменшення операційних витрат компанії. Матеріальні витрати зросли на 6,42%, збільшивши свою частку в загальних витратах на 4,58 п.с. Витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи зменшилися на 25,61% і 27,08% відповідно, що може бути пов'язано зі скороченням чисельності персоналу або зменшенням заробітних плат. Амортизаційні витрати зменшилися на 17,53%, що свідчить про зменшення основних засобів або їх списання. Інші операційні витрати зменшилися на 17,77%, що може вказувати на зменшення витрат на неосновну діяльність.

Проведемо розрахунок основних коефіцієнтних показників аналізу фінансового стану АТ «Укртелеком» за 2021-2023 рр. у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка показників оцінки фінансового стану АТ «Укртелеком»
у 2021-2023 роках

Показники	Роки			Відхилення 2023 р до 2021 р., +,-
	2021	2022	2023	
Коефіцієнт покриття	1,40	1,27	1,11	-0,29
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,12	1,09	0,93	0,81
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,18	0,41	0,26	0,08
Чистий оборотний капітал	702414	518573	199188	-503226,00
Коефіцієнт автономії	0,74	0,68	0,71	-0,03
Маневреність робочого капіталу	0,29	0,32	0,57	0,28
Коефіцієнт фінансової залежності	1,36	1,46	1,40	0,04
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,06	0,06	0,02	-0,04

Співвідношення власного капіталу і поточних зобов'язань	2,78	2,15	2,49	-0,29
Коефіцієнт фінансової стабільності	0,16	0,13	0,05	-0,11
Рентабельність продукції, %	30,66	14,81	25,46	-5,20
Рентабельність господарської діяльності, %	12,63	-55,12	1,40	-11,23
Рентабельність активів, %	4,21	-18,73	0,45	-3,75
Рентабельність власного капіталу, %	5,72	-27,43	0,64	-5,08

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності підприємства

Виходячи з табл. 2.5 можна зробити висновок, про те, що коефіцієнт покриття у 2023 році знизився на 0,29 в порівнянні з 2021 роком, що вказує на зменшення здатності компанії покривати свої короткострокові зобов'язання за рахунок оборотних активів. Коефіцієнт загальної ліквідності дає найбільш загальну оцінку ліквідності активів. Характеризує здатність підприємства забезпечити свої короткострокові зобов'язання з найбільше легко реалізованої частини активів – оборотних коштів. У 2023 році коефіцієнт загальної ліквідності становить 1,11, тобто на 1 грн. короткострокових зобов'язань у АТ «Укртелеком» є 1,11 грн оборотних активів.

Коефіцієнт швидкої ліквідності показує здатність компанії вчасно погасити свої короткострокові зобов'язання з допомогою високоліквідних активів. Можна побачити що в 2023 році склав 0,93. Коефіцієнт швидкої ліквідності значно зріс на 0,81, що вказує на поліпшення здатності компанії покривати короткострокові зобов'язання швидко реалізованими активами.

Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності АТ «Укртелеком» демонструє частку поточних зобов'язань компанії, яка може бути погашена негайно. Протягом 2021-2023 рр. показник зазнав поступового зростання до 0,26. Коефіцієнт абсолютної ліквідності зріс на 0,08, що свідчить про покращення здатності компанії покривати свої поточні зобов'язання за рахунок грошових коштів та їх еквівалентів.

Чистий оборотний капітал АТ «Укртелеком» зменшився на 503226 тис. грн., що свідчить про зниження здатності компанії фінансувати свою діяльність за рахунок власних оборотних коштів.

Загалом, ліквідність АТ «Укртелеком» покращилася, про що свідчать зростання коефіцієнтів швидкої та абсолютної ліквідності.

Коефіцієнт автономії АТ «Укртелеком» у 2023 році склав 0,71. Він зменшився в порівнянні з 2021 року на 0,03, що вказує на незначне зменшення частки власного капіталу у загальній структурі капіталу.

Маневреність робочого капіталу АТ «Укртелеком» у 2023 році зросла на 0,28, що свідчить про збільшення частки власних оборотних коштів, які можуть бути використані для покриття непередбачених витрат.

Коефіцієнт фінансової залежності АТ «Укртелеком» у 2023 році зріс на 0,04, що свідчить про незначне збільшення залежності компанії від зовнішніх джерел фінансування.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу АТ «Укртелеком» у 2023 році знизився на 0,04, що вказує на зменшення частки власного капіталу, який може бути використаний для покриття непередбачених витрат.

Співвідношення власного капіталу і поточних зобов'язань АТ «Укртелеком» у 2023 році знизилося на 0,29, що свідчить про зменшення здатності компанії покривати поточні зобов'язання власним капіталом.

Коефіцієнт фінансової стабільності у 2023 році знизився на 0,11, що вказує на зниження фінансової стабільності АТ «Укртелеком».

Отже, незначне зниження коефіцієнта автономії та збільшення коефіцієнта фінансової залежності АТ «Укртелеком» вказують на деяке погіршення фінансової структури.

Рентабельність продукції АТ «Укртелеком» у 2023 році знизилася на 5,20%, що свідчить про зниження прибутковості продукції.

Рентабельність господарської діяльності знизилася на 11,23%, що вказує на значне зниження ефективності господарської діяльності.

Рентабельність активів у 2023 році знизилася на 3,75%, що свідчить про зниження ефективності використання активів АТ «Укртелеком» у 2023 році.

Рентабельність власного капіталу у 2023 році знизилася на 5,08%, що вказує на зниження прибутковості використання власного капіталу.

Загальне зниження показників рентабельності вказує на зниження ефективності та прибутковості діяльності компанії.

Аналіз фінансових показників АТ «Укртелеком» за період 2021-2023 років вказує на наступні основні тенденції та зміни у фінансовому стані підприємства. Позитивні аспекти фінансових показників АТ «Укртелеком»:

1. Покращення ліквідності у 2023 році в порівнянні з 2021 роком:

- Коефіцієнт швидкої ліквідності значно зріс з 0,12 до 0,93, що свідчить про поліпшення здатності компанії покривати свої короткострокові зобов'язання швидко реалізованими активами.

- Коефіцієнт абсолютної ліквідності зріс з 0,18 до 0,26, що також вказує на покращення фінансової ситуації в частині покриття зобов'язань грошовими коштами.

2. Зниження фінансових витрат у 2023 році в порівнянні з 2021 роком:

- Фінансові витрати зменшилися на 30,60%, що може свідчити про зменшення заборгованості або зниження витрат на обслуговування боргу.

3. Стабілізація деяких витрат у 2023 році в порівнянні з 2021 роком:

- Витрати на оплату праці зменшилися на 25,61%, що може свідчити про оптимізацію чисельності персоналу або зменшення заробітних плат, хоча це також може мати негативні наслідки.

Негативні аспекти фінансових показників АТ «Укртелеком»:

1. Зниження доходів та прибутковості у 2023 році в порівнянні з 2021 роком:

- Чистий дохід зменшився на 22,78%, що свідчить про зниження обсягів реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

- Валовий прибуток знизився на 33,21%, що вказує на зниження прибутковості основної діяльності.

- Чистий прибуток знизився на 91,47%, що свідчить про значні фінансові втрати компанії.

2. Зниження фінансової стабільності у 2023 році в порівнянні з 2021 роком:

- Коефіцієнт фінансової стабільності знизився з 0,16 до 0,05, що вказує на значне погіршення здатності компанії підтримувати стабільне фінансове становище.

- Чистий оборотний капітал зменшився на 503 226 тис. грн., що вказує на зниження здатності компанії фінансувати свою діяльність за рахунок власних оборотних коштів.

3. Зниження рентабельності у 2023 році в порівнянні з 2021 роком:

- Рентабельність продукції, рентабельність активів та рентабельність власного капіталу значно знизилися, що свідчить про зниження ефективності та прибутковості діяльності компанії.

- Рентабельність господарської діяльності знизилася з 12,63% до 1,40%, що вказує на значне зниження ефективності основної діяльності.

АТ «Укртелеком» стикається з серйозними фінансовими викликами, включаючи значне зниження доходів та прибутковості, а також зменшення фінансової стабільності. Незважаючи на певні покращення в ліквідності та зниження фінансових витрат, компанії необхідно вжити заходів для покращення ефективності операційної діяльності та збільшення доходів. Це може включати реструктуризацію, оптимізацію витрат та пошук нових джерел доходів для забезпечення довгострокової фінансової стабільності.

2.3. Оцінка ймовірності банкрутства підприємства

Незважаючи на те, що існує значна кількість різноманітних методик прогнозування ймовірності банкрутства, часто у вивченні ймовірності банкрутства підприємств не враховуються характеристики конкретної галузі та регіональні особливості. У більшості моделей відсутні чіткі нормативи для конкретних галузей, або ці нормативи можуть бути взагалі відсутні.

Внаслідок цього важко зробити однозначний висновок про те, чи може дане підприємство збанкрутувати найближчим часом, чи, навпаки, мати успішну діяльність. Це пояснюється тим, що підприємства мають різні особливості в організаційній структурі, виробничому процесі (або процесі надання послуг), різні стратегії та цілі, власні ринкові сегменти та фази життєвого циклу. Саме тому для уникнення отримання неоднозначних результатів під час аналізу ймовірності банкрутства рекомендується використовувати різні моделі з оптимальною кількістю коефіцієнтів.

В сучасних умовах доцільним є аналіз імовірності банкрутства одного з провідних телекомунікаційних операторів в Україні – АТ «Укртелеком». Компанія надає послуги зі зв'язку, включаючи фіксований телефон, Інтернет, телевізійне віщання тощо. Відповідно до звіту про управління компанії, загальний дохід у 2023 році скоротився на 22,78% в порівнянні з 2021 роком. У 2022 році компанія мала чистий збиток у сумі 2422198 тис. грн., що пов'язано з різким зростання операційних витрат через війну.

Модель Альтмана – фінансова модель, яка покликана надана прогноз ймовірності настання фінансових труднощів для підприємства. Модель ґрунтується на комбінації п'яти ключових коефіцієнтів. Коефіцієнти характеризують результати діяльності підприємства та його фінансовий стан. Рівняння моделі має такий вигляд:

$$Z = 0,717X_1 + 0,847X_2 + 3,107X_3 + 0,42X_4 + 0,995X_5, \quad (2.1)$$

де X_1 - відношення власного оборотного капіталу до всього активів;

X_2 - відношення нерозподіленого прибутку до всього активів;

X_3 – відношення прибутку до оподаткування до активів;

X_4 – відношення власного капіталу до поточних зобов'язань;

X_5 – відношення чистого доходу від реалізації продукції до активів.

Оцінка ймовірності банкрутства АТ «Укртелеком» за моделлю Альтмана представлено в табл. 2.6.

Отже, у 2022 році значення показника Z становить 1,884. Протягом 2021-2023 років інтегральний показник Z постійно був вище ніж 1,884, тобто

ймовірність банкрутства аналізованого підприємства була у 2021 та 2023 роках дуже низька. На основі отриманих значень коефіцієнта Альтмана Z , можна зробити наступні висновки щодо ймовірності банкрутства АТ «Укртелеком»:

- У 2021 році значення Z було 3,907, що значно перевищує поріг у 2,675, який зазвичай вказує на низьку ймовірність банкрутства.
- У 2022 році значення Z знизилося до 1,884, що знаходиться нижче порогового значення, що вказує на підвищену ймовірність банкрутства.
- У 2023 році значення Z дещо покращилося до 2,942, що перевищує порогове значення і вказує на зниження ймовірності банкрутства порівняно з 2022 роком.

Таблиця 2.6

Результати оцінки банкрутства АТ «Укртелеком» за п'яти факторною моделлю Альтмана за 2021-2023 роки

Показники	Роки			Абсолютне відхилення (+,-)		
	2021	2022	2023	2022/2021	2023/2022	2023/2021
Активи, тис. грн.	16194671	12930434	12797454	-3264237	-132980	-3397217
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	5392821	4394064	4164529	-998757	-229535	-1228292
Нерозподілений прибуток / Непокритий збиток, тис. грн.	681076	-2422198	58128	-3103274	2480326	-622948
Прибуток до оподаткування, тис. грн.	766751	-2852167	49688	-3618918	2901855	-717063
Зобов'язання, тис. грн.	2532604	2162996	1837444	-369608	-325552	-695160
Поточні зобов'язання, тис. грн.	1748258	1935628	1825795	187370	-109833	77537
Власний капітал, тис. грн.	11913809	8831810	9134215	-3081999	302405	-2779594
Оборотні активи, тис. грн.	2450672	2454201	2024983	3529	-429218	-425689
X1	0,741	0,661	0,699	-0,080	0,039	-0,042
X2	0,042	-0,187	0,005	-0,229	0,192	-0,038
X3	0,047	-0,221	0,004	-0,268	0,224	-0,043
X4	6,815	4,563	5,003	-2,252	0,440	-1,812
X5	0,333	0,340	0,325	0,007	-0,014	-0,008
$Z = 0,717X1 + 0,847X2 + 3,107X3 + 0,42X4 + 0,995X5$	3,907	1,884	2,942	-2,023	1,058	-0,965

Джерело: розраховано автором

Таким чином, фінансовий стан компанії АТ «Укртелеком» значно покращився у 2023 році порівняно з 2022 роком, але все ще не досяг рівня 2021 року.

Застосування моделі Р. Ліса (табл. 2.7) підтвердило високу ймовірність банкрутства. Дискримінантна модель Р. Ліса має вигляд:

$$Z = 0,063 * A + 0,092 * B + 0,057 * C + 0,001 * D, \quad (2.2)$$

де А – відношення оборотних активів до суми всіх активів;

В – відношення валового прибутку до активів;

С – відношення нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) до активів;

D – відношення власного капіталу до позикового.

Якщо $Z < 0,037$ – ймовірність банкрутства велика.

Таблиця 2.7

Результати оцінки банкрутства АТ «Укртелеком» за моделлю Ліса за 2021-2023 роки

Показники	Роки			Абсолютне відхилення (+,-)		
	2021	2022	2023	2022/2021	2023/2022	2023/2021
Активи, тис. грн.	16194671	12930434	12797454	-3264237	-132980	-3397217
Позиковий капітал, тис. грн.	4280862	4098624	3663239	-182238	-435385	-617623
Власний капітал, тис. грн.	11913809	8831810	9134215	-3081999	302405	-2779594
Оборотні активи, тис. грн.	2450672	2454201	2024983	3529	-429218	-425689
Нерозподілений прибуток / Непокритий збиток, тис. грн.	681076	-2422198	58128	-3103274	2480326	-622948
Прибуток від реалізації, тис. грн.	1265433	566765	845226	-698668	278461	-420207
A	0,151	0,190	0,158	0,038	-0,032	0,007
B	0,078	0,044	0,066	-0,034	0,022	-0,012
C	0,042	-0,187	0,005	-0,229	0,192	-0,038
D	2,783	2,155	2,493	-0,628	0,339	-0,290
$Z = 0,063*A + 0,092*B + 0,057*C + 0,001*D$	0,022	0,007	0,019	-0,014	0,011	-0,003

Джерело: розраховано автором

Впродовж аналізованого періоду спостерігається його постійне зниження, що свідчить про високу загрозу. Дана тенденція пов'язана із зменшенням власного капіталу, активів та інше.

До вітчизняних дискримінантних моделей визначення ризику ймовірності настання кризових явищ можна віднести модель О. Терещенка.

Характерною особливістю та позитивною стороною його моделі є охоплення різносторонніх детермінант фінансового стану в процесі дослідження суб'єкта господарювання: ліквідність, прибутковість, оборотність, структура майна, капіталу тощо. Дискримінантна модель О. Терещенка має вигляд:

$$Z = 1,5X_1 + 0,08X_2 + 10X_3 + 5X_4 + 0,3X_5 + 0,1X_6, \quad (2.3)$$

де X_1 - відношення грошових надходжень до зобов'язань;

X_2 - відношення валюти балансу до зобов'язань;

X_3 – відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів;

X_4 – відношення прибутку до виручки;

X_5 – відношення виробничих запасів до виручки;

X_6 – відношення виручки до основного капіталу.

Таблиця 2.8

Результати оцінки банкрутства АТ «Укртелеком» за моделлю Терещенка за
2021-2023 роки

Показники	Роки			Абсолютне відхилення (+,-)		
	2021	2022	2023	2022/2021	2023/2022	2023/2021
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	5392821	4394064	4164529	-998757	-229535	-1228292
Зобов'язання, тис. грн.	4280862	4098624	3663239	-182238	-435385	-617623
Активи, тис. грн.	16194671	12930434	12797454	-3264237	-132980	-3397217
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	681076	-2422198	58128	-3103274	2480326	-622948
Запаси, тис. грн.	201102	168319	113492	-32783	-54827	-87610
Основний капітал, тис. грн.	8946075	7537403	7672843	-1408672	135440	-1273232
X1	1,260	1,072	1,137	-0,188	0,065	-0,123
X2	3,783	3,155	3,493	-0,628	0,339	-0,290
X3	0,042	-0,187	0,005	-0,229	0,192	-0,038
X4	0,126	-0,551	0,014	-0,678	0,565	-0,112
X5	0,037	0,038	0,027	0,001	-0,011	-0,010
X6	0,603	0,583	0,543	-0,020	-0,040	-0,060
$Z = 1,5X_1 + 0,08X_2 + 10X_3 + 5X_4 + 0,3X_5 + 0,1X_6$	3,316	-2,699	2,162	-6,015	4,862	-1,153

Джерело: розраховано автором

Отримані результати після обрахунків можна інтерпретувати так:

- $Z > 2$ – підприємство вважається фінансово стійким і йому не загрожує банкрутство;

- $1 < Z < 2$ – фінансова рівновага порушена, але за умови переходу підприємства на антикризове управління банкрутство йому не загрожує;
- $0 < Z < 1$ – підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних заходів;
- $Z < 0$ – підприємство є напівбанкрутом.

У 2021 та 2023 року значення інтегрального коефіцієнта становило 3,316 та 2,162 відповідно (табл. 2.8), що вказує на те, що фінансова стійкість підприємства не порушена, і банкрутство підприємству не загрожує. У 2022 році значення показника дорівнювало -2,699, що дозволяє ідентифікувати стан підприємства у цьому році як кризовий.

Фінансовим аналітиком Бівером була запропонована інша система значень показників для оцінки фінансового стану з метою діагностики банкрутства, для чого він рекомендував дослідити тренди показників. Отримані значення показників порівнюються з їх нормативними значеннями, розрахованими науковцем для трьох видів підприємств: група I – фінансово стійкі, II – збанкрутілі протягом п'яти років та III – підприємства, яка стали банкрутами протягом року.

Коефіцієнт Бівера розраховується, як відношення суми між чистим прибутком і нарахованою амортизацією до суми довгострокових і поточних зобов'язань. Протягом досліджуваного періоду показник є від'ємним, не перевищує 0,2 (табл. 2.9), що відображає небажане скорочення частки прибутку, яка направляється на розвиток виробництва, в даному випадку надання послуг, та є ознакою формування незадовільної структури балансу.

За індикаторами рентабельності активів, коефіцієнтом покриття оборотних активів власними оборотними коштами та коефіцієнтом ліквідності АТ «Укртелеком» у 2021 та 2023 роках попадає у другу групу. Фінансовий леверидж менше 27%, тому за даним показником підприємство має добрий стан. Отже, розрахунки показали, що згідно даної моделі протягом досліджуваного періоду підприємство відноситься здебільшого до другої групи,

має нестійкий фінансовий стан та незадовільну структуру балансу, і знаходиться під загрозою банкрутства.

Наступною моделлю дискримінантного аналізу є модель К. Спрінгейта, яка передбачає розрахунок чотирьох чинників, орієнтованих на майбутні доходи підприємства.

Таблиця 2.9

Система показників У. Бівера для діагностики банкрутства

Показники	Роки			Абсолютне відхилення (+,-)		
	2021	2022	2023	2022/2021	2023/2022	2023/2021
Чистий прибуток (збиток), тис грн	681076	-2422198	58128	-3103274	2480326	-622948
Амортизація, тис грн	1045308	1238712	862071	193404	-376641	-183237
Позиковий капітал, тис грн	4280862	4098624	3663239	-182238	-435385	-617623
Активи, тис грн	16194671	12930434	12797454	-3264237	-132980	-3397217
Оборотні активи, тис грн	2485203	2373553	2239592	-111650	-133961	-245611
Поточні зобов'язання, тис грн	1748258	1935628	1825795	187370	-109833	77537
Коефіцієнт Бівера	0,403	-0,289	0,251	-0,692	0,540	-0,152
Рентабельність активів, %	4,206	-18,733	0,454	-22,938	19,187	-3,751
Фінансовий леверидж, %	26,434	31,697	28,625	5,264	-3,073	2,191
Коефіцієнт покриття оборотних активів власними оборотними коштами	-0,111	-0,133	-0,111	-0,023	0,022	0,000
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,307	1,139	1,164	-0,167	0,025	-0,142

Джерело: розраховано автором

Моделю передбачає розвиток інтегрального показника, за допомогою якого здійснюється оцінка ймовірності визнання підприємства банкрутом. У загальному моделю Спрінгейта має такий вигляд:

$$Z = 1,03A + 3,07B + 0,66C + 0,4D \quad (2.4)$$

де А – відношення робочого капіталу до суми всіх активів;

В – відношення прибутку до сплати податків до активів;

С – відношення прибутку до сплати податків до короткострокової заборгованості;

D – відношення обсягу продажу до активів.

Якщо для підприємства критерій $Z < 0,862$, то підприємство – потенційний банкрут, отже АТ «Укртелеком» за даною моделлю не є фінансово надійним (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Результати оцінки банкрутства АТ «Укртелеком» за моделлю Спрінгейта за 2021-2023 роки

Показники	Роки			Абсолютне відхилення (+,-)		
	2021	2022	2023	2022/2021	2023/2022	2023/2021
Оборотні активи, тис. грн.	2485203	2373553	2239592	-111650	-133961	-245611
Активи, тис. грн.	16194671	12930434	12797454	-3264237	-132980	-3397217
Прибуток до оподаткування, тис. грн.	766751	-2852167	49688	-3618918	2901855	-717063
Поточні зобов'язання, тис. грн.	1748258	1935628	1825795	187370	-109833	77537
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	5392821	4394064	4164529	-998757	-229535	-1228292
A	0,153	0,184	0,175	0,030	-0,009	0,022
B	0,047	-0,221	0,004	-0,268	0,224	-0,043
C	0,439	-1,474	0,027	-1,912	1,501	-0,411
D	0,333	0,340	0,325	0,007	-0,014	-0,008
$Z = 0,063*A + 0,092*B + 0,057*C + 0,001*D$	0,039	-0,092	0,013	-0,132	0,106	-0,026

Джерело: розраховано автором

Це свідчить про недостатню ефективність управління кризовими ситуаціями та стратегії фінансової безпеки. Однак, якщо будуть прийняті заходи для збільшення оборотного капіталу, підвищення ефективності діяльності та використання активів, ситуація може покращитись.

Порівняння отриманих результатів оцінки ймовірності банкрутства на основі п'ятих розрахованих моделей подане у табл. 2.11.

Слід зазначити, що за всіма моделями значення ймовірності банкрутства мали певну динаміку, однак впродовж всього аналізованого періоду висновки є не однаковими, а інколи протилежними.

Очевидно, що для зниження ризику банкрутства АТ «Укртелеком» у своїй діяльності повинні не лише використовувати стандартні моделі, а також

вивчати облікову та аналітичну документацію, що дасть змогу виявити ризики банкрутства на ранніх стадіях з урахуванням тих видів діяльності підприємства, які підвищують ці ризики. Зокрема, можна побачити, що вітчизняна модель Терещенка дає порівняно м'який результат щодо загрози банкрутства. Зарубіжні методи оцінки ймовірності настання банкрутства не є ефективними на українському ринку через суттєві відмінності у веденні бізнесу.

Таблиця 2.11

Порівняння результатів аналізу ймовірності банкрутства АТ «Укртелеком»

Модель	Імовірність банкрутства		
	2021 р.	2022 р.	2023 р.
П'ятифакторна модель Альтмана	Дуже низька	Висока	Дуже низька
Модель Ліса	Висока	Висока	Висока
Модель Терещенка	Підприємство вважається фінансово стійким і йому не загрожує банкрутство	Існує загроза банкрутства	Підприємство вважається фінансово стійким і йому не загрожує банкрутство
Система показників Бівера	Формування незадовільної структури балансу	Формування незадовільної структури балансу	Формування незадовільної структури балансу
Модель Спрінгейта	Потенційний банкрут	Потенційний банкрут	Потенційний банкрут

Джерело: складено автором

Результати проведеного аналізу для АТ «Укртелеком» за 2021-2023 рр., свідчать про нестабільний фінансовий стан підприємства, проблеми з ефективністю господарської діяльності та темп спаду економічного розвитку. Слід пам'ятати про те, що моделі не враховують сезонність, галузеву приналежність підприємства та інші можливі фактори впливу на фінансовий результат підприємства. Існує певна потреба в удосконаленні механізму проведення діагностики ймовірності банкрутства.

З метою запобігання банкрутству АТ «Укртелеком» доцільно упровадити такі заходи: удосконалення технологічної складової надання послуг; розширення сфер діяльності телекомунікаційного оператора на ринках нових послуг зв'язку; впровадження антикризового управління, що забезпечить використання управлінських рішень для економічної стабілізації діяльності

компанії в динамічних умовах; система ідентифікації ризиків на підприємстві, їх моніторинг, впровадження заходів щодо їх зниження; зниження операційних витрат; продаж дочірніх підприємств і акцій в капіталі інших компаній тощо.

Зарубіжні дискримінантні моделі для оцінки банкрутства, базуються на статистичних даних західних країн і враховують відмінне політичне та економічне середовище. Більшість з цих моделей позиціонуються як універсальні та не обмежуються конкретною галузевою спрямованістю. Питання аналізу моделей банкрутства сьогодні не втратило своєї актуальності і потребує подальшого дослідження для оцінки придатності для використання різних моделей в Україні.

Визначивши ймовірність настання банкрутства за п'ятьма різними моделями було встановлено, що фінансовий стан АТ «Укртелеком» у 2021-2023 роках погіршується та спостерігається висока зона ризику настання банкрутства. Причиною такої тенденції став ряд зовнішніх та внутрішніх причин, а саме втрата ринків збуту, втрата доступу до управління інфраструктурою на окупованих територіях, додаткові операційні витрати, спричинені агресією РФ, нераціональне прийняття управлінського рішення. Враховуючи виявлені проблеми, доцільно рекомендувати АТ «Укртелеком» розробити стратегію антикризового управління, яка повинна включати періодичний аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища з метою своєчасного реагування на нові зміни ринку.

2.4. Напрями визначення оптимальних антикризових заходів АТ «Укртелеком»

Прогнозуванню підприємства належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану. Головним завданням прогнозування можна

вважати зниження тієї ймовірної невизначеності, яка пов'язана з прийняттям економічно важливих управлінських рішень, орієнтованих на майбутнє.

Важливість прогнозування фінансового стану полягає в тому, що за його допомогою можна робити розрахунки різноманітних варіантів розвитку подій, маючи можливість при цьому порівняти очікувані результати за кожним варіантом та вибрати найкращий, а також воно дозволяє [96]:

- виявити фінансові проблеми, які можуть виникнути у підприємства в перспективі;
- оцінити фінансовий стан підприємства в майбутньому під впливом різноманітних факторів;
- визначити можливі перспективні джерела фінансування діяльності підприємства в плані його розширення, подальшого виживання, боротьби з неплатоспроможністю тощо;
- визначити найбільш прийнятну структуру капіталу підприємства та ін.

Ефективність прогнозування фінансового стану підприємства значною мірою залежить від дотримання послідовності всіх його етапів (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Поетапний перелік прогнозування фінансового стану підприємства

Етапи	Зміст
1 етап Постановка мети прогнозування	Метою прогнозування, як правило, виступає оцінка перспективного фінансового стану суб'єкту господарювання
2 етап Вибір об'єкта, стан якого підлягає перспективній оцінці	Об'єктом прогнозування виступає фінансовий стан аналізованих підприємств, який характеризується величиною комплексної бальної оцінки
3 етап Оцінка інформаційного забезпечення прогнозування	Інформаційне забезпечення представлене аналітичними показниками і коефіцієнтами, сформованими на базі даних, відображених у фінансовій звітності
4 етап Розгляд і вибір методу прогнозування	Метод прогнозування – набір прийомів і процедур, що використовуються для перспективного прогнозування основних параметрів фінансового стану підприємства
5 етап Побудова прогнозних моделей	Модель об'єкта прогнозування, дослідження якої дає змогу отримати інформацію про можливий стан об'єкта в майбутньому
6 етап Практична реалізація отриманих результатів	Прийняття управлінських рішень, розробка заходів щодо покращення ситуації на досліджуваному підприємстві

Головні функції прогнозування в системі антикризового управління підприємством наведені на рисунку 2.6.

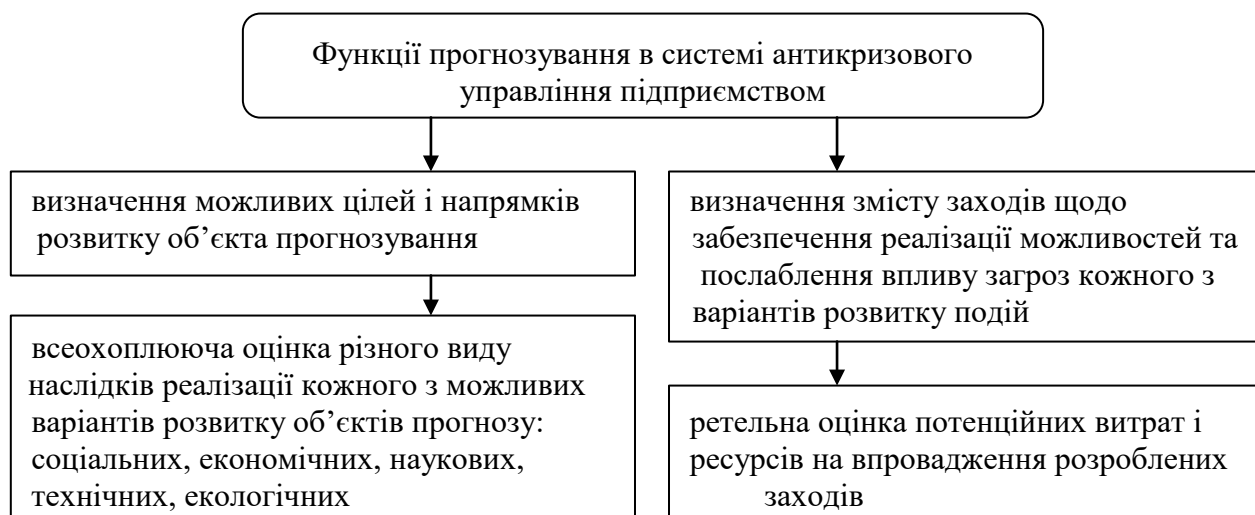


Рис. 2.6. Функції прогнозування в системі антикризового управління підприємством

Джерело: сформовано автором на основі [62, 63]

Стратегічні пріоритети розвитку АТ «Укртелеком» залишаються незмінними – це збереження провідних позицій на телеком ринку України в довгостроковій перспективі шляхом проведення модернізації телеком мережі, її розвитку в найбільш перспективних локаціях та надання клієнтам широкого спектру сучасних ІСТ сервісів; Виконанню цих задач в 2024 р. сприятиме реалізація проєктів по трьох стратегічних напрямках:

1. Розширення та модернізація телеком мережі:

- будівництво нових сучасних волоконно-оптичних мереж;
- модернізація існуючої телеком мереж.

2. Розвиток суміжних та додаткових напрямків бізнесу:

- хмарні послуги, кібер-безпека, «розумний» дім, мережеві послуги з віддаленим управлінням та ін.;

– задача в оренду нерухомості, вивільненої в процесі модернізації телеком мережі.

3. Подальше підвищення операційної ефективності:

– автоматизація бізнес-процесів, модернізація та впровадження нових ІТ-систем;

– оптимізація задіяння застарілої інфраструктури.

Розширення та модернізація телеком мережі включає 2 проекти:

1. GPON SWAP - Проєкт з розбудови GPON-мереж у населених пунктах із сильними позиціями АТ «Укртелеком» на ринку фіксованого Інтернет-доступу передбачає переключення існуючих абонентів ADSL на GPON та нові продажі.

В 2021 – на початку 2022 р. було реалізовано перший етап проєкту: збудовано 5,6 тис км оптичних ліній, забезпечене загальне покриття 472 тис домогосподарств, підключено 81,4 тис абонентів.

Другий етап проєкту через повномасштабну війну було реалізовано не повністю. В 2022-2023 р. було побудовано 8,8 тис км оптичних ліній, забезпечено покриття для 649 тис домогосподарств, підключено 39,6 тис абонентів.

На тимчасово окупованій території наразі знаходяться 136 тис домогосподарств, покритих оптичною мережею, що була побудована в рамках проєкту й до якої було підключено 9,9 тис абонентів.

2. Оптика B2B - В 2022-2023 р. АТ «Укртелеком» в умовах повномасштабної війни продовжував реалізовувати проєкти з розвитку оптичної мережі та забезпечувати своїх бізнес-абонентів доступом до швидкісного Інтернету.

Зокрема, в 2022 р. Компанія підключила до оптичного інтернету 117 медичних установ, 153 навчальні заклади, а також 29 територіальних громад.

Кількість нових об'єктів та зон бізнес концентрації (ОБК/ЗБК), які отримали доступ до швидкісних оптичних мереж Укртелекому, в 2022 р. склала 43.

Розширення та модернізація телеком мережі включає в себе ЛМТМ (Локальна модернізація телеком мережі).

Довгострокова Програма ЛМТМ передбачає модернізацію та вивільнення інфраструктури майданчиків АТС завдяки зміні технологій надання послуг:

- переключення існуючих інтернет абонентів з xDSL на GPON та нові продажі;
- переключення абонентів фіксованої телефонії на технологію FMC.

В умовах повномасштабної війни в 2022-2023 р. до Програми ЛМТМ було додатково включено 75 майданчиків АТС.

В рамках реалізації Програми в 2022-2023 р. на нову оптичну мережу було переключено понад 3,3 тис абонентів Інтернет, послугу телефонного зв'язку з використанням технології FMC отримали біля 2 тис. абонентів.

Результати реалізації даної Програми:

Збереження доходу від існуючих абонентів інтернет та отримання додаткового доходу від нових підключень;

Отримання доходу від реалізації вивільнених активів;

Розширення переліку об'єктів нерухомості для здачі в оренду;

Економія OPEX на експлуатацію та відновлення мідної мережі;

Економія електроенергії.

Розвиток суміжних та додаткових напрямків бізнесу включає в себе:

1. ICT та SaaS сервіси:

В умовах повномасштабної війни було побудовано комерційні центри обробки даних (ЦОД) на заході України для розміщення IT-інфраструктури двох великих національних банків.

В 2022-2023 р. Укртелеком розширив портфель партнерських SaaS сервісів, які він пропонує власним клієнтам:

1. Програмний реєстратор розрахункових операцій (ПРРО) «Е-Чек»;
2. Антивірусний захист від ESET.
2. Оренда нерухомості:

Портфель нерухомості Укртелекому складає 2,8 млн м².

Протягом 2022-2023 р. завдяки реалізації модернізаційних та оптимізаційних проєктів для здачі в оренду було додатково вивільнено 28 тис м².

Станом на кінець 2022 р. в комерційну оренду було передано 472 тис м² нерухомості Укртелекому. Ще 643 тис м² нерухомості, що не задіяна в операційній діяльності Компанії, чекають на своїх орендарів.

Всі об'єкти, які пропонуються в оренду, розміщені на сайті «Укртелеком нерухомість» <https://property.ukrtelecom.ua>.

Автоматизація бізнес-процесів, модернізація та впровадження нових ІТ систем. В умовах повномасштабної війни Укртелеком продовжував реалізацію низки важливих ІТ проєктів (1/2):

Інформаційна безпека (ІБ) – АТ «Укртелеком» продовжив інвестувати в розширення функціональності власного IT Security Operation Center (SOC), впровадженого в 2021 р. на базі рішення ArcSight ESM. Наявність власного центру збору, аналізу та реагування на інциденти ІБ стала запорукою успішної боротьби компанії з агресією рф на кібер-фронті. Реалізовано проєкт впровадження системи автентифікації привілейованих користувачів, що дозволило гарантувати безпечну роботу адміністраторів операційних систем у контрольованому середовищі.

Впровадження нової білінгової системи - протягом 2022-2023 р. продовжувалася реалізація проєкту впровадження нової білінгової системи на базі рішення flo.LIVE, що дозволить суттєво полегшити управління продуктовим каталогом компанії та стимулюватиме швидке впровадження нових сервісів. Також у 2022-2023 р. було проведено модернізацію білінгової системи B2O – функціонал системи ВР-НТК було успішно мігровано в систему ТІС. Реалізація цього проєкту дозволила уніфікувати та оптимізувати процеси забезпечення взаєморозрахунків з операторами телекомунікацій, знизити ризики ІБ та підвищити рівень доступності систем.

Заміна контакт-центру - протягом 2022-2023 р. продовжувалася реалізація проєкту заміни платформи контакт-центру на рішення Genesis, метою якого є

покращення якості обслуговування клієнтів.

Міграція bpm'online на ресурси MS Azure – в 2022 р. було успішно завершено реалізацію проєкту міграції системи bpm'online від Creatio, що є базовою платформою автоматизації бізнес-процесів Компанії, в «хмару» Microsoft Azure. Реалізація проєкту дозволила значно поліпшити швидкодію та стабільність роботи системи, а також знизити ризики зупинки її роботи внаслідок бойових дій.

Модернізація системи резервного копіювання - Закуплено та впроваджено новий модуль для збереження резервних копій майже всіх продуктивних систем у «хмарному» середовищі Microsoft Azure.

Модернізація системи технічного обліку - В рамках проєкту в 2022 р. завершено міграцію функціональності та процесів лінійного обліку, процесів Підключення/Відключення/Модифікації сервісів і процесів усунення клієнтських інцидентів до «цільової» системи ЕТОС.

Побудуємо прогностичний звіт про фінансові результати АТ «Укртелеком». При цьому, врахуємо наступні припущення:

1. Середньорічний темп росту чистого доходу від реалізації буде становити 7%. Підприємство планує збільшити обсяг реалізації, провести заходи по збільшенню об'ємів виробництва, відмовитися від зайвих витрат, змінити цінову політику, а також планує продовжити модернізацію телекомунікаційних ліній, що забезпечить підвищення якості продукції і, як наслідок, її конкурентоспроможність.

2. Суму витрат, які включені до собівартості реалізованих послуг, у розрахунку на 1 грн. чистого доходу від реалізації підприємство має можливість знизити у наступному році з 79,70 коп. до 79,50 коп. за рахунок скорочення матеріальних витрат.

3. Адміністративні витрати підприємство планує скоротити на 2%. Є можливість скорочення витрат на зв'язок, відрядження робітників апарату управління, утримання приміщень.

4. Інші операційні доходи та витрати підприємство залишить на рівні 2023 року.

Прогнозований звіт про фінансові результати АТ «Укртелеком» на 2024 рік подано в таблиці 2.13. У 2024 році прогнозується зростання чистого доходу на 7% у порівнянні з 2023 роком, до 4 497 691 тис. грн. Це свідчить про позитивну динаміку розвитку компанії. Прогнозується, що собівартість реалізованої продукції у 2024 році складе 79,5 копійок на 1 грн чистого доходу, що становитиме 3 575 665 тис. грн. Це вказує на контрольовані витрати та ефективне управління виробничими процесами.

Таблиця 2.13

Прогнозований звіт про фінансові результати АТ «Укртелеком» на 2024 р.,
тис. грн.

Статті	2023 рік	Прогноз (зміни)	2024 рік
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	4 164 529	1,07	4497691
Собівартість реалізованої продукції	3 319 303	до 79,5 коп. на 1 грн. ЧД	3575665
Валовий прибуток:	845 226		922027
Інші операційні доходи	843 071	-	843 071
Адміністративні витрати	871 397	0,98	853969
Витрати на збут	277 817	-	277 817
Інші операційні витрати	209 895	-	209 895
Фінансові результати від операційної діяльності прибуток	329 188		423 417
Інші фінансові доходи	63 495		63 495
Інші доходи	46 119		46 119
Фінансові витрати	370 180	-	370 180
Інші витрати	18 934		18 934
Фінансові результати до оподаткування	49 688		143 917
Витрати (дохід) з податку на прибуток	8 440	-	25905
Чистий	58 128		118 012

Джерело: розрахунки автора

Валовий прибуток у 2024 році прогнозується на рівні 922 027 тис. грн, що більше ніж у 2023 році (845 226 тис. грн). Це є позитивним показником, що вказує на зростання прибутковості компанії. Прогнозується зниження адміністративних витрат на 2% у 2024 році до 853 969 тис. грн, що свідчить про

ефективне управління витратами. Очікується зростання прибутку від операційної діяльності у 2024 році до 423 417 тис. грн порівняно з 329 188 тис. грн у 2023 році. Це вказує на покращення операційної ефективності компанії.

Прогнозується значне зростання фінансових результатів до оподаткування до 143 917 тис. грн у 2024 році порівняно з 49 688 тис. грн у 2023 році. Це показує покращення загального фінансового стану компанії. Прогнозується значне зростання чистого прибутку до 118 012 тис. грн у 2024 році, що більш ніж у два рази перевищує показник 2023 року (58 128 тис. грн). Це свідчить про покращення фінансової стабільності та рентабельності компанії.

Прогноз на 2024 рік показує позитивні зміни у фінансових показниках АТ «Укртелеком». Зростання доходів, ефективне управління витратами та збільшення чистого прибутку свідчать про успішний розвиток АТ «Укртелеком» та покращення її фінансової стійкості.

За нашими розрахунками підприємство під впливом прийнятих заходів має можливість у прогнозованому році значно покращити фінансові результати своєї господарської діяльності, а саме збільшити розмір чистого прибутку на 59884 тис. грн., або в 2 рази.

За умови незмінної вартості активів АТ «Укртелеком» розрахуємо планові показники рентабельності на 2024 рік (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Планові показники рентабельності АТ «Укртелеком» у 2024 році

Показник	2023 р.	План 2024 р.	Відхилення, +/-
Рентабельність продукції, %	25,46	25,79	0,33
Рентабельність господарської діяльності, %	1,40	2,62	1,22
Рентабельність активів, %	0,45	0,92	0,47
Рентабельність власного капіталу, %	0,64	1,29	0,65

Джерело: розрахунки автора

Дані таблиці 2.14 свідчать про те, що при дотриманні вказаних тенденцій показники діяльності досліджуваного підприємства значно покращаться. АТ «Укртелеком» буде мати можливість отримати 118012 тис. грн. чистого

прибутку замість 58128 тис. грн. у 2023 році. Витрати на 1 грн. чистого доходу від реалізації знизяться на 0,4 коп.

Отже, АТ «Укртелеком» із урахуванням росту чистого доходу від реалізації та скорочення витрат у прогнозованому періоді забезпечить значне покращення фінансових результатів діяльності.

Таким чином, отримані значення вказують на можливість деякого покращання діяльності АТ «Укртелеком» в порівнянні з аналогічним періодом минулого року, причому із двох запропонованих варіантів прогнозу дещо кращі показники підприємство буде мати при остаточному прогнозі.

Висновки до розділу 2

В результаті проведення аналітичної оцінки ймовірності банкрутства та напрямів визначення оптимальних антикризових заходів АТ «Укртелеком» можна зробити наступні висновки.

1. Акціонерне товариство «Укртелеком» – найбільший оператор фіксованого зв'язку в Україні. Компанія надає широкий спектр телекомунікаційних послуг в усіх регіонах країни. Уже багато років її справедливо вважають лідером серед провайдерів фіксованого інтернету. Укртелеком має найбільше інтернет-покриття та найрозгалуженішу оптичну мережу.

2. За аналізований період 2021-2023 років АТ «Укртелеком» зазнало значних змін у своїй діяльності. Спостерігається загальне зниження доходів, валового та операційного прибутку, а також чистого прибутку. Водночас компанія скоротила чисельність працівників, що, з однієї сторони, є частиною стратегії оптимізації витрат, з іншої – пов'язано з окупацією територій. Зменшення вартості необоротних активів свідчить про можливий продаж або списання активів. Втрата можливості доступу до активів зумовлена веденням активних бойових дій на цих територіях, присутністю ворожих військ, відсутністю зв'язку працівниками через припинення роботи

телекомунікаційних мереж операторів, у тому числі мережі АТ «Укртелеком», відсутністю доступу в працівників компанії до корпоративних інформаційних систем (електронна пошта, автоматизовані системи, тощо). Через такі обставини АТ «Укртелеком» позбавлена можливості контролювати діяльність своїх працівників, комунікувати з ними та, як наслідок, забезпечувати працівників роботою у вказаних населених пунктах.

3. Визначивши ймовірність настання банкрутства за п'ятьма різними моделями було встановлено, що фінансовий стан АТ «Укртелеком» у 2021-2023 роках погіршується та спостерігається висока зона ризику настання банкрутства. Причиною такої тенденції став ряд зовнішніх та внутрішніх причин, а саме втрата ринків збуту, втрата доступу до управління інфраструктурою на окупованих територіях, додаткові операційні витрати, спричинені агресією рф, нераціональне прийняття управлінського рішення. Враховуючи виявлені проблеми, доцільно рекомендувати АТ «Укртелеком» розробити стратегію антикризового управління, яка повинна включати періодичний аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища з метою своєчасного реагування на нові зміни ринку.

4. Незважаючи на війну стратегічні пріоритети розвитку АТ «Укртелеком» залишаються незмінними – це збереження провідних позицій на телеком ринку України в довгостроковій перспективі шляхом проведення модернізації телеком мережі, її розвитку в найбільш перспективних локаціях та надання клієнтам широкого спектру сучасних ІСТ сервісів; Виконанню цих задач в 2024 р. сприятиме реалізація проєктів по трьох стратегічних напрямках:

1. Розширення та модернізація телеком мережі:
2. Розвиток суміжних та додаткових напрямків бізнесу:
3. Подальше підвищення операційної ефективності:

При дотриманні вказаних тенденцій показники діяльності досліджуваного підприємства значно покращаться. АТ «Укртелеком» буде мати можливість отримати 118012 тис. грн. чистого прибутку замість 58128 тис. грн. у 2023 році. Витрати на 1 грн. чистого доходу від реалізації знизяться на 0,4 коп.

Таким чином, превентивні заходи зможуть захистити АТ «Укртелеком» від банкрутства та подальшої ліквідації шляхом попереднього виявлення кризових умов розвитку та застосування всіх необхідних контрзаходів для стабілізації його стану та покращення умов розвитку.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській кваліфікаційній роботі обґрунтовано теоретичні і методичні засади оцінки ймовірності банкрутства та заходи антикризового управління підприємством. Отримані результати дають змогу сформулювати наступні висновки:

1. На підґрунті дослідження та узагальнення теоретичних засад сформульовано, що банкрутство - це процес признання, внаслідок аналізу фінансової діяльності, стану нездатності підприємства продовжувати спроби виходу з фінансової кризи, що супроводжується рішенням судових органів про необхідність здійснення ліквідаційної процедури підприємства. Важливим є розпізнавання ранніх ознак (симптомів) кризового стану підприємства, постійний моніторинг сукупності показників діяльності підприємства, які здатні сигналізувати про приближення такого стану. Враховуючи це, існує певна послідовність і склад груп симптомів банкрутства.

2. Обґрунтування підходів до класифікації факторів та типів банкрутства підприємства дозволило визначити фактори, що впливають на платоспроможність підприємства і в подальшому стають причинами його банкрутства. Чинники, що призводять до неплатоспроможності та одночасно до неспроможності, розподіляються на дві групи: зовнішні та внутрішні. Залежно від того, які фактори (зовнішні чи внутрішні) стали корінною причиною неспроможності підприємства, в економіці розрізняють певні типи банкрутства.

3. Узагальнено, що зростаючий рівень банкрутства українських підприємств спричинив появу великої кількості методик та фінансових моделей, за допомогою яких можна оцінити фінансовий стан організації. Для оцінки ризику банкрутства підприємства широко використовуються факторні моделі відомих західних та вітчизняних економістів, розроблені за допомогою багатомірного дискримінантного аналізу.

4. Наявне нормативно-правове забезпечення процедур банкрутства в Україні виявляє певні недоліки та неспроможність в повній мірі відповідати викликам економічної дійсності в умовах війни. Швидкі та динамічні зміни в

бізнес-середовищі породжують проблеми у забезпеченні ефективності та прозорості процедур, а також у забезпеченні високого ступеня захисту прав інвесторів та відновлення фінансової стабільності підприємств. Завданням є виявлення та вирішення цих проблем для створення сучасної та адаптованої системи банкрутства, що сприятиме сталому економічному розвитку та підтримці соціальної стабільності в Україні.

5. Акціонерне товариство «Укртелеком» – найбільший оператор фіксованого зв'язку в Україні. Компанія надає широкий спектр телекомунікаційних послуг в усіх регіонах країни. Уже багато років її справедливо вважають лідером серед провайдерів фіксованого інтернету. Укртелеком має найбільше інтернет-покриття та найрозгалуженішу оптичну мережу. Новим напрямком діяльності АТ «Укртелеком» стало відкриття станцій зарядки електромобілів у співпраці з мережею електричних зарядних станцій «IONITY». Проект стартував у 2020 році, коли на майданчиках АТ «Укртелекому» було встановлено 17 зарядних станцій. З 1 січня 2021 року АТ «Укртелеком» розпочало власний проект з надання послуги заряджання електротранспорту на власних зарядних станціях UTrecharge. В межах пілотного проекту встановлено 50 таких станцій в Києві та передмісті – Ірпені, Ворзелі, Бучі, Вишгороді, Борисполі.

6. За аналізований період 2021-2023 років АТ «Укртелеком» зазнало значних змін у своїй діяльності. Спостерігається загальне зниження доходів, валового та операційного прибутку, а також чистого прибутку. Водночас компанія скоротила чисельність працівників, що, з однієї сторони, є частиною стратегії оптимізації витрат, з іншої – пов'язано з окупацією територій. Зменшення вартості необоротних активів свідчить про можливий продаж або списання активів. Втрата можливості доступу до активів зумовлена веденням активних бойових дій на цих територіях, присутністю ворожих військ, відсутністю зв'язку працівниками через припинення роботи телекомунікаційних мереж операторів, у тому числі мережі АТ «Укртелеком», відсутністю доступу в працівників компанії до корпоративних інформаційних

систем (електронна пошта, автоматизовані системи, тощо). Через такі обставини АТ «Укртелеком» позбавлена можливості контролювати діяльність своїх працівників, комунікувати з ними та, як наслідок, забезпечувати працівників роботою у вказаних населених пунктах.

7. Визначивши ймовірність настання банкрутства за п'ятьма різними моделями було встановлено, що фінансовий стан АТ «Укртелеком» у 2021-2023 роках погіршується та спостерігається висока зона ризику настання банкрутства. Причиною такої тенденції став ряд зовнішніх та внутрішніх причин, а саме втрата ринків збуту, втрата доступу до управління інфраструктурою на окупованих територіях, додаткові операційні витрати, спричинені агресією рф, нераціональне прийняття управлінського рішення.

8. Незважаючи на війну стратегічні пріоритети розвитку АТ «Укртелеком» залишаються незмінними – це збереження провідних позицій на телеком ринку України в довгостроковій перспективі шляхом проведення модернізації телеком мережі, її розвитку в найбільш перспективних локаціях та надання клієнтам широкого спектру сучасних ІСТ сервісів. Виконанню цих задач в 2024 р. сприятиме реалізація проєктів по трьох стратегічних напрямках:

1. Розширення та модернізація телеком мережі:
2. Розвиток суміжних та додаткових напрямків бізнесу:
3. Подальше підвищення операційної ефективності:

При дотриманні вказаних тенденцій показники діяльності досліджуваного підприємства значно покращаться. АТ «Укртелеком» буде мати можливість отримати 118012 тис. грн. чистого прибутку замість 58128 тис. грн. у 2023 році. Витрати на 1 грн. чистого доходу від реалізації знизяться на 0,4 коп.

Таким чином, превентивні заходи зможуть захистити АТ «Укртелеком» від банкрутства та подальшої ліквідації шляхом попереднього виявлення кризових умов розвитку та застосування всіх необхідних контрзаходів для стабілізації його стану та покращення умов розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова А. С., Духніч О. В. Основні причини банкрутства підприємств України та заходи по запобіганню їх неплатоспроможності. Молодий вчений. 2017. № 11. С. 1092-1095.
2. Антошкін В. К. Модель розвитку підприємництва у кризовій ситуації. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2018. № 2 (42). С. 18–23.
3. Бачкір І. Г. Проблема діагностики банкрутства підприємств: аналіз існуючих підходів і методів оцінки. Ефективна економіка. №7. 2020. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.7.204
4. Бачкір І.Г. Банкрутство підприємства: підход, процедур проведення, оцінка перспектив та пріоритетів управління в умовах крз платоспроможності. №5-6. 2020. С. 103-110. <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/644/713>
5. Бегун С.І., Штинь А.М. Прогнозування фінансової неспроможності підприємства на основі моделей дискримінантного аналізу. Інфраструктура ринку. Одеса, 2018. №19. С. 558-564. URL: [http //evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/14622](http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/14622)
6. Бова В.А. Оцінка рівня фінансового потенціалу підприємства. Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (16 листопада 2016 р.). Київ: НТУУ «КПІ», 2016. С. 148–149.
7. Буркова Л. А. Оцінка ймовірності настання банкрутства підприємств металургійної галузі як складова визначення їх інвестиційної привабливості. Інвестиції: практика та досвід. № 8/2021. С. 34-39. http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2021/8.pdf
8. Власюк В.Є., Гордієнко К.О., Пшенична А.О. Оцінка ймовірності банкрутства вітчизняних підприємств (на прикладі ПАТ «Комбінат «Тепличний»). Економіка та управління національним господарством. 2017. №12. С. 68-72. https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/11.pdf
9. Волот О.І., Бабич І.М., Ткаченко О.О. Банкрутство підприємства:

сутність, ймовірність та методи визначення. Науковий вісник Полісся, 2015, 4: 61-67.

10. Воронкова Т. Є., Рибальченко Н. П. Банкрутство підприємства та шляхи його подолання. Інтернаука. 2017. № 2(24). Т. 2. С. 39-43.

11. Горлачук О.А. Проведення судових економічних експертиз, пов'язанх із доведенням суб'єктів господарювання до банкрутства. № 7-8. 2019. С. 139-144. <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/196/258>

12. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://www.zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

13. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Оранська Н. О. Оцінювання ефективності антикризового управління підприємства за умов інноваційного розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 11. С. 10–14.

14. Домніна І., Сілова Я. Аналіз моделей прогнозування ймовірності банкрутства та їх адаптованість для українських підприємств. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки). 2019. № 4. С. 7-12. DOI: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2019.24.7>

15. Жадан Т.А., Мелень О.В., Якименко-Терещенко Н.В. Банкрутство підприємства: сутність поняття та основні ризик-фактори його виникнення в готельно-ресторанному бізнесі. Інфраструктура ринку. Випуск 37. 2019. С. 243-251. http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/37_2019_ukr/36.pdf

16. Зятіна Д.В., Згама А.О. Окремі питання процедур внутрішнього та іноземного банкрутства в Україні. Право. № 74, 2022 р. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/01/27.pdf>

17. Іващенко А. І. Дискримінантна модель Терещенка в оцінці ймовірності банкрутства суб'єктів МСБ у країнах ЄС. Забезпечення транспарентності (прозорості) процедур банкрутства в Україні : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Київ, 26 трав. 2021 р.). М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» [та ін.] ; [орг. ком.: Терещенко О. О. (голова) та ін.]. Електрон. текст. дані. Київ : КНЕУ, 2021. С.

37–40.

18. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018р. № 2597-УІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2597-19>

19. Колошко Н.В., Слободян Н.Г. Оцінка ймовірності банкрутства як метод прогнозування фінансового стану підприємства. № 33 (2019): Вісник ХДУ Серія Економічні науки. С. 231-236. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2019-33-46>

20. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1483>

21. Ліснічук О.А., Виноградова Є.В. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2018. №33. С. 111-116. <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2018/33-2018/17.pdf>

22. Ліснічук О.А. Фінансове управління санаційною спроможністю підприємств України. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Lisnichuk_Oksana/Finansove_upravlinnia_sanatsiinoiu_spromozhnistiu_pidpryiemstv_Ukrainy.pdf.

23. Минчинська І. В. Ефективність державного регулювання банкрутства підприємств в Україні. Ефективна економіка. № 8. 2021. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/97.pdf

24. Оголошення про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність: Вищий господарський суд України. URL: <http://vgsu.arbitr.gov.ua/pages/158/?d=65134&v=7f63b5e16a&t=6>.

25. Олександренко І. В., Іщук Л. І. Основні причини банкрутства підприємств. Економічний форум. 2015. № 2. С. 222-226.

26. Перерва П. Г., Кобелева Т. О., ТОВАЖНЯНСЬКИЙ В. Л. Банкрутство, санація та реструктуризація підприємства як економічні категорії антикризового управління. Вісник Національного технічного університету ХПІ. Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. 2015. № 59(1168). С. 148-152.

27. Перестюк І. Нормативно-правове забезпечення процедур банкрутства в Україні та її значення для соціально-економічного розвитку України. Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування», Вип. 1. 2024. С. 112-117. <https://journals.academ.vinnica.ua/index.php/eco-pa/article/view/129/122>

28. Погребняк А.Ю. Порівняльний аналіз методик оцінки ймовірності банкрутства в системі антикризового управління на підприємстві. Бізнес Інформ. 2014. №7. С. 344–352.

29. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010р. № 2755-УІ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2755-17>

30. Порядок проведення оцінки фінансового стану потенційного бенефіціара інвестиційного проекту, реалізація якого передбачається на умовах фінансової самоокупності, а також визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, обслуговування якої здійснюватиметься за рахунок коштів бенефіціара: Наказ Міністерства фінансів України 14.07.2016 № 616.

31. Посохов І. М. Використання системи показників У. Бівера для оцінки ризику банкрутства корпорацій. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». №3. 2013. С. 65-72. <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/e55df37f-1346-4fad-80fd-a0e96c6c78a0/content>

32. Пригуза П. Д., Довгань А. П., Катречко Д. В. Умисне банкрутство: теорія і практика субсидіарної відповідальності : наук.-практ. посібник / за заг.ред. П. Д. Пригузи. Херсон, 2020. 180 с.

33. Про антимонопольний комітет: Закон України від № 26 листопада 1993 р. № 3659-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3659-12>

34. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000 р. № 2121-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2121-14>

35. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства : Наказ Міністерства

економіки України від 19.01.2006 № 14. Дата оновлення: 26.10.2010. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06>

36. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001р. № 2210-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2210-14>

37. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001р. № 2664-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>

38. Процедури банкрутства в Україні. Порівняльний аналіз (II): липень 2019—серпень 2020. ПРАВО-Justice. 2020. 79 с.

39. Радзивілюк В. Процедура банкрутства страховиків в Україні. Право України. 2021. № 7. С. 100–115.

40. Радзивілюк В., Поляков Р. Проблеми застосування господарсько-процесуальних норм у процедурі банкрутства (неплатоспроможності). Право України. 2020. № 7. С. 147–158. URL: <https://doi.org/10.33498/louu-2020-07-147>

41. Реєстр методик проведення судових експертиз. URL: <http://www.rmpse.minjust.gov.ua/page/18>

42. Рожелюк В.М., Жук Н.Т. Експрес-діагностика фінансового стану в системі управління безпекою підприємства. Облік, оподаткування і контроль : теорія та методологія : зб. матеріалів II міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Т.1. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. С. 181-184.

43. Руда Р.В. Оцінка фінансового стану підприємства: сутність та необхідність. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2010. №1 (9). С. 61-65.

44. Рудика В.І., Великий Ю.М., Зьома О.Д. Економічна сутність поняття «банкрутство»: причини виникнення та наслідки на підприємстві. Інфраструктура ринку. 2018. №18. С. 127-133.

45. Сабліна Н.В., Кривеженко В.О. Банкрутство підприємства : причини та шляхи подолання. Бізнесінформ. 2014. № 10. С. 711.

46. Савченко М. В., Шкурченко О.В. Детермінанти фінансово-економічної кризи в умовах глобалізації. Економіка і організація управління. 2018. № 3. С.

37-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eiou_2018_3_6

47. Самойленко А., Рисцов І. Моделі ідентифікації стійкості фінансового стану підприємства. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2018. № 15. С. 1-15. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.15.2018.136571>

48. Сейсебаєва Н. Г., Топчанюк О. В. Методи аналізу і прогнозування банкрутства підприємств. Молодий вчений. 2016. № 11(38). С. 678-681.

49. Силенко О.М., Новосьолова О.А. Компаративний аналіз методик експрес-діагностики вірогідності банкрутства підприємств. Сталий розвиток економіки. Хмельницький, 2019. № 3 (44). С. 75-81.

50. Сич О.А., Калічак І.І. Дискримінантний аналіз і його застосування в прогнозуванні банкрутства підприємства. «Молодий вчений». 2017. № 2 (42). С. 333-338.

51. Сkochиляс С. Аналіз ймовірності банкрутства підприємства. Економічний аналіз. 2008. Вип. 3(19). С. 232-234.

52. Сукрушева Г. О., Папуцин В. М. Причини та наслідки банкрутства вітчизняних підприємств у сучасних умовах. Економіка і суспільство. 2017. Випуск 9. С. 682-686.

53. Сушко В.І., Павлюк Т.С. Класифікація моделей оцінки ймовірності банкрутства підприємств. Економіка : теорія та практика. 2014. № 1. С. 72-83.

54. Тимошук О. Л., Дорундяк К. М. Оцінювання ймовірності банкрутства підприємств за допомогою дискримінантного аналізу та нейронних мереж. Системні дослідження та інформаційні технології. 2018. № 2. С. 22-34. DOI: <https://doi.org/10.20535/SRIT.2308-8893.2018.2.03>

55. Харченко Ю.А. Автоматизація системи оцінювання ймовірності банкрутства підприємства. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. Вип. 5 (1). С. 140-145. URL: http://psaejrnl.nau.in.ua/journal/5_73_1_2019_ukr/21.pdf

56. Хомко Л. В., Яновицька А. В. Правове регулювання банкрутства : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх

справ, 2022. 280 с.

57. Хринюк О. С., Бова В. А. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/46.pdf

58. Хринюк О.С., Бова В.А. Сутність фінансового потенціалу підприємства. Актуальні проблеми економіки та управління. 2017. № 11. С. 1–9.

59. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-ГУ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>

60. Чубка О. М., Адаменко Д. В. Моделювання ймовірності банкрутства підприємства (на прикладі АТ «Укртелеком»). Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2024. №11. https://reicst.com.ua/pmt/issue/view/issue_11_2024 DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-04-03>

61. Юнацький М.О. Використання дискримінантного аналізу для оцінювання ймовірності банкрутства підприємства (на прикладі ПАТ «ЦГЗК»). Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. № 14. С. 249–256.

62. Яблонська А.С. Діяльність арбітражних керуючих: нормативне врегулювання та необхідність законодавчого вдосконалення. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_4793

63. Янковець Т. М., Чернюк Ю. В. Порівняння сучасних моделей діагностики ймовірності банкрутства підприємства: закордонний та вітчизняний досвід. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 20. С. 58–62.